

รายงานการวิจัย

**ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ
ในจังหวัดนครราชสีมา
(Factors Influencing Role and Function of Radio Personalities
in Nakhon Ratchasima Province)**

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

นายวีรพงษ์ พลนิกรกิจ
สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ
สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ผู้ร่วมวิจัย

นางสาวหนึ่งทัย ขอผลกลาง

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีงบประมาณ 2543

ผลงานวิจัยเป็นความรับผิดชอบของคณะผู้วิจัย

ธันวาคม 2544

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุในจังหวัด นครราชสีมา (Factors Influencing Role and Function of Radio Personalities in Nakhon Ratchasima Province) นี้ อาจไม่สามารถสำเร็จลงได้หากขาดความอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์ผู้ประศาสน์วิชาความรู้ในทุกระดับการศึกษาของผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. กริช สืบสนธิ์ ที่จุดประกายความคิดและชี้แนะแนวทาง และรองศาสตราจารย์ ดร. ประภาวดี สืบสนธิ์ ที่ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้มีเวลาศึกษาค้นคว้าและดำเนินการวิจัยจนสามารถแล้วเสร็จลงได้ด้วยดี

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณนักจัดรายการวิทยุฯ และบุคลากรจากสถานีวิทยุกระจายเสียงในจังหวัด นครราชสีมาทุกท่านที่สละเวลาให้ข้อมูลและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์บำรุง สุขพรรณม์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์พยอม ก้อนในเมือง ที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย และขอบคุณเพื่อนคณาจารย์ อันได้แก่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรชุน ไชยเสนะ อาจารย์ ดร. จตุพร วิทยาคุณ อาจารย์ ดร.รัตนวรรณ วิบูลย์สวัสดิ์ อาจารย์นรินทร์ ฉิมสุนทร อาจารย์อติชาติ วงศ์กอบลาก อาจารย์นิริวดี ทาเวียง และอาจารย์อิศรา ประมูลสุข ที่เป็นกำลังใจ และให้การช่วยเหลือผู้วิจัยด้วยดีมาโดยตลอด และขอบคุณ คุณรัชนีกร ทองมา เจ้าหน้าที่ประจำสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกตลอดการวิจัย

และท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ และ คุณตา คุณยาย ที่ทำให้ผู้วิจัยมีวันนี้

วีรพงษ์ พลนิกรกิจ

หนึ่งหทัย ขอผลกลาง

ธันวาคม 2544

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา ศึกษาบทบาท และหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา และเพื่อแสวงหาแนวทางที่พึงประสงค์ในการแสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา ความรู้ไปกับการวิจัยเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีวิทยุฯ ที่รัฐเป็นเจ้าของ โดยสามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ และนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐที่มีการบริหารจัดการโดยรัฐเอง แต่มีลักษณะในแนวดิ่ง นักจัดรายการวิทยุฯ เป็นบุคลากรของรัฐ มีระบบการควบคุมแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ส่วนกลาง และให้ส่วนท้องถิ่นปฏิบัติตาม

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค การบริหารจัดการแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ การบริหารจัดการโดยหน่วยงานของรัฐ และการบริหารจัดการโดยบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน มีระบบการควบคุมแบบแยกส่วนระหว่างรัฐที่เป็นเจ้าของกับบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน การควบคุมของรัฐนั้นเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจ (ในรูปแบบของการกำหนดนโยบาย ให้สัมปทาน ฯลฯ) ไว้ส่วนกลาง และให้ส่วนท้องถิ่นปฏิบัติตาม โดยรัฐควบคุมแบบ Allocative Control ในขณะที่บริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานจะควบคุมเชิงปฏิบัติการ (Operative Control)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ และระบบการควบคุมทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ การควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ทำให้มีบทบาทในการให้ความบันเทิง ให้ความรู้และแจ้งข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ และหน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติ คือ การวิจารณ์ปัญหาสังคมและการแลกเปลี่ยนความรู้

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน นักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ และนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม ระบบตลาด ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา มีบทบาทหลักที่เหมือนกัน คือ การให้ความบันเทิงและให้ข้อมูลข่าวสาร แต่มีหน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติแตกต่างกันดังนี้

หน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน คือ การวิจารณ์ปัญหาสังคม การแลกเปลี่ยนความรู้ การพัฒนาสติปัญญา และการสร้างมาตรฐานทางปัญญา

หน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติของนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ คือ การวิจารณ์ปัญหาสังคม และการให้สถานภาพแก่บุคคล

หน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา คือ การวิจารณ์ปัญหาสังคม การให้สถานภาพแก่บุคคล การระดมความร่วมมือ การสร้างบุคลิกใหม่แก่ผู้ฟัง การสร้างมาตรฐานทางปัญญา และการประสานสามัคคี

ABSTRACT

The research “Factors Influencing Role and Function of Radio Personalities in Nakhon Ratchasima Province” aims to study the roles, functions, and factors influencing the performance of radio personalities in Nakhon Ratchasima province, and to find out the desirable roles they should have. The methodology is qualitative research, which uses in-depth interview technique and documentary research.

It was found that the radio personalities working in the state-owned radio system can be divided into 2 groups: those under state system and those under dual system. The radio personalities working in the state system, which operates under vertical management by the state, are government officials. The management system is centrally controlled and the local management has to follow the central policy. The dual system has 2 parts of management: state sector and concessionary private sector. While the state sector uses centrally controlled management (policy, concession, etc.), the private sector uses allocative and operative control.

The influence of the ownership, management system, 3 levels of control system: national, organizational, and individual judgements, society, cultures, and demographic factors on radio personalities in the state system has impact on their roles in entertaining, educating, and informing listeners. Those influences cause them to lack social-problem criticism and knowledge exchange.

The radio personalities in the dual system could be divided into 3 groups: government officials who work for concessionary private sectors, independent radio personalities, and personnel of private agency.

The radio personalities in the dual system are also influenced by the ownership, management system, 3 levels of control system: national, organizational, and individual judgements, market system, society, cultures, and demographic factors. These factors affect them to have similar main roles in entertainment and information dissemination. Nevertheless their functions are different.

Those influences cause the government officials who work for concessionary private sectors to lack social-problem criticism, knowledge exchange, intellectual development, and intellectual standardization.

Those influences cause the independent radio personalities to lack social-problem criticism and status conferral.

Those influences cause the radio personalities who are personnels of private agency to lack social-problem criticism, status conferral, cooperation mobilization, emergence of a new framework for the personality, intellectual standardization, and social integration.

ฉ
สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภูมิ.....	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ปัญหานำการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	40
แหล่งข้อมูล.....	40
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	42
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
บทที่ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา46	
บทที่ 5 บทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา	87
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	136
สรุป.....	136
อภิปรายผล.....	149
ข้อเสนอแนะ.....	155
บรรณานุกรม.....	158
ภาคผนวก.....	160
ประวัติผู้วิจัย.....	167

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดง โครงสร้างการเป็นเจ้าของ.....	47
ตารางที่ 2 แสดงลักษณะการบริหารจัดการ.....	49
ตารางที่ 3 แสดงรายชื่อบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน	62
ตารางที่ 4 แสดงการควบคุมระดับหน่วยงาน.....	66
ตารางที่ 5 แสดงแหล่งรายได้จำแนกตาม โครงสร้างและหน่วยงานต้นสังกัด.....	78
ตารางที่ 6 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ.....	88
ตารางที่ 7 แสดงเนื้อหารายการ ในหนึ่งสัปดาห์ที่นักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้าง ระบบรัฐนำเสนอ.....	89
ตารางที่ 8 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพล.....	96
ตารางที่ 9 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และ จัดรายการให้กับบริษัทเอกชน.....	101
ตารางที่ 10 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพล..	108
ตารางที่ 11 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯอิสระ.....	113
ตารางที่ 12 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯอิสระ หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพล.....	120
ตารางที่ 13 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา	124
ตารางที่ 14 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพล.....	128
ตารางที่ 15 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลและบทบาทหน้าที่ของ นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา.....	131

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 แสดงองค์กรเชื่อมมวลชนกับพลังผลักดันทางสังคม.....	9
แผนภูมิที่ 2 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย.....	50
แผนภูมิที่ 3 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 2	54
แผนภูมิที่ 4 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุประจำถิ่น.....	55
แผนภูมิที่ 5 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ	56
แผนภูมิที่ 6 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงราชดำริสัมพันธ์.....	57
แผนภูมิที่ 7 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์	58
แผนภูมิที่ 8 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงกรมอุตุนิยมวิทยา.....	59
แผนภูมิที่ 9 แสดงระบบตลาด.....	73
แผนภูมิที่ 10 แสดงการขายตรง.....	73
แผนภูมิที่ 11 แสดงการขายผ่านคนกลาง	74

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สื่อวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น ได้รับการยอมรับว่า เป็นสื่อมวลชนที่มีศักยภาพสูงในการเข้าถึงมวลชนผู้รับสารอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในสังคมชนบทซึ่งประชาชนเปิดรับสื่อดังกล่าวมากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ เนื่องด้วยลักษณะทางธรรมชาติของสื่อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน กล่าวคือ สามารถติดตามรับฟังได้ทุกช่วงเวลาโดยไม่มีอุปสรรคด้านเวลา และสถานที่ รวมทั้งปราศจากข้อจำกัดในการอ่านออกเขียนได้

นักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น (นักจัดรายการวิทยุ) ในฐานะผู้ปฏิบัติงานนับเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการสื่อสารมวลชนแขนงดังกล่าว นักจัดรายการวิทยุได้รับการคาดหวังจากสังคมว่า มีบทบาทในการนำลักษณะทางธรรมชาติของสื่อวิทยุกระจายเสียงมาใช้ประโยชน์สำหรับให้ความบันเทิง นำเสนอข้อมูล ข่าวสาร และเสนอความคิดเห็นแก่ประชาชน อันเป็นภารกิจเบื้องต้นที่พึงประสงค์ของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนทุกแขนง นอกเหนือไปจากนี้ ในสังคมที่กำลังพัฒนา นักจัดรายการวิทยุ เป็นสื่อมวลชนที่มีโอกาสเข้าถึงประชาชนมากกว่าสื่อประเภทอื่น จึงมีบทบาทอย่างยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในชุมชนท้องถิ่น นักจัดรายการวิทยุ สามารถใช้สื่อดังกล่าวทำหน้าที่อย่างใกล้ชิดกับประชาชนผู้รับสาร ดังนั้น นักจัดรายการวิทยุ จึงสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้รายงานข่าวสารและให้ความรู้เพื่อการส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการให้ความบันเทิงและผลในเชิงธุรกิจได้

อย่างไรก็ตาม ในสังคมปัจจุบัน นักจัดรายการวิทยุ มักได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมอยู่เสมอในการแสดงบทบาทและการทำหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชน เช่น เป็นเพียงสื่อของรัฐ ทำหน้าที่เป็นปากเสียงทางการเมือง เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐและคณะรัฐบาล (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2536 : 68) เน้นผลประโยชน์ทางธุรกิจและการตลาด รายการที่มีสาระประโยชน์น้อยและค่อย ๆ หดหายไป เพราะความนิยมต่ำทำให้ผู้สนับสนุนรายการไม่นิยมนำสินค้ามาลงโฆษณา (ธรรมเกียรติกันนอริ, 2541 : 136) และมีการพัฒนาช้าโดยเฉพาะในแง่ของการนำเสนอข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนด้วยความถูกต้องและรอบด้าน (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี, 2541 : 172) คุณภาพของเนื้อหาค่อนข้างต่ำทั้งในสถานีวิทยุของรัฐและที่ดำเนินการบริหาร โดยภาคเอกชน(บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2542 : 128)

ประเด็นข้อวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าว ส่งผลต่อความพยายามศึกษาวิจัยให้ทราบสาเหตุหรือปัจจัยแห่งการทำหน้าที่ดังกล่าว เนื่องด้วยตามแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง เชื่อว่า ในการทำหน้าที่สื่อมวลชนของนักจัดรายการวิทยุ ย่อมไม่แตกต่างจากวิชาชีพสื่อมวลชนอื่น ๆ กล่าวคือ ต้องมีปัจจัยเข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ทั้งนี้ เนื่องด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงก็มีลักษณะเช่นเดียวกับสื่อประเภทอื่น ๆ ที่ต้องปฏิบัติงานภายใต้โครงสร้างและบริบททางสังคม อันได้แก่ ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาให้เข้าใจถึงปัจจัยดังกล่าว จะทำให้สามารถมองภาพโครงสร้างที่เป็นอยู่ จนสามารถเสนอแนะแนวทางแก้ไขได้ชัดเจนขึ้น

เมื่อพิจารณาปัจจัยทางการเมือง โครงสร้างที่เห็นได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม คือ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ ซึ่งวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อของรัฐ ที่รัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ เนื่องด้วยคลื่นกระจายเสียงของวิทยุเป็นคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด รัฐจึงต้องเข้ามาเป็นผู้จัดสรรคลื่นความถี่ ดังนั้น จึงพบว่า ในปัจจุบันหน่วยงานราชการเป็นเจ้าของสถานีวิทยุกระจายเสียงตามกฎหมาย เช่น กรมประชาสัมพันธ์ กองทัพบก กองทัพอากาศ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงระบบการบริหารจัดการ ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ปัญหาอันเกิดจากระบบการบริหารจัดการที่บุคคลภายนอกเป็นผู้บริหารจัดการและการควบคุมของรัฐเจ้าของคลื่นความถี่ ดังที่ ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี (2541 : 173) กล่าวถึง ปัญหาของระบบวิทยุในปัจจุบันว่า แม้ในปัจจุบันจะมีภาคเอกชนเข้าไปรับสัมปทานหรือเช่าช่วงเวลาในสถานีวิทยุหลายแห่ง โดยเพิ่มเนื้อหาที่หลากหลาย นอกเหนือจากความบันเทิง อาทิเช่น ความรู้ ข่าวสาร แต่ด้วยปัญหาลักษณะกรรมสิทธิ์ของสื่อ ทำให้บริษัทเอกชนดังกล่าวยังคงขาดอิสระในการดำเนินงาน เนื่องด้วยถูกจับตามองจากรัฐอยู่ตลอดเวลา การเข้าไปลงทุนดำเนินการในธุรกิจวิทยุกระจายเสียงจึงเป็นธุรกิจที่ปราศจากความแน่นอน เนื่องจากหน่วยงานราชการซึ่งเป็นเจ้าของคลื่นสามารถยกเลิกสัมปทานหรือสัญญาเช่าโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า

นอกจากลักษณะโครงสร้างการเป็นเจ้าของและการบริหารจัดการแล้ว ปัจจัยที่ควบคุมการปฏิบัติงานของนักจัดรายการวิทยุ อีกปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ กฎหมาย และกฎระเบียบต่าง ๆ ในทางนิติบัญญัติ แม้จะมีข้อกำหนดระบุไว้ชัดเจนให้นักจัดรายการวิทยุ มีสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารมากขึ้น ดังบทบัญญัติตามมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่สื่อมวลชนมีเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญ โดยไม่ต้องอยู่ใต้อาณัติของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ

หรือเจ้าของกิจการ แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ แต่ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุ ยังต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎระเบียบต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด เช่น ระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2535 การควบคุมของคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กทช.) ซึ่งเป็นระเบียบเดิมจึงทำให้สงสัยว่าช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ในทางปฏิบัติมันจะเป็นอย่างไร จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพของนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งการควบคุมตนเองอันเนื่องมาจากประสบการณ์ในการทำงานยังนับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่น่าสนใจ

นอกจากปัจจัยทางการเมือง โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุมกฎหมาย และจริยธรรมดังกล่าวแล้ว ปัจจัยทางเศรษฐกิจก็เป็นปัจจัยสำคัญ อีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อนักจัดรายการวิทยุ ดังที่อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2534 : 46) ได้ชี้ให้เห็นว่า วิทยุเป็นสื่อที่ต้องพึ่งพารายได้จากโฆษณาทั้งหมด เสียงจากผู้ฟังแม้จะมีความสำคัญต่อนักจัดรายการ แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่มีอำนาจชี้ความอยู่รอดของรายการเช่นอำนาจของสปอนเซอร์ และ ดังที่ ยกจริง ปลดเปลื้อง (2536 : 102) ได้ชี้ให้เห็นถึงเรื่องคิวเพลง ว่า ค่ายเพลงมีอิทธิพลต่อรายการเพลง แต่ค่ายเพลงกับบริษัทเจ้าของรายการเพลงหรือดีเจมีลักษณะของการมีผลประโยชน์ร่วมกัน ต้องพึ่งพาอาศัย เกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยเจ้าของรายการได้รับรายได้จากค่ายเพลง เป็นรายได้จากสปอตโฆษณา และคิวเพลง

บทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ นอกจากจะคำนึงถึงปัจจัยภายนอกที่มีบทบาทแล้ว ปัจจัยทางสังคม อันได้แก่ กลุ่มองค์กรชุมชน และผู้ฟังนับเป็นปัจจัยที่ควรคำนึงในการปฏิบัติหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ โดยเฉพาะตามรัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญต่อองค์กรภาคประชาชนได้มีสิทธิ เสรีภาพและสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของตนเองได้ ดังนั้นจึงเป็นที่สนใจศึกษาว่า กลุ่มองค์กรชุมชนและผู้ฟัง มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ หรือไม่ อย่างไร

เมื่อกล่าวถึงกลุ่มผู้ฟังอันเป็นปัจจัยทางสังคมที่มีบทบาทต่อนักจัดรายการวิทยุ และเนื่องด้วยนักจัดรายการวิทยุ เป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ในสังคม จึงเกิดเป็นคำถามว่า วัฒนธรรมที่แวดล้อมการปฏิบัติงานของนักจัดรายการวิทยุ ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมประจำชาติและวัฒนธรรมในท้องถิ่น จังหวัด นครราชสีมา นั้น มีบทบาทกำหนดการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ หรือไม่ อย่างไร

ในขณะที่โครงสร้างอำนาจเดิมของสื่อมวลชนยังคงอยู่และมีแนวโน้มจะคงอยู่ต่อไป นักจัดรายการวิทยุ ต้องเผชิญกับกระแสกดดันอันเนื่องมาจากกระแสเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ สังคมมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ประชาชนค้นคว้าที่จะตรวจสอบและมีส่วนร่วมในทุกกิจการ

ของรัฐ ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะ และต้องการเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดเนื้อหาต่าง ๆ ที่สื่อมวลชนจะนำเสนอ

จากสภาพสังคมและกระแสการเรียกร้องสิทธิ และเสรีภาพดังกล่าว ทำให้มีความพยายามจะปฏิรูประบบการสื่อสารมวลชนขึ้น ซึ่งการนำเสนอความพยายามดังกล่าวจะสัมฤทธิ์ผลเป็นรูปธรรมและอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่สามารถจะกระทำได้ในทางปฏิบัติ คอเมื่อได้มีการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทหน้าที่และลักษณะการแสดงออกซึ่งบทบาทและการทำหน้าที่ในปัจจุบันของนักจรรยาการวิทยุ จึงจะสามารถนำไปสู่ข้อสรุปและบทเสนอแนะในลำดับต่อไปได้อย่างชัดเจน

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการแสดงบทบาทและทำหน้าที่ของนักจรรยาการวิทยุ รวมถึงปัจจัยแวดล้อมที่มีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการจรรยาการวิทยุของนักจรรยาการวิทยุท้องถิ่น จึงได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาปัจจัยโครงสร้างและปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจรรยาการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา เช่น ลักษณะการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม ระบบตลาด การเมือง สังคมและวัฒนธรรมว่าปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของนักจรรยาการวิทยุ หรือไม่ อย่างไร และส่งผลต่อการปฏิบัติภารกิจและต่อจริยธรรมสื่อมวลชนหรือไม่ อย่างไร รวมถึง ลักษณะการแสดงบทบาทและหน้าที่ที่นักจรรยาการวิทยุ ในช่วงก่อนและหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 และบทบาท และหน้าที่ของนักจรรยาการวิทยุ เมื่อได้มีข้อมูลในพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ทั้งนี้ เพื่อให้งานวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการกระตุ้นและยกระดับมาตรฐานการทำงานของนักจรรยาการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักวิชาชีพและจรรยาบรรณสื่อมวลชน เพื่อประโยชน์โดยตรงต่อประชาชนผู้รับสารซึ่งต้องเปิดรับในสารที่สื่อมวลชนนำเสนอไป และเนื่องจากงานวิจัยส่วนใหญ่ที่ศึกษาเกี่ยวกับผู้ส่งสาร มักศึกษาสถาบันหรือองค์กรผู้ส่งสาร แต่มีงานวิจัยจำนวนไม่มากนักที่จะศึกษาถึงตัวปัจเจกบุคคล งานวิจัยนี้ จึงมุ่งจะกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องในแวดวงการสื่อสารมวลชนได้ให้ความสนใจ และใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนและพัฒนาวิชาชีพด้านวิทยุกระจายเสียง งานวิจัยนี้มีไว้เพียงเป็นการศึกษาสภาพปัจจุบันของนักจรรยาการวิทยุ ท้องถิ่น แต่จะเป็นการวิเคราะห์แนวโน้ม เป็นการเสนอแนวทางการพัฒนา และเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับนักจรรยาการวิทยุ ได้นำผลจากการวิจัยนี้ไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับแวดวงสื่อสารมวลชนต่อไป

นอกจากนั้น ผู้วิจัยต้องการให้งานวิจัยนี้สะท้อนให้ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในทุกส่วนทั้งภาค รัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนได้ตระหนักถึงภาวะที่เป็นอยู่ และแนวโน้มของวิชาชีพนักจัดการ การศึกษา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหรือกำหนดคน โขบายระดับมหภาคให้สื่อมวลชนท้องถิ่นได้มีบทบาท และหน้าที่อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่นของตน

ปัญหานำการวิจัย

1. ปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดการการศึกษา ในจังหวัด นครราชสีมา
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดการการศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา ดังกล่าวว่ามีอิทธิพลในลักษณะใด
3. นักจัดการการศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา มีบทบาทและหน้าที่อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดการการศึกษา ในจังหวัด นครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของนักจัดการการศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อแสวงหาแนวทางที่พึงประสงค์ในการแสดงบทบาทของนักจัดการการศึกษา ใน จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดการการศึกษา ในจังหวัด นครราชสีมา มุ่งศึกษานักจัดการศึกษากระจายเสียงที่มีอายุการทำงานในวิชาชีพนักจัดการการศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไป โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ประกอบกับการศึกษาเอกสาร (documentary) ที่เกี่ยวข้องในช่วงระหว่างเดือน สิงหาคม 2543 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2543

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพล	หมายถึง ปัจจัยที่เข้ามากำหนด หรือ ส่งผลทั้งโดยตรง หรือ โดยอ้อมต่อการปฏิบัติงานของนักจ้ครายการวิทย์ฯ ในจังหวัดนครราชสีมา อันได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ ระบบการควบคุม ระบบตลาด สังคม วัฒนธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ เป็นต้น
นักจ้ครายการวิทย์	หมายถึงบุคคลที่ประกอบวิชาชีพเป็นผู้ดำเนินรายการและผู้ประกาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครราชสีมาโดยปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา
บทบาท	หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่พึงประสงค์ของนักจ้ครายการวิทย์กระจายเสียงในจังหวัดนครราชสีมา
หน้าที่	หมายถึง ภารกิจในวิชาชีพของนักจ้ครายการวิทย์กระจายเสียงในจังหวัดนครราชสีมา
จรรยาบรรณ	หมายถึง หลักจริยธรรมซึ่งได้ตราไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นหลักแห่งความประพฤติ ปฏิบัติของผู้ประกอบวิชาชีพวิทยุกระจายเสียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจ้ครายการวิทย์ฯ ในจังหวัดนครราชสีมา
2. ได้ทราบถึงบทบาทและหน้าที่ของนักจ้ครายการวิทย์ฯ ในจังหวัดนครราชสีมา
3. ได้ทราบถึงอุปสรรคและปัญหาในการทำงานของนักจ้ครายการวิทย์ฯ ในจังหวัดนครราชสีมา อันจะส่งผลต่อการกำหนดแนวทางในการทำหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชนท้องถิ่น
4. ได้แนวทางที่พึงประสงค์ของนักจ้ครายการวิทย์ฯ ในฐานะสื่อมวลชนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8

5. ได้แนวทางที่พึงประสงค์ในการส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพของสื่อมวลชนท้องถิ่น โดยเฉพาะนักจัดรายการวิทยุฯ
6. ได้แนวทางในการนำไปกำหนดทิศทาง การพัฒนาระบบการสื่อสารมวลชนให้สามารถก่อประโยชน์ต่อสังคม โดยส่วนรวมได้มากขึ้น
7. เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายระดับประเทศให้สื่อมวลชนท้องถิ่นมีบทบาทและหน้าที่ อันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุในจังหวัด นครราชสีมา” ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีด้านการสื่อสารมวลชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบ ในการวิเคราะห์ โดยจำแนกเป็น 7 กลุ่ม ดังนี้

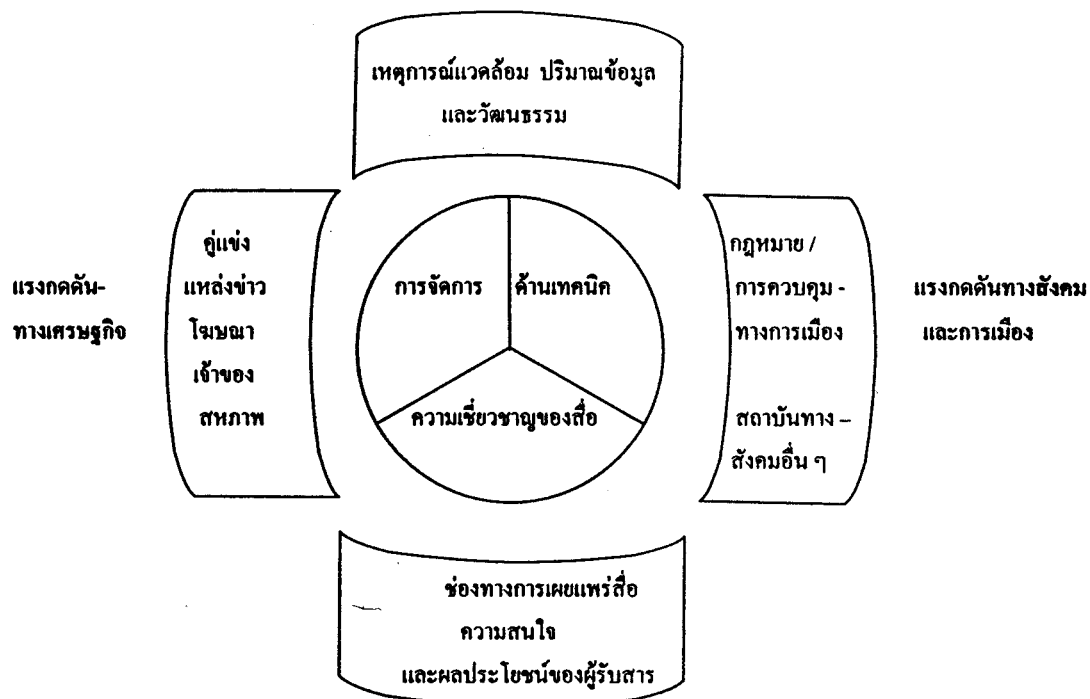
1. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรสื่อมวลชน (Media Organization)
2. แนวคิดของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy of Media)
3. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสำนัก Birmingham
4. ทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชน (Normative Theories of Media Performance)
5. ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)
6. จรรยาบรรณ (Code of Ethics)
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรสื่อมวลชน (Media Organization)

องค์กรสื่อมวลชน หมายถึง หน่วยงาน หรือสถาบันที่ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ Dennis McQuail (1994 : 190) กล่าวถึงความสำคัญขององค์กรสื่อมวลชนว่าเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมในสังคม ในฐานะเป็นผู้บริหารจัดการกับความขัดแย้ง ประนีประนอม ใกล้เคียงข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคม

Gerbner (อ้างถึงใน McQuail, 1994 : 190) กล่าวว่า สื่อมวลชนเป็นบุคคลที่ต้องปฏิบัติงานภายใต้ความกดดันจากบทบาทหน้าที่ภายนอก เช่น ลูกค้า (เช่น โฆษณา) คู่แข่ง (สื่ออื่น ๆ ในประเภทเดียวกัน) อำนาจที่เป็นทางการ (กฎหมายและการเมือง) ผู้เชี่ยวชาญ (expert) องค์กรอื่น ๆ ที่แวดล้อมภายนอก และกลุ่มผู้ฟัง Gerbner มองว่า บทบาทการมีอำนาจ (power roles) และอิทธิพลที่แท้จริงของสื่อมวลชนนี้ไม่สามารถแยกจากกันได้ ในทางตรงข้าม กลับมีความสอดคล้อง ช้องกัน และส่งเสริมซึ่งกันและกัน การส่งเสริมกันของปัจจัยที่มีบทบาทและอำนาจที่เป็นจริงดังกล่าวช่วยเสริมอำนาจของสื่อมวลชนให้มีความเด่นมากขึ้น

แผนภูมิที่ 1 แสดงองค์การสื่อมวลชนกับพลังผลักดันทางสังคม

การวิเคราะห์สื่อมวลชนในฐานะเป็นผู้ผลิตและส่งข่าวสารต่าง ๆ ผู้สาธารณชน McQuail (1994 : 189) กล่าวว่า สามารถวิเคราะห์ได้หลายระดับ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาลักษณะการทำงานที่แตกต่างกันของแต่ละระดับ และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมขององค์กรระดับนั้น กับสังคมภายนอก การจัดแบ่งการวิเคราะห์องค์กรสื่อมวลชนสามารถแบ่งได้ในหลายระดับ โดย McQuail ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์ระดับการวิเคราะห์องค์กรสื่อมวลชนตามแนวคิดของ Dimmick and Coit (1982) ไว้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์องค์กรสื่อระดับข้ามชาติ (supra-national)
2. การวิเคราะห์องค์กรสื่อระดับสังคม (society)
3. การวิเคราะห์องค์กรสื่อระดับอุตสาหกรรม (industry)
4. การวิเคราะห์องค์กรสื่อระดับข้ามองค์กร (supra-organizational)
5. การวิเคราะห์องค์กรสื่อระดับชุมชน (community)
6. การวิเคราะห์องค์กรสื่อระดับภายในองค์กร (intra-organizational)
7. การวิเคราะห์องค์กรสื่อระดับปัจเจกบุคคล (individual)

การจัดองค์กรสื่อเป็นลำดับขั้นดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงระดับของการบริหารจัดการอำนาจ ซึ่งองค์กรระดับที่สูงกว่ามีบทบาทโดยตรงต่อองค์กรในระดับรองลงไป และแม้ว่าตามแนวคิดนี้จะให้ความสำคัญกับสังคม ในลักษณะสังคมเป็นศูนย์กลาง (society – centric perspective) โดยสื่อมวลชนยังคงต้องขึ้นตรงต่อสังคม แต่การปฏิบัติงานของสื่อมวลชนดำเนินไปในลักษณะของการสร้างความสมดุลระหว่างอำนาจส่วนต่าง ๆ ในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับสังคมจะดำเนินไปอย่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและมีการต่อรองในด้านอำนาจกับบริบททางสังคม

การวิจัยนี้ ใช้แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรสื่อมวลชนในการวิเคราะห์ระดับที่ย่อยที่สุดกล่าวคือระดับปัจเจกบุคคล โดยพิจารณาบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ดังกล่าว

แนวคิดของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy of Media)

แนวคิดของกลุ่มทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และการเมือง โดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า ปัจจัยเหล่านี้ มีบทบาทในการกำหนดการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน ทั้งบริบททางการเมืองที่มีอิทธิพลมาแต่ดั้งเดิมและยังคงมีบทบาทในปัจจุบัน และปัจจัยทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีบทบาทและอิทธิพลเพิ่มขึ้นในลักษณะการผูกขาดและครอบครองสื่อ

กลุ่ม Political Economy of Media เป็นกลุ่มที่วิเคราะห์ตามแนวคิดของ Marx กาญจนากแก้วเทพ (2541: 133-134) อธิบายไว้ว่า มีแนวคิดหลัก (concept) 3 แนวคือ โครงสร้างเศรษฐกิจของสังคม อุดสาหกรรมสื่อมวลชน และเนื้อหา/ผลผลิตของสื่อมวลชนที่กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองสนใจว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ทั้งนี้ กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองให้ความสนใจในการวิเคราะห์โครงสร้างการเป็นเจ้าของ (ownership) ระบบการควบคุม และระบบตลาดของสื่อ โดยเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจและการเมืองของสังคม ทั้งจากการดำเนินการของสื่อและธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้อง

ส่วนการวิเคราะห์ระดับเนื้อหา กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองเชื่อว่าส่วนหนึ่งของเนื้อหาของสารที่สื่อมวลชนนำเสนอจะถูกกำหนดโดยระบบตลาด ผลประโยชน์ของเจ้าของเงินทุนหรือผู้ตัดสินใจระดับนโยบาย และอาจถูกกำหนดโดยผู้รับสารอีกส่วนหนึ่งด้วย

ในการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของสื่อมวลชนในระบบทุนนิยม กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองได้ทำนายว่า จะเกิดปรากฏการณ์ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ คือ

- 1) สื่อที่ดำเนินการอิสระจากระบบทุนจะล้มหายไป แต่สื่อที่จะดำเนินการต่อไปจะมีอิสระน้อยลง
- 2) จะเกิดการรวมศูนย์ (concentration) ของตลาดในทุกระดับ
- 3) ผู้ดำเนินการสื่อจะใช้กลยุทธ์การผลิตที่ลดความเสี่ยงและเกิดการลดทุนในสาขาที่ทำกำไรน้อย
- 4) เกิดความไม่สมดุลของเนื้อหาข่าวสารทางการเมือง

กาญจนา แก้วเทพ (2541 : 135-136) อธิบายทัศนะล่าสุดของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองว่า ภายใต้สังคมนิยมปัจจุบันที่การผลิตมีมากกว่าความต้องการของประชาชน ดังนั้น จึงต้องมีการเร่งทั้งปริมาณและคุณภาพการบริโภคของประชาชน สื่อจึงทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต “กลุ่มผู้รับสาร” (audience) ให้กลายเป็น “สินค้า” เพื่อขายให้แก่ธุรกิจโฆษณา

สำหรับการมองอนาคตของระบบสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นสังคมนิยมหรือทุนนิยม กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองได้ทำนายแนวโน้มของสื่อมวลชนว่า จะเกิดการรวมศูนย์ของสื่อ โดยอำนาจของการเป็นเจ้าของสื่อ (ownership) จะอยู่ในมือคนกลุ่มน้อย ส่วนด้านเศรษฐกิจของข่าวสารจะมีความสำคัญมากขึ้นในระดับโลก และบทบาทการควบคุมของรัฐจะน้อยลง

ลักษณะโครงสร้างการเป็นเจ้าของ

ขวัญเรือน กิตติวัฒน์ (2526 : 117) ได้จำแนกประเภทของสถานีวิทยุกระจายเสียง โดยพิจารณาจากการเป็นเจ้าของและการดำเนินกิจการของสถานีวิทยุกระจายเสียง เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงของรัฐ และดำเนินการบริหารและจัดการโดยบุคลากรของรัฐ ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.)
2. สถานีวิทยุกระจายเสียงของรัฐ ซึ่งรัฐเป็นเจ้าของในฐานะผู้บริหารกิจการและวางนโยบายหลัก ส่วนการดำเนินการ อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาซื้อเวลา ซึ่งอาจอยู่ในรูปของบริษัท หรือรายบุคคล รายได้จะมาจากค่าโฆษณาสินค้า สถานีวิทยุส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะใช้ระบบนี้
3. สถานีวิทยุกระจายเสียงซึ่งรัฐวิสาหกิจเป็นผู้ดำเนินการ มีส่วนราชการต่าง ๆ เป็นผู้ถือหุ้น บริหารงานในรูปของคณะกรรมการวิสาหกิจ ได้แก่ สถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชน

แห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) รายได้จะมาจากกรณีโฆษณาสินค้า หรือจากการขายเวลาของสถานี (ทั้งในรูปของการเช่าเป็นช่วง หรือเหมาเวลาทั้งหมด)

4. สถานีวิทยุกระจายเสียงของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ซึ่งทำสัญญาให้บริษัทเอกชนเช่าช่วงเวลา อาจเป็นรายปีหรือหลายปีแล้วแต่ข้อตกลง โดยสถานีผู้ให้สัมปทานจะได้รับประโยชน์แน่นอนจำนวนหนึ่งจากบริษัทเอกชนตามเวลาที่ได้ตกลงกัน

จากลักษณะการจัดแบ่งสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็นประเภทต่าง ๆ ตามโครงสร้างการเป็นเจ้าของของดังกล่าว สายทิพย์ สุคติพันธ์ (2534 : 22) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สำหรับสถานีวิทยุกระจายเสียงส่วนใหญ่ที่ดำเนินการแบบธุรกิจ หน่วยราชการจะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย (legal ownership) แต่ในระดับการบริหารจัดการ (management ownership) จะอยู่ในระบบธุรกิจเกือบสิ้นเชิง

ระบบตลาดของสื่อมวลชน

นับแต่แรกเริ่มที่วิทยุกระจายเสียงเข้ามามีบทบาทในประเทศไทย เป็นช่วงเวลาเดียวกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ามาในสังคมไทย โดยผ่านกระแสการพัฒนาประเทศที่เน้นไปที่วัฒนธรรมบริโภคนิยม จนดูเหมือนว่า วิทยุกระจายเสียงกลายเป็นเครื่องมือในการนำแบบแผนการบริโภคของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของสังคมไทยอย่างรวดเร็ว ทั้งในลักษณะของการโฆษณาโดยตรงและการโฆษณาแฝงไปกับเนื้อหาของรายการ

สายทิพย์ สุคติพันธ์ (2534 : 23) กล่าวว่า ในปัจจุบัน สถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีการประกอบกิจการในเชิงธุรกิจ อาจซื้อขายเวลาได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. สถานีขายเวลาเอง คือ ขายเวลาให้กับนักจัดรายการเป็นราย ๆ ไป
2. สถานีขายเวลาให้กับบริษัทโฆษณา ในลักษณะของมีเดียโบรกเกอร์ จากนั้น จึงจ้างนักจัดรายการมาจัดเฉพาะบางช่วงเวลา

ระบบการควบคุมสื่อมวลชน

สายทิพย์ สุคติพันธ์ (2534 : 22) ได้จำแนกระดับการควบคุมออกเป็น 2 ระดับคือ allocative control และ operative control กล่าวคือ allocative control เป็นการควบคุมของหน่วยงานต้นสังกัดที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายของสถานี ได้แก่ การตัดสินใจทำสัญญา ขกเลิกหรือต่อสัญญากับบริษัทผู้รับสัมปทาน สำหรับ operative control นั้นเป็นการควบคุมด้านการดำเนินรายการ และเกี่ยวกับการโฆษณาสินค้าและบริการ

ในกระบวนการควบคุมสื่อมวลชนของรัฐ เท่าที่ดำเนินมาจากอดีตถึงปัจจุบัน สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1. การควบคุมทางการเมือง
2. การควบคุมโดยกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การควบคุมทางการเมือง

ลักษณะวิวัฒนาการของวิทยุกระจายเสียงไทย มิได้ก้าวหน้าไปด้วยศักยภาพของตัวเอง แต่เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ของสังคมเป็นแรงผลักดัน ไม่ว่าปัจจัยทางการขยายตัวของสังคมที่ต้องการสื่อสำหรับการสื่อสารที่รวดเร็วและกว้างไกล ปัจจัยความเจริญทางเทคโนโลยีที่พัฒนาอยู่ตลอดเวลา ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยที่มีบทบาทมากที่สุด คือ “การเมือง” เพราะวิทยุกระจายเสียงไทยมีกำเนิดมาพร้อมกับความผันแปรทางการเมือง (ขวัญเรือน กิตติวัฒน์, 2526 : 125)

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2536 : 68) กล่าวว่า ระบบวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เป็นสื่อของรัฐ ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐ และคณะรัฐบาล และเมื่อเข้าสู่ยุคอำนาจนิยมแบบอุปถัมภ์เช่นในปัจจุบัน ได้มีการขยายสิทธิการประกอบการให้แก่เอกชนพร้อมเปิดให้มีโฆษณาได้อย่างกว้างขวาง จึงอาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างของระบบวิทยุและโทรทัศน์เป็นโครงสร้างที่เอื้ออำนวยให้แก่ฝ่ายรัฐและธุรกิจเอกชนในการใช้สื่อเพื่อประโยชน์ทางการเมืองและการค้า ผู้ผลิตรายการจึงมัก “เซ็นเซอร์” ตัวเองก่อนจะถูกเซ็นเซอร์ด้วยกระบวนการของรัฐและธุรกิจวัฒนธรรมที่ยอมรับอำนาจและอิทธิพลของการควบคุมทางการเมืองและธุรกิจ ได้ก่อให้เกิดความค้อยคุณภาพรายการที่เน้นการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง และการค้าเป็นกระแสหลัก

บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (2542 : 118) กล่าวว่า ระบบวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ของไทยยังคงอยู่ในการครอบครองของรัฐทั้งโดยตรงและในลักษณะของการให้เอกชนเช่าช่วงเวลาเปิดโอกาสให้เอกชนผลิตรายการผ่านทางสิ่งที่บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา เรียกว่า “การเมืองว่าด้วยการจัดผังรายการ” ทำให้ระบบการแข่งขันทางด้านสื่อกระจายเสียงขาดความเป็นธรรม ให้ความสำคัญต่อกำไรของผู้ถือกรรมสิทธิ์ ส่งผลต่อเนื้อหารายการซึ่งมากด้วยปริมาณ แต่ยังคงค้อยในคุณภาพ ซึ่ง

บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา ได้สรุปว่า สาเหตุประการหนึ่งมาจาก ความไม่เป็นเอกภาพในการจัดการเชิงระบบ

2. การควบคุมโดยกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ

นอกจากลักษณะการควบคุมทางการเมืองดังกล่าวแล้ว ประเด็นที่น่าสนใจอีกมิติหนึ่ง คือ มิติทางด้านกฎหมาย เช่น กฎระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ของสถานีวิทยุ เป็นต้น เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้มีการบัญญัติข้อกำหนดเกี่ยวกับ สิทธิ เสรีภาพในการสื่อสาร นำเสนอข้อมูล และการพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้เกิดคำถามว่า สื่อมวลชนจะปฏิบัติหน้าที่อย่างไร ภายใต้กฎระเบียบควบคุมอันเป็นกรอบจำกัด ในขณะที่รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ให้สิทธิ เสรีภาพแก่ผู้ประกอบการวิชาชีพมากขึ้น

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีการกำหนด สิทธิ เสรีภาพในการสื่อสาร นำเสนอข้อมูล และการพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ ตามมาตราต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อลดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้ จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงิน หรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์ หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐ จะกระทำมิได้

มาตรา 40 คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสาธารณะของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีและเป็นธรรม

มาตรา 41 พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อาณัติของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

มาตรา 58 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้น จะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้ส่วนเสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือส่วนราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นกรอบการวิเคราะห์ปัจจัยโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ การควบคุม และระบบตลาดภายใต้สภาพสังคม

เศรษฐกิจและการเมืองไทยปัจจุบันว่า มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา หรือไม่ อย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสำนัก Birmingham

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทต่อการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชน คือ ทฤษฎีวิวัฒนาการวิพากษ์ (Critical Cultural Theory) (McQuail, 1994 : 100) ซึ่งยังคงศึกษาเกี่ยวกับกลไกอุดมการณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมของสื่อเป็นศูนย์กลางเช่นเดียวกับแนวคิดวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่แนวคิดดังกล่าว ก็เริ่มให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้รับสารกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมมากขึ้น Stuart Hall ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัย (Centre for Contemporary Cultural Studies) ได้ประมวลแนวทางของสำนัก Birmingham ไว้ดังนี้

สำนัก Birmingham ปฏิเสธการอธิบายสังคมโดยแบ่งโครงสร้างส่วนล่างและส่วนบนของสังคมที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ (ideal) และ พลังผลักดัน (material forces) ออกจากกัน และได้นิยามวัฒนธรรมว่า เป็นทั้งวิถีทาง (means) และคุณค่า/ค่านิยม (value) ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในกลุ่มต่าง ๆ ในลักษณะของการรังสรรค์ประวัติศาสตร์การรวมกลุ่ม ความสัมพันธ์ภายนอกกลุ่ม และมีบทบาทในการบริหารจัดการกับการดำรงอยู่ของกลุ่มคนต่าง ๆ ภายในสังคม

กาญจนา แก้วเทพ (2541 : 145-146) กล่าวว่า การศึกษาวัฒนธรรม สำนัก Birmingham เห็นว่าไม่จำเป็นต้องศึกษาแต่ตัวผลผลิตของวัฒนธรรม (product) แต่ควรให้ความสนใจกับ “กระบวนการทางวัฒนธรรม” (cultural process) ซึ่งหมายถึงสิ่งอันเป็นปกติธรรมดาที่เราทำกันอยู่เป็นปกติวิสัย และการศึกษาของสำนัก Birmingham เป็นการศึกษาวัฒนธรรมที่กำลังมีชีวิตอยู่ (lived culture) โดยสิ่งที่วิเคราะห์คือ กระบวนการทางสังคม (social process) วิธีการปฏิบัติ (practices) และความหมาย (meaning) ที่อยู่ในกิจกรรมนั้น ส่วนเป้าหมายร่วมของการศึกษาของสำนักคือ ต้องการทำความเข้าใจว่าในระบบใหญ่นั้น สังคมทำงานอยู่ได้อย่างไร ในระดับย่อยลงมา คือสถาบันต่าง ๆ ทำงานอยู่ได้อย่างไร และในระดับที่เล็กที่สุดคือ ระดับปัจเจกบุคคลนั้น ชีวิตประจำวันของบุคคลถูก “สร้าง” (construct) ขึ้นมาได้อย่างไร ในการวิเคราะห์สื่อมวลชนนั้น ก็ต้องใช้หลักการเดียวกันทั้งการวิเคราะห์ผู้ส่งสารและผู้รับสารในฐานะที่สื่อมวลชนก็เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2542 : 71) กล่าวว่า แนวคิดตามกรอบการศึกษาของสำนัก Birmingham ไม่เห็นด้วยกับการใช้เพียงโครงสร้างส่วนล่าง (เศรษฐกิจ) และโครงสร้างส่วนบน

(วัฒนธรรม กฎหมาย การเมือง) เป็นกรอบวิเคราะห์วัฒนธรรม แต่ Hall มองว่า วัฒนธรรมมิใช่เพียงภาพสะท้อนของกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจ หากแต่ถูกสร้างสรรค์จากผู้รับสาร ในลักษณะของการวิเคราะห์ความหมายของเนื้อหาในสื่อ และการตีความของผู้รับสาร การสื่อสารมวลชนเข้ามามีบทบาทในฐานะผู้สร้างฉันทามติให้เกิดขึ้น โดยใช้อุดมการณ์เป็นตัวเชื่อมโยงสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสำนัก Birmingham นี้ ผู้วิจัยได้ใช้เป็นกรอบวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม และสังคมที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

ทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชน (Normative Theories of Media Performance)

ทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชนเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม ปกป้องและกำกับดูแลกระบวนการทำงานของสื่อมวลชนโดยผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น กฎหมาย จรรยาบรรณและผู้รับสาร พร้อมเป็นการตรวจสอบการทำหน้าที่ของสื่อด้วยว่า สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่อะไรมากกว่าเพียงการแสวงหากำไรหรือไม่ และสื่อมีบทบาทต่อสังคมอย่างไรบ้าง

การศึกษาการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนตามแนวทางทฤษฎีบรรทัดฐาน จะศึกษาใน 2 ระดับ คือ

1. ระดับโครงสร้าง (structure) เป็นการตรวจสอบบรรทัดฐานในเชิงโครงสร้างของสื่อมวลชน เช่น สื่อมีเสรีภาพจากรัฐหรือไม่ การเสนอข่าวสารดำเนินไปโดยมีหลักประกันด้านสิทธิ เสรีภาพ หรือไม่เพียงใด
2. ระดับปฏิบัติงาน (performance) เป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานของสื่อในระดับองค์กร หรือระดับตัวบุคคลว่า ได้ทำงานอย่างมีกฎระเบียบ มีแนวทางด้านวิชาชีพ และมีจรรยาบรรณเป็นกรอบกำหนดหรือไม่ อย่างไร

แนวคิดของทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชนสามารถจัดได้เป็นหลายกลุ่ม ตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนไป ซึ่งกรอบแนวคิดสำคัญที่ผู้วิจัยเลือกนำมาศึกษามี 2 แนวทาง คือ

1. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Theory)
2. ทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา (Development Media Theory)

1. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Theory)

จุดกำเนิดของทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มาจากการยอมรับหลักการบางประการ ในทฤษฎีบรรทัดฐานมาปรับและเสนอหลักการใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นจริงในสังคม แนวคิดสำคัญของกลุ่มทฤษฎีนี้ คือ เน้นการสื่อสารในแนวนอน (horizontal) คือระหว่างประชาชนในระดับเดียวกัน มากกว่าการสื่อสารในแนวตั้ง (vertical) โดยเฉพาะจากบนลงล่าง และพยายามต่อต้านการผูกขาดทางธุรกิจของเอกชน และต่อต้านการใช้อำนาจรัฐในลักษณะการรวมศูนย์อำนาจ พร้อมเสนอทางออกที่เหมาะสมที่สุด คือ ต้องหันกลับมาให้ความสำคัญกับความต้องการ ผลประโยชน์ และตอบสนองต่อความคาดหวังทุกด้านของผู้รับสาร

McQuail (1994 : 131-132) นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ ได้ระบุหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชน ตามทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

- พลเมืองทุกคน และชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่ม มีสิทธิ์ที่จะเข้าถึงสื่อมวลชน และมีสิทธิ์ที่จะใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง
- องค์กรของสื่อและเนื้อหาสื่อจะต้องไม่ถูกควบคุมจากหน่วยงานรัฐ
- สื่อจะต้องมีอยู่เพื่อประชาชน มิใช่เพื่อตัวองค์กรเอง มิใช่เพื่อนักวิชาชีพหรือบรรดาลูกค้า (ภาคธุรกิจ) ของสื่อ
- กลุ่ม องค์กร และชุมชนควรจะเป็นเจ้าของสื่อได้เอง
- สื่อขนาดเล็กที่มีลักษณะปฏิสัมพันธ์ (interactive) และเปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วม ย่อมดีกว่าสื่อขนาดใหญ่ที่ดำเนินการโดยนักสื่อสารมวลชนมืออาชีพ และเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว
- การสื่อสารมีความสำคัญเกินกว่าที่จะปล่อยให้อยู่ในมือของนักวิชาชีพสื่อมวลชนเท่านั้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

2. ทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา (Development Media Theory)

นอกเหนือจากการศึกษาภายใต้กรอบทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมแล้ว ผู้วิจัยได้เลือกทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา (Development Media Theory) ซึ่งเหมาะสมและสอดคล้องกับสังคมไทยในฐานะเป็นประเทศที่ยังถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศโลกที่ 3 ซึ่งต้องการการพัฒนาในทุกด้านเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น หากจะนำแนวคิดของทฤษฎีบรรทัดฐานมาใช้ในการปฏิบัติงานด้านสื่อสารมวลชน

จึงควรได้รับการคัดแปลงให้เข้ากับเงื่อนไขและสถานการณ์ของสังคม อาทิ การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาสังคม เป็นต้น

McQuail (1994 : 131) กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนตามแนวคิดทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาไว้ ดังนี้

1. สื่อมวลชนต้องยอมรับและเข้าร่วมดำเนินการในงานพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกับแผนและนโยบายการพัฒนาของสังคมโดยรวม
2. เสรีภาพของสื่อมวลชนจะมีได้ภายใต้ขอบเขตที่กำหนดไว้ว่า ต้องขึ้นอยู่กับลำดับความสำคัญของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและความต้องการการพัฒนาในทุกด้านของสังคม
3. เนื้อหาของสื่อ ต้องให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมและภาษาของชาติเป็นอันดับแรก
4. ข่าวและสารสนเทศของสื่อต้องให้ความสำคัญกับประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกัน โดยเฉพาะประเทศที่อยู่ใกล้ชิดกันทางภูมิศาสตร์
5. ผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อทุกแขนง และทุกระดับชั้นต้องปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกับความรับผิดชอบต่อสังคม
6. เพื่อผลประโยชน์ของประเทศ รัฐมีสิทธิเข้าแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนได้ เช่น การให้ทุนสนับสนุน การเซ็นเซอร์

สำหรับในประเทศไทย การใช้สื่อเพื่อการพัฒนาตามแนวคิดนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่ให้ความสำคัญเป็นอย่างสูงต่อการพัฒนาคนและสังคม โดยเฉพาะการนำสื่อมวลชนมาใช้ประโยชน์ด้านการพัฒนาผู้ผลิตสื่อ ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มวิชาชีพทางด้านสื่อสารมวลชนที่เข้มแข็ง เพื่อกำกับดูแลและตรวจสอบสื่อมวลชนด้วยกันเองให้มีความรับผิดชอบต่อพัฒนาคนและสังคม มีจรรยาบรรณในการผลิตสื่อต่าง ๆ ต่อสังคม มีการกำหนดมาตรฐานการนำเสนอข่าว และมาตรการควบคุมและลงโทษผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและเผยแพร่สื่อสารมวลชนและสื่อสารสนเทศที่บิดเบือนข้อเท็จจริงและเป็นภัยต่อพฤติกรรมการเรียนรู้และคุณภาพชีวิตของประชาชน
2. ส่งเสริมการปฏิรูประบบสื่อของรัฐให้มีสถานะเป็นองค์การมหาชน ที่มีภารกิจในการพัฒนาคนและสังคมที่ชัดเจน หรือเป็นบรรษัทสาธารณะที่มีลักษณะเป็นธุรกิจสื่อสารมวลชนที่ปลอดจากการควบคุมของรัฐ หรือกลุ่มผลประโยชน์ธุรกิจใด ๆ โดยมีอิสระในการบริหารกิจการและบริหารรายได้เลี้ยงตัวเอง รักษาความเป็นกลางแห่งข้อมูลข่าวสารและความเป็นอิสระในด้านรายการเพื่อประโยชน์ของมหาชนและสร้างคุณภาพแห่งระบบสื่อสารมวลชนของประเทศ

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีศูนย์กลางการวิจัยและผลิตสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบใหม่ รวมทั้งเผยแพร่และฝึกอบรมบุคลากรให้มีทักษะและความชำนาญด้านการผลิตสื่อมัลติมีเดีย
 4. ส่งเสริมให้มีการจัดสรรกำไรส่วนหนึ่งของสื่อทุกประเภท เพื่อพัฒนาบุคลากร และมาตรฐานการผลิตของตนเอง ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาบุคลากรสื่อประเภทที่ยังพึ่งตนเองไม่ได้
 5. ส่งเสริมการผลิตสื่อเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว โดยสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ
 6. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและเผยแพร่สื่อในรูปแบบพิเศษสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะคนพิการ เพื่อความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงสื่อประเภทต่าง ๆ
 7. ส่งเสริมความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐและสื่อสารมวลชนในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องเป็นประโยชน์และทันต่อการแก้ปัญหาในแต่ละสถานการณ์ โดยส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้นโยบายการประชาสัมพันธ์เชิงรุก
 8. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาครัฐและเอกชนจัดแปลคำราชาภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย รวมทั้งวิจัยและพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับแปลภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย เพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออื่น ๆ
 9. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจการการผลิต พัฒนา และเผยแพร่เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคนและสังคมในรูปแบบต่าง ๆ
 10. ส่งเสริมและสนับสนุนการยกระดับคุณภาพ ทักษะความรู้ จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมของบุคลากรผู้ผลิตสื่อทุกประเภทอย่างต่อเนื่อง
 11. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีหน่วยงานอิสระจัดทำมาตรฐานในการวัด และประเมินคุณภาพและความนิยมรายการสื่อมวลชนแต่ละประเภทเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการดำเนินรายการ การสนับสนุนด้านโฆษณาและงบประมาณและการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิตรายการสร้างสรรค์
 12. สร้างหลักประกันความมั่นคงในการทำงานและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ตลอดจนเสริมสร้างสวัสดิการแก่บุคลากรในวงการสื่อสารมวลชน พร้อมทั้งให้ความคุ้มครองในด้านสิทธิและเสรีภาพแก่ผู้ผลิตสื่อในการเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงอย่างอิสระ
 13. สร้างหลักประกันความมั่นคงในการทำงาน และความก้าวหน้าในวิชาชีพ ส่งเสริมและพัฒนาศูนย์หรือสถาบันฝึกอบรมด้านโทรคมนาคมที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : 2542, 49-52)

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดบรรทัดฐานด้านสื่อมวลชนมาศึกษาลักษณะบทบาทที่นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา ดำเนินอยู่ภายใต้ปัจจัยจำกัดต่าง ๆ ทั้งในระดับโครงสร้างและระดับปฏิบัติงานว่า ได้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับบรรทัดฐานของการทำหน้าที่สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาและประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร

ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)

ทฤษฎีหน้าที่นิยม ให้ความสำคัญกับการสื่อสารมวลชนในฐานะเป็นระบบหนึ่งของระบบสังคมโดยองค์รวมทั้งหมด ซึ่งจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้สังคมสามารถดำรงอยู่และพัฒนาต่อไปได้ โดยตั้งคำถามว่า สื่อมวลชน อันเป็นหนึ่งในระบบย่อยของสังคม ได้ทำหน้าที่อย่างไรบ้างเพื่อให้สังคมบรรลุเป้าหมายและสามารถดำรงอยู่ได้

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมของสหประชาชาติ (UNESCO) ได้จัดตั้งคณะกรรมการระหว่างประเทศเพื่อศึกษาปัญหาการสื่อสาร (International commission for the study of communication problems) ขึ้นในปี 1976 โดยมี Sean MacBride เป็นประธาน และได้มีการตีพิมพ์รายงานชื่อ "Many Voices One World" ภายในมีเนื้อหาที่กล่าวถึงหน้าที่ของการสื่อสารโดยรวม และหน้าที่ของสื่อมวลชนต่อบุคคลและสังคมไว้ ดังนี้

1. หน้าที่ต่อบุคคล

- (1) หน้าที่ด้านข้อมูล (information)
- (2) หน้าที่ด้านการจัดเกลาทางสังคมหรือสังคมประกิด (socialization)
- (3) หน้าที่ด้านการจูงใจ (motivation)
- (4) หน้าที่ด้านการโต้แย้งและแสดงความคิดเห็น (debate and discussion)
- (5) หน้าที่ด้านการศึกษา (education)
- (6) หน้าที่ด้านส่งเสริมวัฒนธรรม (cultural promotion)
- (7) หน้าที่ด้านบันเทิง (entertainment)
- (8) หน้าที่ด้านการประสานสามัคคี (integration)

2. หน้าที่ต่อสังคม

- (1) ความจำเป็นทางสังคม (a social need)
- (2) เครื่องมือทางการเมือง (a political instrument)
- (3) พลังทางเศรษฐกิจ (an economic force)
- (4) ศักยภาพทางการศึกษา (an educational potential)

- 4.1 การพัฒนาสติปัญญา (intellectual development)
- 4.2 สร้างบุคลิกภาพใหม่ (emergence of a new framework for the personality)
- 4.3 สร้างมาตรฐานทางปัญญา (intellectual standardization)
- 4.4 ทำหน้าที่เป็นโรงเรียน (the school)
- 4.5 ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ (an exchange of knowledge)

(5) แรงกระตุ้นวัฒนธรรม (an impulse to culture)

McQuail (1994 : 78-79) กล่าวว่าหน้าที่หลักสำคัญของสื่อมวลชน ตามที่ Lasswell ได้กล่าวไว้ว่า สื่อมวลชนมีหน้าที่ดังนี้

- 1) ระวังระไวเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม (surveillance of the environment)
- 2) ประสานส่วนต่างๆ ในสังคมเพื่อแสดงปฏิกิริยาสนองต่อสภาพแวดล้อม (correlation of the parts of the society in responding to its environment)
- 3) การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม (the transmission of the cultural heritage)

ต่อมา Wright ได้พัฒนาแบบแผนพื้นฐานของ Lasswell เพื่ออธิบายผลกระทบของสื่อในมิติอื่นๆ และได้เพิ่มเติมหน้าที่ประการที่สี่ของสื่อมวลชนคือ ความบันเทิง พร้อมกันนี้ Wright ได้สรุปความคิดพื้นฐานการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนต่อสังคมไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. หน้าที่ให้ข้อมูล (information)
 - การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ และสถานการณ์ในสังคม และในโลก
 - แสดงความสัมพันธ์ของอำนาจ
 - ทำให้เห็นวัตรกรรม การปรับตัว และความก้าวหน้าเป็นไปโดยสะดวก
2. หน้าที่ประสานสัมพันธ์ (correlation)
 - อธิบาย ตีความ และวิพากษ์วิจารณ์ขงเหตุการณ์และข้อมูลข่าวสาร
 - ให้การสนับสนุนผู้ที่อยู่ในอำนาจที่ถูกต้องและบรรทัดฐานที่เป็นที่ยอมรับในสังคม
 - ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมหรือสังคมประกิด (socializing)
 - ประสานกิจกรรมต่างๆ ของสังคม
 - สร้างความสอดคล้องกัน (consensus) ในสังคม
 - จัดลำดับความสำคัญของสถานภาพในสังคม

3. หน้าที่สร้างความต่อเนื่อง (continuity)
 - การแสดงออกให้เห็นถึงวัฒนธรรมหลัก (dominant culture) และยอมรับวัฒนธรรมย่อย (subculture) และการพัฒนาวัฒนธรรมใหม่
 - ค้ำประกันและรักษาไว้ซึ่งค่านิยมร่วมของสังคม
4. หน้าที่ให้ความบันเทิง (entertainment)
 - ให้ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน และวิถีทางของการพักผ่อน
 - ลดความตึงเครียดในสังคม
5. หน้าที่ระดมความร่วมมือ (mobilization)
 - รณรงค์เพื่อเป้าหมายของสังคมในด้านการเมือง สงคราม การพัฒนาเศรษฐกิจ การทำงาน และศาสนา

คังนี่ สำหรับสังคมไทย มีผู้กล่าวถึงหน้าที่อันพึงประสงค์ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีหน้าที่นิยม

คังนี่ พระธรรมปิฎก (2537 : 8-9, 24-25) ได้กล่าวถึงหน้าที่และบทบาทสำคัญของสื่อมวลชน ไว้

1. ทำหน้าที่พื้นฐานในฐานะเป็นแหล่งข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำตรงประเด็น น่าเชื่อถือหรือเชื่อถือได้ ให้ถึงขั้นว่าเป็นหลักฐานที่ใช้อ้างอิงต่อไปได้
2. เป็นยามระวังภัยให้แก่สังคม มีอะไรที่จะเป็นปัญหาที่จะทำให้เกิดภัยอันตรายแก่สังคม สื่อมวลชนจะต้องยกเรื่องนั้นขึ้นมาพิจารณาช่วยบอกกล่าว มาช่วยบอกให้รู้ เป็นการเตือนภัยเพื่อสังคมจะได้พยายามหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านั้น
3. เป็นผู้ชี้ขุมทรัพย์บอกแหล่งโชคลาภแก่สังคม ซึ่งเป็นด้านบวก มีความหมายรวมถึงการให้ความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ๆ สิ่งที่เป็นความริเริ่มสร้างสรรค์ที่ดี สื่อมวลชนก็เอามาบอกกล่าวคนในสังคมนี้ ใครมีความคิดริเริ่ม มีการค้นพบ หรือได้รู้อะไร มีความคิดใหม่ๆ ทำอะไร ๆ ที่เป็นการสร้างสรรค์ สื่อมวลชนก็เอามาสนับสนุน เอามาช่วยเผยแพร่ให้
4. เป็นผู้นำที่ดีของสังคม เป็นผู้นำในทางสร้างสรรค์ที่จะพาสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นเรื่องของ การนำในทางความคิด ที่บอกว่า เป็นผู้สร้างทัศนคติ ค่านิยม มติมหาชน และกระแสดความคิดที่ถูกต้อง

ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี (2541 : 172) กล่าวว่า นักจรรยาการวิทยุฯ ในต่างจังหวัดโดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีบทบาทต่อความคิดของประชาชนมาก ดังจะพบว่า นักจรรยาการวิทยุฯ หลายคนสามารถอาศัยความนิยมของประชาชนในพื้นที่มาเป็นฐานคะแนนเสียงในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ในขณะที่เดียวกัน สิ่งที่นักจรรยาการวิทยุฯพยายามสอดแทรกเนื้อหาสาระ เรื่องราวความเป็นไปของสังคม ชุมชนนำเสนอในรายการ ไม่ว่าจะเป็นรายการในลักษณะการนำข่าวของหนังสือพิมพ์มาอ่านในช่วงเช้า นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประชาสังคม (อันหมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ หรือมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นสังคม) ของสื่อวิทยุกระจายเสียง

นอกจากนั้น ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี (2541 : 184) ได้เสนอว่า ในสถานะที่ความสำคัญของประชาสังคมกำลังทวีความสำคัญขึ้น สื่อมวลชนควรมีบทบาทดังนี้

1. สื่อมวลชนต้องแสดงบทบาทในฐานะสื่อของประชาชนมากขึ้น คือ ถ้าคัดเลือกว่าที่ เป็นประโยชน์ของประชาชนมานำเสนอให้มากขึ้น
2. สื่อมวลชนอาจแสดงบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการทางประชาสังคม เช่น กระตุ้นให้ประชาชนตระหนักในพลังของตน
3. หากสื่อมวลชนยึดถือว่าตนเองเป็น “กระจก” สะท้อนความเป็นไปในสังคม สื่อมวลชน อาจเสนอข้อวิพากษ์วิจารณ์หรือข้อถกเถียงของกระบวนการ “ประชาสังคม” ว่า เป็นทางออกของสังคมไทยจริงหรือไม่

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีหน้าที่นิยามเป็นกรอบในการวิเคราะห์การแสดงบทบาทในฐานะสื่อมวลชนของนักจรรยาการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

จรรยาบรรณ (Code of Ethics)

คุณภาพการทำงานของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชน เป็นประเด็นสำคัญที่มีผู้สนใจ วิเคราะห์ และวิจารณ์เป็นอย่างมาก ทั้งในด้านจิตวิญญาณและความสามารถของนักสื่อสารมวลชน โดยการทำงานของสื่อมักถูกตั้งข้อสังเกตเสมอว่า ผลิดผลงานที่ไม่ได้มาตรฐานทางวิชาชีพ ขาดจิตวิญญาณของความเป็นสื่อมวลชน ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ข้อย่อนไปกว่าที่พึงจะเป็น

ในขณะที่เดียวกัน ผู้ปฏิบัติวิชาชีพสื่อสารมวลชนทุกแขนง มักถูกมองว่า ขาดโอกาสในการพัฒนาความสามารถ เมื่อเข้าไปอยู่ในองค์กรใด มักประสบปัญหาทั้งในด้านค่าตอบแทน ขาดสวัสดิการ

ที่เหมาะสม และเนื่องด้วยปัจจัยจำกัดต่าง ๆ ทำให้สื่อมวลชนกลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบอุตสาหกรรมสื่อสารมวลชนไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลโยงใยไปถึงความสงสัยต่อการทำหน้าที่สื่อมวลชน ว่าจากข้อจำกัดต่าง ๆ ดังกล่าว สื่อได้ปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ และมีมาตรฐานเพียงใด จากเหตุผลดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้ต้องมีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการควบคุมและตรวจสอบการทำหน้าที่ของสื่อ และในอีกด้านหนึ่ง ก็เป็นปัจจัยที่จะสร้างความมั่นใจแก่สาธารณชนถึงความตระหนักต่อความรับผิดชอบต่อความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับจรรยาบรรณ

บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (2542 : 219) ตั้งข้อสังเกตว่า บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นนักสื่อสารสาธารณะ อันหมายถึงผู้มีบทบาทในการใช้สื่อเป็นช่องทางเผยแพร่ความคิดเห็น ซึ่งมีไว้เพียงแต่สื่อมวลชน แต่เป็นบุคคลที่มีบทบาทในการนำเสนอความคิด ความเห็น หรือข้อเท็จจริงสู่สาธารณชนได้ ควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. ต้องตระหนักว่า เมื่อเขาสื่อสารออกไป เขาคือผู้ผูกขาดความเห็นเหล่านั้น เพราะฉะนั้นเขาต้องมีความรู้ดีพอ เข้าใจประเด็นและนัยต่าง ๆ ที่นำเสนออย่างเหมาะสมกับกาลเทศะและโอกาสตระหนักถึงระดับความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล และยอมรับในมุมมองอื่น ๆ ของประเด็นที่เขานำเสนอ
2. ควรคัดเลือกและนำเสนอข่าวสารของตนเองอย่างเป็นธรรม เคารพความเที่ยงตรง ไม่จงใจตกแต่งหรือบิดเบือน และสร้างความเสมอภาคแห่งความคิด
3. ควรมีนิสัยขีตรองเรื่องราวที่เกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ให้มากจนเห็นว่าเรื่องส่วนรวมสำคัญกว่าเรื่องส่วนตัว
4. เคารพการทักท้วง คือ เต็มใจรับฟังข้อมูลและข้อคิดเห็นที่ไม่เหมือนกับของตนเอง

นอกจากนั้น บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา ได้เสนอว่า ในการก้าวเข้าสู่ระบบสื่อสารมวลชนที่พึงประสงค์ สิ่งที่ต้องเร่งดำเนินการ คือ

1. ในแง่กฎหมาย ควรขจัดระเบียบกฎหมายของรัฐและเอกชนที่ยังคงขัดกับเสรีภาพในการแสดงออก
2. ในแง่จริยธรรม แต่ละส่วนของระบบสื่อสารมวลชน ต้องจัดตั้งการปกครองตนเองที่มีประสิทธิภาพจริง ที่มีไว้เพียงเป็นหลักการอันเข้มงวด แต่เป็นจิตสำนึกของสื่อมวลชนเองที่ต้องตระหนักถึงภารกิจในการสร้างสรรค์งานที่มีคุณภาพ

3. ในแง่ธุรกิจ ระบบสื่อมวลชนควรปรับตัวให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ลดการแข่งขันกันเองภายในสื่อประเภทเดียวกัน เพื่อให้มีศักยภาพในการดำเนินธุรกิจข้ามชาติ

4. ในระดับท้องถิ่น ระบบสื่อมวลชนต้องทำตัวให้เป็นตัวแทนของท้องถิ่นให้มากขึ้น สร้างสิ่งที่เป็นการความต้องการของท้องถิ่นโดยตรง

หลักจรรยาบรรณสื่อสารมวลชนด้านวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

นอกจากหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชนโดยภาพรวม ดังแนวคิดของบุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา แล้ว บุญเลิศ ศุภคิดถก ได้กล่าวถึงหลักปรัชญาพื้นฐานของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชนด้านวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ที่ดีในสังคมประชาธิปไตย ไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
2. ส่งเสริมการศึกษา จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนกระทำแต่ความดี เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ
3. มีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบต่อสังคม ประเทศชาติ และส่งเสริมข่าวสารที่สร้างเกียรติภูมิให้แก่ประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
4. ประกอบวิชาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม มีคุณธรรมด้วยเกียรติยศและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพตน
5. มีความเป็นกลางในทางการเมือง ไม่ฝักใฝ่หรือเอนเอียงไปในทางใดทางหนึ่ง และไม่ถูกครอบงำโดยบุคคลหรือองค์กรใด ๆ
6. ส่งเสริมและสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ และส่งเสริมความรัก ความสามัคคีของคนในชาติ
7. ใช้สิทธิและเสรีภาพอย่างมีขอบเขต รวมทั้งเคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ
8. ส่งเสริมสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน
9. แสวงหาข้อเท็จจริง และนำเสนอต่อประชาชนอย่างตรงไปตรงมา
10. ชำรงคุณธรรมและศีลธรรมของสังคม
11. ปฏิเสธผลประโยชน์ใด ๆ ที่มีขอบ อันจะก่อให้เกิดความสงสัยในเสรีภาพของการประกอบอาชีพหรือทำให้เกิดความสงสัยในศักดิ์ศรีของการประกอบอาชีพ หรือทำให้เกิดการครอบงำทางความคิดในการทำหน้าที่สื่อสารมวลชน
12. ประกอบวิชาชีพ ด้วยความเคารพสิทธิและทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่นที่ประกอบอาชีพเดียวกัน

สิทธิและหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนด้านวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

1. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและพระจริยวัตรให้แพร่หลาย เพื่อให้ประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้รับรู้ ชื่นชม และเลื่อมใสในองค์พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
2. ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ความรับผิดชอบและจิตสำนึกในเรื่องของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. เป็นสื่อกลางในการให้ข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อความเข้าใจอันดีและถูกต้องโดยคำนึงถึงสิทธิและความเสมอภาคในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน
4. ส่งเสริมการศึกษา จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม ให้มีความรู้ความบันเทิง โดยไม่ขัดกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงามของชาติ รวมทั้งสร้างค่านิยมที่ถูกต้องแก่ประชาชน
5. ส่งเสริมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชาติ
6. ปกป้องอธิปไตย รักษาความมั่นคง ผลประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ
7. ปกป้องและส่งเสริมเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม
8. ใช้วิจารณ์ญาติที่ดีในการเสนอข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เป็นธรรม ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของสังคมและรับผิดชอบต่อความเสียหาย อันเกิดจากการเสนอข้อมูลข่าวสารนั้น ๆ
9. ให้บริการแก่สาธารณะ ประชาชน สังคม และประเทศชาติ ตามโอกาสอันควร

มาตรฐานการประกอบวิชาชีพของสื่อมวลชน

1. มีความซื่อสัตย์สุจริต ยึดถือความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอ
2. มีความยุติธรรมในการประกอบอาชีพ ปฏิบัติตน และปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอคติใด ๆ
3. ยึดมั่นในศักดิ์ศรีของวิชาชีพ ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้างใด ๆ
4. ประกอบอาชีพด้วยความเคารพกฎหมาย ใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมาย
5. ชำรงความถูกต้องของสังคม
6. ชำรงคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมในสังคม
7. ชำรงเสรีภาพ และความเป็นประชาธิปไตย
8. มุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพของสังคม และคุณภาพชีวิตของสมาชิกในสังคม
9. ไม่ใช้อภิสิทธิ์ของการประกอบอาชีพ ในการแสวงหาผลประโยชน์
10. ไม่ใช้เหตุผลส่วนตัว อาศัยอาชีพทำร้ายบุคคล หรือองค์กร
11. ไม่ทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ใด
12. ไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น

จรรยาบรรณ

1. มีความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ ไม่รับสินบนหรือสินจ้างรางวัล ไม่ใช่อำนาจหน้าที่ของความเป็นสื่อมวลชนเพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือพวกพ้อง การแสวงหาข่าวต้องดำเนินการด้วยความซื่อสัตย์ถูกต้องตามกฎหมาย
2. ไม่กระทำการใด ๆ ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ก่อให้เกิดการแตกความสามัคคีระหว่างคนในชาติ หรือส่งผลกระทบต่อสัมพันธไมตรีอันดีระหว่างประเทศ
3. ไม่เสนอข่าวสาร หรือกระทำการใด ๆ ที่เป็นการลอบหลู่ ดูถูกเหยียดหยาม หรือนำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และสิ่งอันเป็นที่เคารพสักการะของบุคคลทั่วไปไม่ว่าของชนชาติใด
4. เคารพสิทธิส่วนบุคคล เกียรติยศ ชื่อเสียง และความเป็นอยู่ส่วนตัวของผู้อื่นและไม่เสนอข่าวสารหรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการทำลายชื่อเสียงและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น
5. ไม่กล่าวหาผู้อื่นโดยปราศจากหลักฐานใด ๆ ให้เกียรติ และรักษาศักดิ์ศรีของบุคคลที่ตกเป็นข่าวในทุกกรณี เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความเสียหายจากการเสนอข่าวสาร ได้ชี้แจงแก้ไขจากการถูกกล่าวหา รวมทั้งไม่ตัดสินว่าผู้ใดกระทำผิด โดยยังไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรม
6. เสนอข้อมูลข่าวสาร อย่างตรงไปตรงมา ไม่บิดเบือนหรือแต่งเติม หรือแสดงความคิดเห็นของตนซึ่งจะทำให้ข้อมูลข่าวสารนั้นผิดไปจากความจริง และต้องแยกแยะให้ชัดเจนระหว่างข่าวสาร ข้อเท็จจริง กับบทวิเคราะห์ข่าวที่เป็นความคิดเห็นของผู้วิเคราะห์ โดยไม่จงใจให้เกิดความเข้าใจผิดในการแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงและความคิดเห็น
7. ไม่ส่งเสริม เผยแพร่ภาพข่าวและข่าวสาร สินค้า/บริการ ที่เป็นภัยต่อสังคม หรือทำลายวัฒนธรรมที่ค้ำจุนของสังคม
8. ระวังระวังในการเสนอข่าวสาร หรือกระทำการใด ๆ อันอาจจะทำให้บุคคลหรือองค์กรเกิดความไม่ปลอดภัยทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน
9. ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารหรือกระทำการใด ๆ ที่แสดงออกถึงความทารุณโหดร้าย ขาดมนุษยธรรม ป่าเถื่อนหรืออูจาด รวมทั้งพฤติกรรมของผู้ร้ายอันผิดธรรมดา อันเป็นเหตุให้เกิดอาชญากรรม
10. มีความเสมอภาคในการเสนอข้อมูลข่าวสารและมีความเป็นกลางทางการเมือง ไม่ฝักใฝ่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง หากได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองควรยุติบทบาททางการเมืองเป็นสื่อมวลชน เพื่อความยุติธรรมในการเสนอข่าว
11. มีวิจรรณญาณที่ดี มีคุณธรรม และมีจิตสำนึกที่ดีในการเสนอข้อมูลข่าวสารที่อาจกระทบต่อจิตใจ หรือความรู้สึกรักของบุคคลอื่นที่ตกเป็นข่าว

12. ระมัดระวังในการเสนอข้อมูลข่าวสาร ที่อาจเป็นการละเมิดสิทธิของสตรี เด็กและเยาวชน และผู้ด้อยโอกาส การเสนอเรื่องราวข่าวสารเกี่ยวกับการกระทำผิดของบุคคลเหล่านี้ต้องคำนึงถึงอนาคต และการเปิดโอกาสให้ได้กลับตัวเป็นคนดี สามารถดำรงชีวิตที่มีเกียรติในสังคมได้ต่อไป ตลอดจนไม่เสนอชื่อ/ที่อยู่ และภาพของญาติที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิด อันอาจจะทำให้พวกเขาเหล่านี้ไม่สามารถดำรงชีวิตที่มีเกียรติในสังคมได้

13. ตระหนักในความสำคัญของตน ที่จะช่วยอนุรักษ์ภาษาไทยอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ โดยการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง สุภาพ ถูกกาลเทศะ

จรรยาบรรณวิชาชีพ นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พ.ศ. 2538 (กรมประชาสัมพันธ์ : 2541, 18-20)

หมวด 1 ความทั่วไป

เพื่อประกาศความสำนึก และความรับผิดชอบของนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ให้ประจักษ์แก่สาธารณชน คณะกรรมการบริหารสมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ 2/2538 เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2538 มีมติให้ตราประมวลจรรยาบรรณวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อยึดถือเป็นหลักปฏิบัติไว้ดังต่อไปนี้

1. ประมวลจรรยาบรรณ ฉบับนี้ เรียกว่าประมวลจรรยาบรรณวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พ.ศ. 2538

2. ให้ใช้ประมวลจรรยาบรรณวิชาชีพ นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พ.ศ. 2538 ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2538 เป็นต้นไป

3. ในประมวลจรรยาบรรณวิชาชีพ นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ฉบับนี้

คำว่า “จรรยาบรรณ” หมายถึง หลักจริยธรรมซึ่งได้ตราขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นหลักแห่งความประพฤติ ปฏิบัติ ของผู้ประกอบการวิชาชีพ

คำว่า “ข่าว” หมายถึง บรรดาเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และได้รับการเรียบเรียงเป็นรายงานด้วยลายลักษณ์อักษรหรือคำพูดเพื่อนำเสนอทางสื่อสารมวลชน วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

คำว่า “วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์” หมายถึง วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ตามความในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2530

คำว่า “นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์” หมายถึง ผู้ประกอบวิชาชีพเป็นผู้จัดรายการ, ผู้ดำเนินรายการและผู้ประกาศ ตามความในกฎกระทรวงฉบับที่ 14 (2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 และระเบียบกรมประชาสัมพันธ์ว่าด้วยการทดสอบและอบรมผู้ประกาศของสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2537

คำว่า “องค์กร” หมายถึง หน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ที่ได้จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายหลายองค์กร ปฏิบัติงานหลักเรื่องเดียวกัน

คำว่า “บุคคล” หมายถึง ปึงเจกบุคคลในสังคมของชาติโดยส่วนรวม ปราศจากซึ่งการแบ่งชั้นวรรณะ เชื้อชาติ ศาสนา

คำว่า “การโฆษณา” หมายถึง การกระทำใด ๆ ของนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อให้ข้อมูล ข่าวสาร ของสินค้าหรือบริการ เผยแพร่ผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

คำว่า “ภาพ” หมายถึง ภาพ ทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ที่ไม่ถาวรซึ่งปรากฏบนจอเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์

หมวด 2 จรรยาบรรณในการเสนอข่าว

เพื่อสนองสิทธิแห่งการรับรู้ (Right to know) ของประชาชน นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พึงมีความรับผิดชอบในการเสนอข่าว และความสำนึกต่อวิชาชีพของตน ดังต่อไปนี้

1. ไม่เสนอข่าวและภาพซึ่งรู้แน่ชัดว่าเป็นเท็จในลักษณะใด ๆ
2. ไม่เสนอข่าวและภาพซึ่งทำให้ประชาชนเสียขวัญ เกิดการแตกแยกกระทบกระเทือนความมั่นคงแห่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสัมพันธไมตรีอันดีระหว่างประเทศ
3. ไม่เสนอข่าวและภาพลามกอนาจาร ซึ่งขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
4. ไม่เสนอข่าวลือและภาพไร้สาระ ชวนให้หลงเชื่อมง่าย
5. ไม่เสนอข่าวและภาพด้วยความลำเอียงอันอาจทำให้สาธารณชน วินิจฉัยคลาดเคลื่อน
6. ไม่สอดแทรกความเห็นใด ๆ ของตนลงไปในการเสนอข่าว
7. ในกรณีคัดลอกข้อความจากหนังสือพิมพ์หรือหนังสืออื่น ต้องแจ้งให้ทราบซึ่งแหล่งที่มาของข้อความนั้น
8. ภาษาที่ใช้ในการเสนอข่าวและการบรรยายภาพ ต้องสุภาพ ปราศจากความหมายในเชิงเหยียดหยาม กระทบกระเทียบเปรียบเปรย เสียดสี
9. ไม่ใช้การเสนอข่าวและภาพ เป็นไปในทางโฆษณาตนเอง
10. ไม่เสนอข่าวและภาพ ซึ่งขัดกับสาธารณประโยชน์ของประชาชน และสังคมประเทศชาติ
11. ไม่เสนอข่าวและภาพ ซ้ำเติม ระบายสี บุคคล องค์กร สถาบัน ซึ่งตกเป็นข่าว
12. ไม่เสนอข่าวและภาพ ในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยาม ลัทธิความเชื่อในศาสนาใด ๆ
13. พึงให้ความเคารพต่อ สิทธิของบุคคล องค์กร และสถาบันอื่น ตามกฎหมาย
14. พึงรับผิดชอบและแก้ไขโดยเปิดเผย และไม่ชักช้า ถ้าเกิดความเสียหายแก่บุคคล องค์กร หรือสถาบัน ในการเสนอข่าวผิดพลาด คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

15. พึงละเว้นการรับอามิสสินจ้างใด ๆ ให้ทำหรือละเว้นการกระทำเกี่ยวกับการเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมา

หมวด 3 จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์

ในการแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พึงมีความรับผิดชอบและความสำนึกต่อวิชาชีพของตน ดังต่อไปนี้

1. พึงแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ด้วยความสำนึกและรับผิดชอบต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. พึงแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เพื่อประโยชน์ของสาธารณะ กระทำได้อย่างเปิดเผย
3. พึงงดการแสดงความคิดเห็นขี้บ่น และการวิพากษ์วิจารณ์อันเป็นการส่อไปในทางมิดีในทางหนึ่งทางใด
4. พึงเคารพความคิดเห็น และการวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่น ซึ่งไม่ตรงกับความคิดเห็นของตน
5. พึงแสดงความคิดเห็นของตน ด้วยความสุภาพ และด้วยความรอบคอบภายใต้ประเด็นของข้อเท็จจริงนั้น ๆ
6. พึงปฏิบัติต่อบุคคล องค์กรหรือสถาบันด้วยความสุภาพและมีเกียรติเสมอกัน โดยไม่คำนึงถึงฐานะความมั่งคั่งทางสังคม
7. พึงละเว้นการแสดงความคิดเห็นชวนเชื่อเว้นแต่การกระทำเช่นนั้น เป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ

หมวด 4 จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา

ในการประกาศโฆษณา ข้อความ เครื่องหมาย รูปภาพ ทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ทางสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งดำเนินการโดยนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พึงมีความรับผิดชอบ และความสำนึกต่อวิชาชีพของตน ดังต่อไปนี้

1. พึงดำเนินการโฆษณาสินค้าหรือบริการด้วยการให้ข่าวสารที่ถูกต้อง ไม่โอ้อวดเกินความจริง ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง
2. พึงดำเนินการโฆษณาภายใต้ขอบเขตของศีลธรรม วัฒนธรรม และจารีตประเพณี อันดีของประชาชน
3. พึงละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการเป็นการหลอกลวง ไม่ว่าจะกระทำด้วยรูปแบบใด ๆ
4. พึงละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการโดยมีเจตนาให้หลงเชื่อมมาย
5. พึงละเว้นการโฆษณา ทำลายคู่แข่งขั้นทางการค้าโดยไม่เป็นธรรม
6. พึงละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

7. พึงละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่จะเป็นภัยแก่สุขภาพหรือทำให้วัฒนธรรมเสื่อมโทรม
8. พึงละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่มีเจตนาเพื่อค้ากำไรเกินควร
9. พึงละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการเสียดสีผู้อื่น
10. พึงละเว้นการโฆษณาโน้มน้าว ชี้นำให้ใช้สิทธิ์เลือกตั้งผู้หนึ่งผู้ใด โดยได้รับอนุมัติเงินจ้างคอบแทนหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ได้รับอนุญาตหรือเป็นไปตามระเบียบของทางราชการให้กระทำเช่นนั้นได้
11. พึงละเว้นการประกาศหรือโฆษณาสินค้าหรือบริการ โดยปราศจากชื่อผู้ผลิตหรือบริการ
12. พึงละเว้นการประกาศโฆษณาสินค้า บริการ หรือกิจการที่สงสัยว่า จะเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน

หมวด 5 ความประพฤติ

ในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรม (behavior) ต่าง ๆ ของนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พึงมีความรับผิดชอบ และมีความสำนึกต่อวิชาชีพของตน ดังต่อไปนี้

1. นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ต้องบำเพ็ญตนให้สมเกียรติแห่งวิชาชีพของตน
2. นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ต้องประพฤติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ให้สมเกียรติตามฐานะในสังคมของตน
3. นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ต้องพยายามเรียนรู้ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของสังคม เพื่อเข้าร่วมงานสังคมได้โดยปราศจากความเคอะเขิน
4. นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พึงละเว้นการอวดอ้างฐานะของตนที่เป็นนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์
5. นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พึงละเว้นการเรียกร้องสิทธิประโยชน์ อันมิควรได้โดยไม่เป็นธรรม
6. นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ จะไม่เปิดเผยความลับของผู้สนับสนุนรายการให้แก่คู่แข่งทางธุรกิจการค้าไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม
7. นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ต้องเป็นผู้รักษาระเบียบโดยเคร่งครัดไม่สร้างความเสื่อมเสียในหมู่คณะ และสมาคมวิชาชีพของตน

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพ จรรยาบรรณสื่อสารมวลชน ด้านวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ และจรรยาบรรณวิชาชีพ นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พ.ศ. 2538 เป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัจจัยด้านจรรยาบรรณที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชนของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในประเทศไทยงานวิจัยที่ศึกษาบทบาทและการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงมีจำนวนน้อย งานวิจัยส่วนใหญ่ มักศึกษาองค์กรผู้ผลิต หรือรูปแบบของรายการมากกว่าศึกษาปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ เรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา” มี 8 หัวข้อ ดังนี้ คือ

1. งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยเชิงโครงสร้างของสถานีวิทยุท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่กำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุ” โดยวีรพงษ์ พลนิกรกิจ (2542) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเพื่อศึกษาปัจจัยเชิงโครงสร้างซึ่งกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการ

ผลการศึกษาด้านปัจจัยเชิงโครงสร้าง พบว่า ปัจจัยโครงสร้างการเป็นเจ้าของ ระบบการควบคุม และระบบตลาด เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยปัจจัยการควบคุมนั้นการศึกษาพบว่า มี 3 ระดับคือ การควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน ซึ่งจำแนกตามพื้นที่การควบคุมได้เป็น 3 ส่วน คือ การควบคุมส่วนกลาง ควบคุมส่วนภูมิภาค และการควบคุมส่วนท้องถิ่น และการควบคุมระดับบุคคล จากโครงสร้างที่เป็นระบบรัฐ (state system) กล่าวคือ รัฐเป็นเจ้าของ และมีการบริหารจัดการเอง จะมีการควบคุมจากส่วนกลางที่เป็นการควบคุมในระดับ allocative control ที่เป็นการควบคุมของหน่วยงานต้นสังกัดที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายของสถานี ได้แก่ การตัดสินใจทำสัญญา ขกเลิกหรือต่อสัญญากับบริษัทผู้รับสัมปทาน ส่วนการควบคุมส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานีเป็นการควบคุมในระดับ operative control ซึ่งเป็นการควบคุมด้านการดำเนินรายการ และเกี่ยวกับการโฆษณาสินค้าและบริการ ส่วนโครงสร้างที่เป็นระบบทวิภาค (dual system) กล่าวคือ รัฐหรือรัฐวิสาหกิจเป็นเจ้าของ แต่ให้บุคคลภายนอกบริหารจัดการ มีการควบคุมจากรัฐหรือรัฐวิสาหกิจที่เป็นเจ้าของเป็นการควบคุมระดับ allocative control และการควบคุมของบริษัทผู้รับสัมปทานเป็นการควบคุมระดับ operative control

สำหรับปัจจัยระบบตลาดนั้น มีลักษณะดังนี้คือ รัฐหรือรัฐวิสาหกิจที่เป็นเจ้าของคลื่นให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชน ใน 3 รูปแบบ ได้แก่เช่าเหมาทั้งคลื่น เช่าบางช่วงเวลา และเอกชนลงทุนสร้างสถานี ซึ่งบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานจะทำหน้าที่เป็นผู้ขายเวลาโฆษณาใน 2 ลักษณะ คือขายเวลาให้กับเจ้าของสินค้าโดยตรง และการขายผ่านคนกลาง สุดท้ายจึงจะถึงผู้ฟังกลุ่มเป้าหมาย เจ้าของสินค้าโดยเฉพาะสินค้าส่วนกลางที่ซื้อเวลาโฆษณาผ่านคนกลาง ที่เป็นบริษัทตัวแทน

โฆษณาจะกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการมาให้ นักจัดรายการวิทยุ ส่วนเจ้าของสินค้าท้องถิ่น จะไม่กำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการ แต่จะเป็นผู้ให้รายละเอียดข้อมูลของสินค้าที่เจ้าของสินค้าจำหน่ายหรือดำเนินธุรกิจอยู่

งานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นถึงปัจจัยเชิงโครงสร้างอันได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของระบบการควบคุม และระบบตลาดเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คำถามคือ ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมาด้วย หรือไม่ อย่างไร

2. งานวิจัยเรื่อง “การกำหนดรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการข่าววิทยุกระจายเสียง” โดย ศรีประภัสสร สุทธิเสวันต์ (2535) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการข่าววิทยุกระจายเสียง รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการวิทยุกระจายเสียง ผลการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการข่าววิทยุกระจายเสียง พบว่า ปัจจัยที่กำหนดรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการข่าววิทยุ มี 3 ส่วนคือ
 - 1) ผู้ควบคุมนโยบายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่
 - 1.1) นโยบายในระดับรัฐบาล คือระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ถือว่าเป็นนโยบายหลักที่สถานีวิทยุ ทุกแห่งต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด
 - 1.2) นโยบายในระดับหน่วยงานเจ้าของสถานี คือคณะกรรมการบริหารสถานีวิทยุ ของแต่ละแห่ง ทำหน้าที่กำกับดูแล ทำให้การควบคุมรัดกุมมากยิ่งขึ้น และมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาแผนงานตามที่สถานีวิทยุ เสนอขึ้นมา โดยให้สอดคล้องกับนโยบายในระดับรัฐบาล และ
 - 1.3) นโยบายในระดับปฏิบัติงานของสถานีแต่ละแห่ง คือผู้อำนวยการสถานี หัวหน้าสถานี หัวหน้าหน่วยงานผลิตข่าว ที่มีอำนาจสิทธิขาดในการกำหนดการปฏิบัติงาน เป็นการกำหนดนโยบายในชั้นตอนสุดท้ายก่อนจะไปถึงตัวผู้ปฏิบัติงาน โดยสามารถกำหนดว่าข่าวไหนสำคัญควรออกอากาศ รวมทั้งกำหนดวิธีการนำเสนอ และมีอำนาจในการลงโทษ
 - 2) ผู้ผลิตหรือผู้จัดรายการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ
 - 2.1) ผู้จัดรายการวิทยุอิสระ ที่เป็นผู้คิดรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการข่าวเอง รวมทั้งเป็นผู้คัดเลือกข่าวสำหรับออกอากาศทั้งหมดแต่เนื้อหารายการข่าวถูกควบคุมโดยตรงจากนโยบายในระดับรัฐบาล ซึ่งจำกัดเนื้อหาทางด้านการเมือง หรือไม่ให้ออก

อากาศเนื้อหาที่ขัดแย้งกับนโยบายรัฐ และกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศ

2.2) ผู้จัดรายการข่าวของสถานีวิทยุ ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดเฉพาะวิธีการนำเสนอ ส่วนรูปแบบรายการข่าวถูกกำหนดจากนโยบายของสถานี

3) ผู้อุปถัมภ์รายการ ส่วนใหญ่ไม่มีส่วนในการกำหนดรูปแบบและวิธีการนำเสนอ แต่มีบางส่วนที่กำหนดเนื้อหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และธุรกิจการค้า และจะกำหนดเฉพาะข้อมูลของสินค้าที่โฆษณาในรายการเท่านั้น

งานวิจัยชิ้นนี้ ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่กำหนดรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการข่าววิทยุ อันได้แก่ ผู้ควบคุมนโยบายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง ผู้ผลิตหรือผู้จัดรายการเอง และผู้อุปถัมภ์รายการ ทำให้สงสัยว่าปัจจัยดังกล่าวนอกจากจะกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการข่าวแล้ว ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่อื่นๆ ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมาหรือไม่ อย่างไร

3. งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยกำหนดลักษณะการดำเนินรายการสนทนาข่าวทางวิทยุ” โดย เต็มศักดิ์ จารุปราม (2541) ศึกษารูปแบบ ลักษณะวิธีการดำเนินรายการสนทนาข่าวทางวิทยุ ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบ วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินรายการสนทนาข่าวทางวิทยุ และมุ่งศึกษาลักษณะเฉพาะตัว และลักษณะร่วมกันในด้านการแสดงบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ ภายใต้แรงกดดันจากเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการดำเนินรายการสนทนาข่าวทางวิทยุในแต่ละขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินรายการสนทนาข่าวทางวิทยุ อยู่ภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยตามแนวคิดทฤษฎีสื่อมวลชน โดยจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะการดำเนินรายการได้เป็น 5 ปัจจัย คือ ทักษะคติ คุณธรรม ความเชื่อ ภูมิหลัง ประสบการณ์ทางวิชาชีพ ระบบอุปถัมภ์และเครือข่ายความสัมพันธ์ วัฒนธรรมการดำเนินงานขององค์กร กระแสความสนใจของสื่อมวลชนและประชาชนที่มีต่อสถานการณ์ข่าวในแต่ละช่วง และความสามารถเฉพาะตัวของสื่อมวลชนในการแสดงบทบาทสื่อมวลชนภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดต่าง ๆ ผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงยอมรับในศักยภาพของสื่อที่ตนดำเนินการอยู่ว่ารายการวิทยุยังคงมีศักยภาพในการควบคุมสังคม สร้างบรรยากาศแห่งความเห็นพ้องต้องกัน อธิบายหรือกลบเกลื่อนความขัดแย้งในสังคม อย่างไรก็ตาม งานวิจัยพบว่า ผู้ดำเนินรายการที่มีการศึกษาสูง มีวุฒิและมีประสบการณ์ในการทำงาน ยังคงมีลักษณะวัฒนธรรมแบบปัจเจกชนนิยม

งานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งให้เห็นถึงปัจจัยที่กำหนดรูปแบบและวิธีการดำเนินรายการสนทนาทางวิทยุกระจายเสียง อันได้แก่ ผู้ผลิตหรือผู้จัดรายการเอง ระบบอุปถัมภ์ วัฒนธรรมขององค์กร กระแสความสนใจของสื่อและผู้รับสาร และความสามารถเฉพาะตัวของผู้ดำเนินรายการ ทำให้สงสัยว่าปัจจัยดังกล่าวนอกจากจะกำหนดรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการของนักจัดรายการวิทยุแล้ว ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมาหรือไม่ อย่างไร

4. งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างและการจัดผังรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11” โดย สุพัชรินทร์ โพธิ์ทองนาค (2541) มุ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรของ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 และโครงสร้างการจัดองค์กรดังกล่าว มีผลต่อการจัดผังรายการ รูปแบบ และเนื้อหาของรายการหรือไม่ อย่างไร ผลการวิจัยที่ได้ พบว่า ปัจจัยที่มีบทบาท คือ ปัจจัยการใช้อำนาจของรัฐ ในฐานะผู้ถือกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของ (state ownership) มีนโยบายในการควบคุม และกำหนดโครงสร้างขององค์กร ส่งผลต่อภารกิจหน้าที่หลัก การบริหารจัดการรายได้ และนโยบายด้านรายการ นอกจากนั้น ยังส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงการดำเนินงานด้านรายการ สัดส่วน รูปแบบ และเนื้อหา ปัจจัยอำนาจของรัฐ พยายามกำหนดนโยบายในลักษณะการควบคุมทางกฎหมายและรูปแบบที่มาของรายได้ ตลอดระยะเวลา 10 ปี ของการดำเนินงาน ลักษณะการปรับทิศทางของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ดำเนินไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป โดยเน้นในเชิงส่งเสริมธุรกิจ แต่อย่างไรก็ตาม สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยก็ยังคงเป็นสื่อโทรทัศน์ของรัฐ ที่โครงสร้างองค์กรเปลี่ยนไปตามนโยบายการควบคุมของรัฐในแต่ละยุคสมัย

งานวิจัยดังกล่าว ซึ่งให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การปรับเปลี่ยน โครงสร้างองค์กรของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย อันได้แก่ ปัจจัยจากอำนาจของรัฐ ทำให้สงสัยว่า ปัจจัยดังกล่าวนอกจากจะกำหนดโครงสร้างองค์กรสื่อมวลชนแล้ว ในความเป็นจริงปัจจัยดังกล่าว มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมาหรือไม่ อย่างไร

5. งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหารายการเพื่อท้องถิ่นของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 12 สุราษฎร์ธานี” โดยวิริยะ กลิ่นเสาวคนธ์ (2536) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าใจลักษณะโครงสร้าง เนื้อหารายการ ขึ้นตอน และวิธีการดำเนินการผลิตรายการ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการกำหนดเนื้อหา รายการ “ข่าวท้องถิ่นภาคใต้” ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 12 ผลการวิจัยด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการกำหนดเนื้อหา รายการ พบว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างการ

บริหารและนโยบาย เป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 12 สุราษฎร์ธานี ให้ทำหน้าที่ตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ คือการประชาสัมพันธ์ หรือเป็นกระบอกเสียงให้กับรัฐ ซึ่งเป็นกรอบการปฏิบัติที่ควบคุมไม่ให้ทำข่าวได้หลายแง่หลายมุม ข่าวที่มีประโยชน์กับประชาชน ถ้าหากมีความขัดแย้งกับแนวทางปฏิบัติ ฝ่ายงานข่าวก็ไม่สามารถทำได้ แนวทางที่ทำได้จึงมีเพียงเสนอข่าวที่ไม่ทำให้รัฐเสียหาย และมุ่งเน้นเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับประชาชน

งานวิจัยชิ้นนี้ ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยด้านโครงสร้างการบริหารและนโยบาย เป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 12 สุราษฎร์ธานี ให้ทำหน้าที่ตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ จึงสงสัยว่า ปัจจัยดังกล่าวซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อสื่อวิทยุโทรทัศน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีนั้น สำหรับสื่อวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะนักจัดรายการวิทยุฯ แล้ว ปัจจัยดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาหรือไม่ อย่างไร

6. งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของข่าวท้องถิ่นที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี” โดยนริศรา บัวขาว (2541) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเนื้อหาของ “ข่าวท้องถิ่น” ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นประเภท หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ในจังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อศึกษาบทบาทของ “ข่าวท้องถิ่น” ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นแต่ละประเภทในฐานะสื่อมวลชนสำหรับชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาทางด้านบทบาทของ “ข่าวท้องถิ่น” ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านวิทยุกระจายเสียงในฐานะสื่อมวลชนสำหรับชุมชนท้องถิ่นพบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อข้อกำหนดลักษณะเนื้อหาและการแสดงบทบาทของข่าวท้องถิ่นที่นำเสนอทางสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของสื่อที่วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อของรัฐ ซึ่งมีนโยบายในการใช้สื่อมวลชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนเกิดภาพพจน์และความเข้าใจที่ดีต่อรัฐบาล ทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่ของสื่อในอันที่จะเป็นยามคอยตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้ การศึกษายังพบว่า ปัจจัยด้านงบประมาณที่มีค่อนข้างจำกัด และบุคลากรที่มีน้อยและต้องทำหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้บุคลากรด้านงานข่าวไม่ได้จบการศึกษาทางด้านสื่อสารมวลชนโดยตรง การทำงานจึงต้องอาศัยประสบการณ์จากการเรียนรู้ และการฝึกฝนเป็นสำคัญ รวมทั้งปัจจัยด้านนโยบายในการบริหารงานที่มีลักษณะของการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง จึงทำให้รายการไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยด้านโครงสร้างการเป็นเจ้าของ นโยบายการบริหารงาน งบประมาณ และบุคลากรเป็นปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดอุบลราชธานี จึงเกิดคำถามว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการผลิตรายการในสถานีวิทยุฯ โดยเฉพาะในจังหวัดนครราชสีมา นั้น จะมีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ และปัจจัยนั้นมีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวอย่างไร แตกต่างหรือไม่อย่างไรกับการศึกษาวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดอุบลราชธานี

7. งานวิจัยเรื่อง “คิ้วเพลง” โดยขจรจิตร ปลอดเปลื้อง (2536) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจุดมุ่งหมายของ “คิ้วเพลง” ความเป็นมาและวิธีการจัด “คิ้วเพลง” และอิทธิพลของบริษัทผู้ผลิตผลงานเพลงที่มีต่อรายการเพลง ผลการศึกษาพบว่า “คิ้วเพลง” คือ การส่งเสริมการจำหน่ายเพลงรูปแบบหนึ่ง ซึ่งบริษัทเจ้าของผลงานเพลงหรือค่ายเพลงจะว่าจ้างบริษัทเจ้าของรายการเพลงหรือนักจัดรายการให้เปิดเพลงของคนในรายการตามวัน เวลา สถานที่ และจำนวนที่ตกลงกัน โดยบริษัทเจ้าของรายการเพลงหรือผู้จัดรายการจะได้รับผลตอบแทนในลักษณะค่าจ้างเปิดเพลงเป็นรายเดือน ระบบคิ้วเพลงทำให้บริษัทเจ้าของรายการเพลงหรือผู้จัดรายการมีรายได้จากค่าคิ้วเพลง และรายได้จากสปอตโฆษณา แต่ทำให้เปิดเพลงได้ในวงจำกัด ไม่มีอิสระในการนำเสนอรายการ ถ้ารับคิ้วเพลงมากจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างนักจัดรายการวิทยุฯ และผู้ฟังจะน้อยลง เพราะต้องเร่งเปิดเพลงให้ครบคิ้ว การทำงานของผู้จัดรายการจะทำแบบทำตามหน้าที่มากกว่าทำงานตามความชอบด้านผู้ฟังเองไม่สามารถกำหนดความดังของเพลงเช่นในอดีต ทำให้ผู้ฟังบางกลุ่มเกิดอาการเบื่อหน่ายได้

งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยด้านระบบตลาด โดยเฉพาะคิ้วเพลง ซึ่งเป็นแหล่งรายได้ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ จึงเกิดคำถามว่า ปัจจัยด้านระบบตลาด โดยเฉพาะคิ้วเพลงมีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา หรือไม่ อย่างไร

8. งานวิจัยเรื่อง “นักจัดรายการวิทยุกับการเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการ” โดยสุภาณี เวชพงศา(2540) ได้ทำการสำรวจวิจัยบทบาทการทำหน้าที่ในการให้ความรู้ในเชิงวิชาการจากนักจัดรายการวิทยุฯ จาก 46 จังหวัดทั่วประเทศ โดยได้ข้อมูลจากนักจัดรายการวิทยุฯ จำนวน 804 ราย ผลการวิจัย พบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ส่วนใหญ่เห็นว่า บทบาทที่พึงปรารถนาสำหรับวิชาชีพสื่อมวลชนตามลำดับ คือ การให้ความบันเทิงแก่สังคม ทำหน้าที่เป็นครูให้การศึกษาอบรมแก่ผู้ฟัง การเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการ การแสดงความคิดเห็นส่วนตัว และควรเป็นผู้นำทางความคิดของสังคมได้ และ

นักจัดรายการวิทยุ ส่วนใหญ่ มองเห็นว่า แม้บทบาทที่สำคัญที่สุด คือ การให้ความบันเทิง กระนั้นก็ตามนักจัดรายการก็สามารถทำหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมโดยอาศัยการเผยแพร่ข่าวสารทางรายการวิทยุกระจายเสียงได้

นอกจากนั้น ในงานวิจัยของสุภาณี เวชพงศา ยังได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ถ้านักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงสำเร็จการศึกษาทางด้านนิเทศศาสตร์โดยตรง จะเป็นประโยชน์มาก เพราะปัจจุบัน นักจัดรายการวิทยุ มองว่า สิ่งที่คุณเองต้องการปรับปรุงมากที่สุด คือ คุณภาพของตัวนักจัดรายการวิทยุ เอง และการเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการ ขึ้นอยู่กับตัวนักจัดรายการวิทยุ เอง ว่า ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองหรือไม่ และแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการทำหน้าที่ดังกล่าว คือ ควรพยายามแสวงหาหนทางและคำตอบว่า จะทำอย่างไรจึงจะให้นักจัดรายการวิทยุ ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตน

งานวิจัยดังกล่าว มีประโยชน์ในแง่ของการชี้ให้เห็นถึงบทบาทในการทำหน้าที่ด้านการให้ความรู้ในเชิงวิชาการแก่ประชาชน ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า นักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมาได้ปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าวหรือไม่ และปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ โดยเฉพาะด้านการศึกษานักจัดรายการวิทยุ นั้นเป็นปัจจัยที่มากำหนดบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมาหรือไม่ อย่างไร

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) นักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ควบคู่ไปกับการวิจัยเอกสาร (documentary research)

ประเภทข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของข้อมูล และมีหน่วยของการวิเคราะห์ในแต่ละประเภทของข้อมูล ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้หน่วยของการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคล
2. บทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้หน่วยของการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคล

แหล่งข้อมูล

1. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา

ประชากร ได้แก่

- 1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ได้แก่ นักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา ที่ปฏิบัติงานในวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุ อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไปในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา
- 1.2 เอกสาร (documentary) ได้แก่ ผังโครงสร้างการบริหารจัดการของสถานีวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครราชสีมา และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

ประชากร ได้แก่

- 2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ได้แก่ นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา ที่ปฏิบัติงานในวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุฯ อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไปในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา
- 2.2 เอกสาร (documentary) ได้แก่ หนังสือและเอกสารข่าวที่นักจัดรายการวิทยุฯ ใช้ในการปฏิบัติงานในวิชาชีพ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยกำหนดประชากรโดยอาศัยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากนักจัดรายการวิทยุฯ ที่ปฏิบัติงานเป็นผู้ประกาศข่าว และจัดรายการวิทยุประเภทต่าง ๆ อันได้แก่ รายการเพลง รายการสารคดี รายการข่าว ฯลฯ ทั้งนี้ นักจัดรายการวิทยุฯ ต้องปฏิบัติงานในวิชาชีพอย่างต่อเนื่องในจังหวัดนครราชสีมา เป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไปในสถานีวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาทั้งสิ้น 7 สถานี ได้แก่

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดนครราชสีมา
2. สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 2 (ทภ.2) จังหวัดนครราชสีมา
3. สถานีวิทยุประจำถิ่น (วปถ.3) จังหวัดนครราชสีมา
4. สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ (ทอ.03) จังหวัดนครราชสีมา
5. สถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์ (สวพ.2) จังหวัดนครราชสีมา
6. สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมอู่ศูนย์มวิทยา (สอศ.) จังหวัดนครราชสีมา
7. สถานีวิทยุกระจายเสียงราชดำริสัมพันธ์ (รส.) จังหวัดนครราชสีมา

ทั้งนี้ มีจำนวนนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาทั้งสิ้น 84 คน ในจำนวนดังกล่าว มีนักจัดรายการวิทยุฯ ที่ปฏิบัติงานในวิชาชีพอย่างต่อเนื่องในจังหวัดนครราชสีมา เป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 26 การได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากสถานีวิทยุกระจายเสียง และใช้เทคนิค snowball จึงได้กลุ่มตัวอย่าง ดังมีรายชื่อ ต่อไปนี้

- 1) วีระวรรณ กลัดเพชร
- 2) ธัญญารัตน์ โรจนหัสติน
- 3) วิภา รัตนะ
- 4) สนองศักดิ์ จันทร์สวัสดิ์

5) เคื่อนใจ	โพธิ์สูง
6) มานิตย์	มหาสิทธิ์
7) อรุณี	รัตนทุก
8) ชมภูษ	ขาวจันทร์
9) สุพรรณทิกา	คิดปชัย
10) สุกสวาสดี	สามใจ
11) พ.อ.อ.ประยูร	สุขปาน
12) จิระศักดิ์	เกษมุดิ
13) รัชนี้	เกียรติยศ
14) มัณธนา	แก้วกุล
15) นที	เทอดไทย
16) สมศักดิ์	เอกบัว
17) รุ่งอรุณ	กริฑาเวช
18) สุภะรักษ์	ศรีลอง
19) วิษณุ	ศรีลอง
20) เซาว์รัช	ถนอมเล็ก
21) จ.ส.อ.ราวี	พรมไชย
22) ปราณี	ลีเสน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัด นครราชสีมา

กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างคือ ประชากรทั้งหมด

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดย การสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ภายใต้อกรอบคำถาม ดังนี้

- ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล อายุ อายุการทำงาน การศึกษา ภูมิลำเนา สถานภาพ ลักษณะการเป็นเจ้าของรายการ รายได้จากการจัดรายการ สถานีวิทยุ ที่จัด จำนวนรายการที่จัดในปัจจุบัน และ จำนวนเวลาในการจัดรายการ
- ข้อมูลเกี่ยวกับรายการ เช่น สาเหตุที่มาประกอบวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุ ประเภทของรายการที่จัด ลักษณะการจัดรายการ เวลาในการเตรียมตัวก่อนการจัดรายการแต่ละครั้ง กลวิธีการติดต่อสื่อสารกับผู้ฟัง เนื้อหาที่นำมาเสนอในรายการ ภาษาที่ใช้ในการจัดรายการ เป็นต้น
- ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพล เช่น โครงสร้างการเป็นเจ้าของ นโยบายสถานี นโยบายบริษัท ระบบเศรษฐกิจ ระบบการตลาด ผู้สนับสนุนรายการ คิวเพลง การแข่งขันจากสื่ออื่น ระบบการควบคุมทางการเมือง ระเบียบราชการ กฎหมาย วัฒนธรรมในท้องถิ่น และจรรยาบรรณ เป็นต้น

ทั้งนี้ การสัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ใช้เทปบันทึกเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ส่วนเอกสารที่เป็นผังโครงสร้างการบริหารจัดการ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยได้จดบันทึก และขอสำเนาจากทางสถานีวิทยุกระจายเสียง

2. ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาท และหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา

กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างคือ ประชากรทั้งหมด

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ภายใต้กรอบคำถาม ดังนี้

- ข้อมูลเกี่ยวกับการทำหน้าที่สื่อมวลชนตามทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชน ทั้งด้านปัจจัยที่มากำหนดในระดับโครงสร้าง อันได้แก่ ความมีเสรีภาพจากรัฐ หลักประกันด้านสิทธิ เสรีภาพ และระดับปฏิบัติงาน กฎ ระเบียบ และจรรยาบรรณ (ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร) และการปฏิบัติหน้าที่ตามทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา
- ข้อมูลเกี่ยวกับการทำหน้าที่สื่อมวลชนตามทฤษฎีหน้าที่นิยม เช่น หน้าที่ในการให้ข้อมูล ข่าวสาร แจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม เผยแพร่นวัตกรรม ความก้าวหน้าของ

เทคโนโลยี การให้สถานภาพแก่บุคคล กำหนดวาระทางสังคม และประสานความสัมพันธ์ เป็นต้น

ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นด้านอื่น ๆ เช่นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และ พระราชบัญญัติองค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 และแนวโน้มของวิทยุกระจายเสียงในทศวรรษหน้า เป็นต้น

ทั้งนี้ การสัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ใช้เทปบันทึกเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ส่วนเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่ตั้งไว้และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว จะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งมาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เอกสารที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา วิเคราะห์ในด้าน โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม และวัฒนธรรม ว่ามีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ หรือไม่ อย่างไร โดยใช้แนวคิดในบทที่ 2 มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรสื่อมวลชน (Media Organization) แนวคิดของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy of Media) และแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสำนัก Birmingham
2. บทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา โดยวิเคราะห์ว่า จากปัจจัยที่มีอิทธิพลดังกล่าว ส่งผลให้นักจัดรายการวิทยุฯ แสดงบทบาทอย่างไร และส่งผลให้ต้องละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ใด และการแสดงบทบาทหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตบ้างหรือไม่ อย่างไร โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีในบทที่ 2 มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ได้แก่ ทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชน (Normative Theories of Media Performance) ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) และแนวคิดเกี่ยวกับจรรยาบรรณ (Code of Ethics)

3. วิเคราะห์แนวทางที่พึงประสงค์ในการแสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุในจังหวัดนครราชสีมา และนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาอันเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ โดยนำข้อค้นพบทั้งหมดมาวิเคราะห์ ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม

การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ (reliability) การสัมภาษณ์นักจัดรายการวิทยุฯ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลจากการเปรียบเทียบระหว่างนักจัดรายการวิทยุฯ ด้วยกันเอง และระหว่างนักจัดรายการวิทยุฯ กับบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย (cross-check) ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเป็นจริง หรือความแม่นยำ (validity) การบันทึกเทป ผู้วิจัยจึงเป็นผู้บันทึกเอง

การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยนำแนวคิด และทฤษฎีในบทที่ 2 มาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากการวิเคราะห์เอกสาร โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์เป็น 2 บท คือ

บทที่ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

บทที่ 5 บทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

บทที่ 4

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา และเพื่อแสวงหาแนวทางที่พึงประสงค์ในการแสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่เลือกศึกษาได้แก่ นักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครราชสีมาที่จัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไป โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่อไปนี้

1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของ
2. การบริหารจัดการ
3. ระบบการควบคุม
4. ระบบเศรษฐกิจ
5. แหล่งรายได้
6. ปัจจัยทางสังคม
7. ปัจจัยวัฒนธรรม
8. ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักจัดรายการวิทยุฯ

คังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของ

การศึกษานักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา รวมจำนวนนักจัดรายการวิทยุฯทั้งสิ้น 22 คน พบว่า นักจัดรายการวิทยุฯดังกล่าวปฏิบัติงานในสถานีวิทยุกระจายเสียง (สถานีวิทยุฯ) ที่มีลักษณะโครงสร้างการเป็นเจ้าของ คือ รัฐเป็นเจ้าของ ซึ่งหมายถึง การครอบครองเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายในสถานีวิทยุฯ ของหน่วยงานราชการต่าง ๆ มีรายละเอียดตามตารางที่ 1

หน่วยงานต้นสังกัด	สถานีวิทยุกระจายเสียง
กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดนครราชสีมา
กองบิน 1 กองทัพอากาศ กระทรวงกลาโหม	สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ (ทอ.03) จังหวัดนครราชสีมา
<ul style="list-style-type: none"> ● กองทัพอากาศที่ 2 กองทัพบก กระทรวงกลาโหม ● กรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก กระทรวงกลาโหม 	<ul style="list-style-type: none"> ● สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพอากาศที่ 2 (ทก.2) จังหวัดนครราชสีมา ● สถานีวิทยุประจำถิ่น (วปถ.3) จังหวัดนครราชสีมา
<ul style="list-style-type: none"> ● กองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ● กองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> ● สถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์ (สวพ.) จังหวัดนครราชสีมา ● สถานีวิทยุกระจายเสียงราชดำริสัมพันธ์ (รส.) จังหวัดนครราชสีมา
กรมอุดมศึกษา กระทรวงคมนาคม	สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมอุดมศึกษา (สอศ.) จังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 1 แสดงโครงสร้างการเป็นเจ้าของ

จากตารางที่ 1 แสดงโครงสร้างการเป็นเจ้าของ พบว่า รัฐเป็นเจ้าของสถานีวิทยุฯ (7 สถานี) แสดงให้เห็นว่า สถานีวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา รัฐผูกขาดสิทธิ์การเป็นเจ้าของ (state monopoly) คลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียง และจากลักษณะโครงสร้างดังกล่าว ส่งผลให้นักจัดรายการวิทยุฯ ที่ปฏิบัติงานภายใต้โครงสร้างดังกล่าว ไม่มีอิสระในการทำหน้าที่เท่าที่ควร และมีบทบาทเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์ของรัฐกล่าวคือ ให้ข้อมูลและเผยแพร่ข่าวสารที่เอื้อประโยชน์ต่อหน่วยงานต้นสังกัด ได้แก่ กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี, กองบิน 1 กองทัพอากาศ, กองทัพอากาศที่ 2 และกรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก กระทรวงกลาโหม, กองสารนิเทศ และกองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกรมอุดมศึกษา กระทรวงคมนาคม โดยเฉพาะนักจัดรายการที่เป็นบุคลากรของสถานีวิทยุฯ พยายามหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวสารที่จะสร้างความขัดแย้งหรือมีผลกระทบต่อหน่วยงานต้นสังกัด ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ มีบทบาทคือ การให้ข้อมูลข่าวสารและให้ความรู้เป็นหลัก ตามแผนนโยบายที่ได้รับจากหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งข่าวสารที่ได้รับอาจไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างพอเพียง

แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว รัฐควรกระจายการเป็นเจ้าของสถานีวิทยุฯ โดยการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุฯ ให้กับภาคประชาชนได้เป็นเจ้าของ ทั้งนี้ เพื่อให้สำนักจัดรายการวิทยุฯ ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชนมีอิสระในการทำหน้าที่และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถกำหนดเนื้อหาและรูปแบบที่เป็นความต้องการของประชาชน มิใช่เพื่อเป็นเพียงสื่อประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

การจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุฯ ที่เป็นสื่อของรัฐ ควรได้รับการปฏิรูปให้มีสถานะเป็นองค์การมหาชน ที่มีภารกิจในการพัฒนาคนและสังคมที่ชัดเจน หรือเป็นบรรษัทสาธารณะที่มีลักษณะเป็นธุรกิจสื่อสารมวลชนที่ปลอดจากการควบคุมของรัฐ หรือกลุ่มผลประโยชน์ธุรกิจใด ๆ โดยมีอิสระในการบริหารกิจการและบริหารรายได้เลี้ยงตัวเอง รักษาความเป็นกลางแห่งข้อมูลข่าวสารและความเป็นอิสระในด้านรายการเพื่อประโยชน์ของมหาชนและสร้างคุณภาพแห่งระบบสื่อสารมวลชนของประเทศ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า มาตรา 26 ตามพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ และกำกับการกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ซึ่งได้ระบุ ในวรรค 4 ว่า การจัดทำแผนแม่บทกิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ และการอนุญาตให้ประกอบกิจการดังกล่าว ต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยจะต้องจัดให้ภาคประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบ ในกรณีที่ภาคประชาชนยังไม่มีความพร้อมให้คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ให้การสนับสนุนเพื่อให้ภาคประชาชนมีโอกาสใช้คลื่นความถี่ในสัดส่วนตามที่กำหนดก็ตาม แต่ภาคประชาชน โดยเฉพาะนักจัดรายการวิทยุฯท้องถิ่น ควรร่วมกันติดตามและตรวจสอบการทำงานของ กสช. เพื่อให้มีการจัดสรรสัดส่วนของคลื่นความถี่ของภาคประชาชนตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นคลื่นของประชาชนอย่างแท้จริง ปราศจากการครอบงำจากฝ่ายใด ๆ ภาคประชาชนและนักจัดรายการวิทยุฯท้องถิ่นควรหาแนวทางความร่วมมือ และเตรียมความพร้อมในการร่วมกันวางแผนการดำเนินงานสื่อวิทยุ โดยอาจอาศัยศักยภาพของนักจัดรายการวิทยุฯท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน

นอกจากการศึกษาลักษณะโครงสร้างการเป็นเจ้าของดังกล่าวแล้ว การศึกษาประเด็นการบริหารจัดการเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะทำให้ได้ภาพของโครงสร้างการเป็นเจ้าของของสถานีวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาที่มีผลต่อบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่ปฏิบัติงานภายในสถานีวิทยุฯ ดังกล่าวที่ชัดเจนขึ้น จากการศึกษาพบว่า สถานีวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา มีการบริหารจัดการ ดังนี้

2. การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ หมายถึง ลักษณะการดำเนินงานของสถานีวิจัย อาทิ การดำเนินงานด้านรายการ การจัดวางผังรายการและจัดสรรสัดส่วนรายการวิทยุประเภทต่าง ๆ เพื่อออกอากาศตามช่วงเวลาที่เหมาะสม การดำเนินงานทางด้านการกระจายเสียง ฯลฯ จากการศึกษาการบริหารจัดการของสถานีวิจัย ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า มีลักษณะการบริหารจัดการจำแนกตามโครงสร้างการเป็นเจ้าของได้ดังตารางที่ 2

ลักษณะการเป็นเจ้าของ : รัฐเป็นเจ้าของ		
การบริหารจัดการ	หน่วยงานต้นสังกัด	สถานีวิจัยฯ
รัฐเป็นเจ้าของบริหารจัดการเอง	<ul style="list-style-type: none"> กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานรัฐมนตรี 	<ul style="list-style-type: none"> สถานีวิจัยกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดนครราชสีมา
รัฐเป็นเจ้าของแต่ให้บุคคลภายนอกบริหารจัดการ	<ul style="list-style-type: none"> กองทัพภาคที่ 2 กองทัพบก กระทรวงกลาโหม กรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก กระทรวงกลาโหม กองบิน 1 กองทัพอากาศ กระทรวงกลาโหม กองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมอู่ศูนย์มศึกษา กระทรวงคมนาคม 	<ul style="list-style-type: none"> สถานีวิจัยกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 2 (ทภ.2) จังหวัดนครราชสีมา สถานีวิจัยประจำถิ่น (วปถ.3) จังหวัดนครราชสีมา สถานีวิจัยกระจายเสียงทหารอากาศ (ทอ.03) จังหวัดนครราชสีมา สถานีวิจัยกระจายเสียงราชดำริสัมพันธ์ (รส.) จังหวัดนครราชสีมา สถานีวิจัยกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์ (สวพ.) จังหวัดนครราชสีมา สถานีวิจัยกระจายเสียงกรมอู่ศูนย์มศึกษา (สอศ.) จังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะการบริหารจัดการ

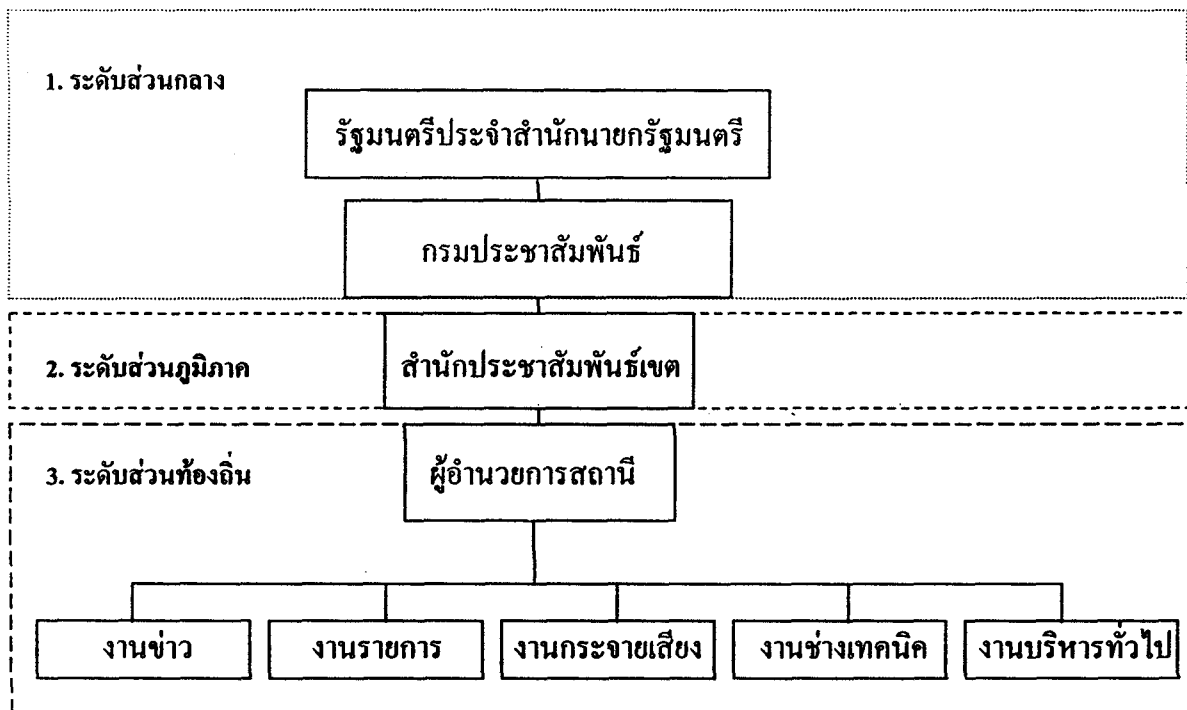
จากการศึกษาลักษณะการบริหารจัดการของสถานีวิจัยฯ ในจังหวัดนครราชสีมา (ดังตารางที่

2) สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

- 1) รัฐเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเอง
- 2) รัฐเป็นเจ้าของแต่ให้บุคคลภายนอกบริหารจัดการ

1) รัฐเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเอง

การบริหารจัดการโดยรัฐเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเอง เป็นสถานีวิจัย ที่รัฐเป็นเจ้าของ และมีการบริหารจัดการโดยบุคลากรของรัฐ ไม่มีบุคลากรภายนอก เช่น บุคลากรของบริษัทเอกชนเข้าดำเนินงานทางธุรกิจ เรียกได้ว่า เป็นระบบรัฐ (state system) มีหน่วยงานต้นสังกัด 1 หน่วยงาน คือ กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้แก่ สถานีวิจัยกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัด นครราชสีมา โดยมีลักษณะการบริหารจัดการตามผังสายงานบังคับบัญชา แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังแผนภูมิที่ 2 ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิจัยกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

จากแผนภูมิที่ 2 สามารถจำแนกการบริหารจัดการตามพื้นที่ได้เป็น 3 ระดับ รายละเอียด ดังนี้

ระดับส่วนกลาง

ระดับส่วนกลาง หมายถึง การบริหารจัดการจากกรุงเทพมหานคร อันเป็นที่ตั้งของหน่วยงานต้นสังกัด โดยมีสายงานบังคับบัญชาตามลำดับ ดังนี้ คือ ระดับสูงสุดคือรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี รองลงมาคือ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ โดยในระดับนี้จะเป็นผู้ให้นโยบายการดำเนินงาน

งานของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) กำกับและดูแลการปฏิบัติงานของ สวท.รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร การออกระเบียบคำสั่งให้ปฏิบัติ

ระดับส่วนภูมิภาค

ระดับส่วนภูมิภาค หมายถึง การบริหารจัดการระดับภาค โดยมีสายงานบังคับบัญชาเริ่มจากสำนักประชาสัมพันธ์เขต (แม้ว่าสำนักประชาสัมพันธ์เขตจะอยู่ในส่วนของการบริหารราชการส่วนกลาง แต่มีพื้นที่ความรับผิดชอบและที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค) มีผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 1 (ผอ.สปข.) โดย ผอ.สปข.1 รับผิดชอบในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น นครราชสีมา ชัยภูมิ เลย หนองบัวลำภู อุดรธานี หนองคาย สกลนคร กาฬสินธุ์ และมหาสารคาม มีหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติงานของ สวท. นครราชสีมา ประสานการดำเนินงานด้านนโยบายและแผนของกรมประชาสัมพันธ์ในราชการบริหารส่วนกลางกับราชการบริหารส่วนภูมิภาค รวมทั้งการดำเนินการฝึกอบรมในด้านการประชาสัมพันธ์และด้านการสื่อสารมวลชน การให้คำปรึกษาและปฏิบัติงานร่วมหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ระดับส่วนท้องถิ่น

ระดับส่วนท้องถิ่น หมายถึง การบริหารจัดการในระดับสถานี อันเป็นที่ตั้งและสถานที่ในการกระจายเสียงของสถานีวิทยุฯ โดยมีสายบังคับบัญชามีผู้อำนวยการสถานีทำหน้าที่ดูแล บริหารงาน บุคลากร และงบประมาณภายในสถานีทั้งหมด การบริหารจัดการภายในสถานีแบ่งเป็นงานต่าง ๆ ได้แก่ งานข่าว งานรายการ งานกระจายเสียง ฝ่ายช่างเทคนิค และงานบริหารทั่วไป

กล่าวโดยสรุปถึงสถานีวิทยุฯ ที่รัฐเป็นเจ้าของและมีการบริหารจัดการโดยบุคลากรของรัฐเองพบว่า มีการบริหารจัดการแบบแนวตั้ง มีลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน มีนโยบายที่กำหนดจากระดับส่วนกลางหรือส่วนบน แสดงให้เห็นว่า นักจัดรายการวิทยุที่ปฏิบัติงานภายใต้โครงสร้างของสถานีวิทยุฯ ที่รัฐเป็นเจ้าของ และมีการบริหารจัดการเองซึ่งเป็นระบบรัฐ (State system) นั้น อยู่ภายใต้การเมือง กล่าวคือ มีหน่วยงานต้นสังกัด คือสำนักนายกรัฐมนตรีที่มีฝ่ายการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้การทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุอยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองและหน่วยงานต้นสังกัด ต้องปฏิบัติงานตอบสนองนโยบายจากส่วนกลางหรือส่วนบนที่กำหนดให้ปฏิบัติ โดยการมีอิทธิพลจะเป็นไปโดยทางอ้อมกล่าวคือ ไม่ได้มีอิทธิพลต่อการทำรายการ โดยตรงคือนักจัดรายการวิทยุแต่มีอิทธิพล ในรูปของนโยบายที่มอบหมายจากรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีมายังอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ถึงสำนักประชาสัมพันธ์เขต และผู้อำนวยการสถานี แล้วจึงมาถึงระดับปฏิบัติงานคือ นักจัดรายการวิทยุฯ

การบริหารจัดการดังกล่าว ทำให้นักจรรยาวิชาญฯ ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ด้านต่าง ๆ ทำให้การทำหน้าที่ไม่มีความเป็นอิสระมากนัก ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ต้องอยู่ภายใต้กรอบอันจำกัด จากการศึกษา พบว่า นอกเหนือจากการให้ความบันเทิงอันเป็นบทบาทหลักของนักจรรยาวิชาญฯ แล้ว นักจรรยาวิชาญฯ จึงมีบทบาทเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ของรัฐ ให้สาระความรู้ ข้อมูลข่าวสารตามที่สถานีกำหนด อันหมายถึง เป็นข้อกำหนดหรือนโยบายที่ได้รับมาจากระดับส่วนกลาง ซึ่งโดยมากมักเป็นข่าวที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น และเป็น การส่งข้อมูลแบบการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) จากระดับส่วนกลางไปยังประชาชน ในท้องถิ่น

ปัจจัยทางการเมืองดังกล่าว เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมากในแวดวงสื่อสารมวลชน นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องพยายามเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างกว้างขวาง ซึ่งแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวอันเนื่องมาจากอำนาจทางการเมือง และเป็นรูปแบบอันพึงประสงค์สำหรับสื่อมวลชนท้องถิ่นประการหนึ่ง คือ สถานีวิทยุกระจายเสียงควรปลอดจากการครอบงำของการเมือง โดยให้ สถานีวิทยุฯ มีโครงสร้างการบริหารจัดการอิสระจากการเมือง ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนสนับสนุนเงินงบประมาณกันเอง ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของกลุ่ม ชมรม หรือสมาคม ฯลฯ และรัฐทำหน้าที่เพียงกำกับดูแลด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้ง การกำหนดนโยบายและแผนแม่บท การติดตามตรวจสอบมาตรฐานการปฏิบัติงาน กำหนดมาตรฐานด้านเทคนิคในการส่งกระจายเสียง รวมทั้งการติดตามและตรวจสอบด้านงบประมาณ แต่ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายใน พร้อมทั้งนี้ ควรเปิดโอกาสให้กลุ่ม องค์กร และชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ให้ชุมชนได้มีโอกาสกำหนดเนื้อหารายการ รูปแบบรายการ และมีส่วนร่วมในการนำเสนอรายการเพื่อให้ตรงกับความต้องการและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริงให้มากที่สุด

2) รัฐเป็นเจ้าของแต่ให้บุคคลภายนอกบริหารจัดการ

สถานีวิทยุฯ ที่รัฐเป็นเจ้าของในฐานะผู้บริหารและเป็นผู้วางนโยบายหลัก ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ ด้านรายการนั้นจะกำหนดกรอบเนื้อหารายการหลักและกำหนดให้ปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กทช.) และคณะกรรมการบริหารกิจการวิทยุกระจายเสียง (กบว.) ของส่วนราชการนั้น อาทิเช่น คณะกรรมการบริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ (กบว.ทอ.) และคณะกรรมการบริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาค

ที่ 2 ส่วนด้านการดำเนินงานทางธุรกิจให้บุคคลภายนอกที่อยู่ในรูปบริษัทเข้าดำเนินการ ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นระบบทวิภาค (dual system) มีหน่วยงานต้นสังกัด 6 หน่วยงาน คือ

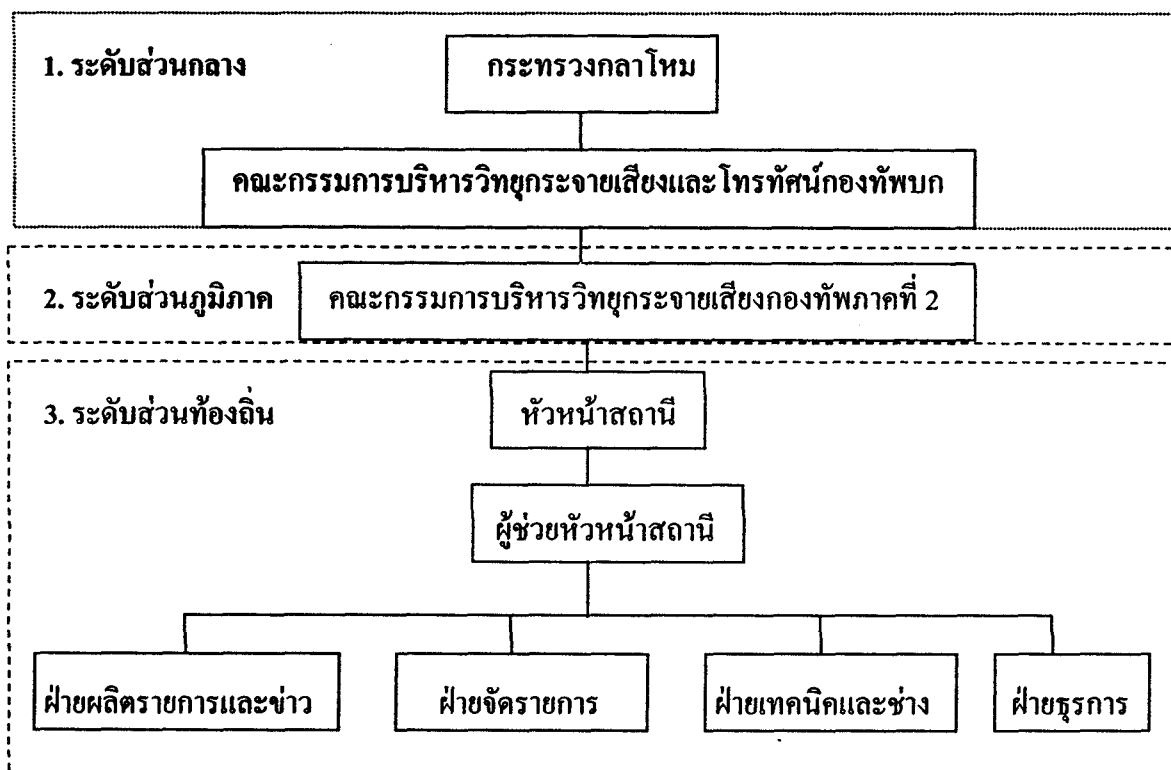
- กองทัพอากาศที่ 2 กองทัพบก กระทรวงกลาโหม
ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพอากาศที่ 2 (ทภ.2) จังหวัดนครราชสีมา
- กรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก กระทรวงกลาโหม
ได้แก่ สถานีวิทยุประจำถิ่น (วปถ.3) จังหวัดนครราชสีมา
- กองบิน 1 กองทัพอากาศ
ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ (ทอ.03) จังหวัดนครราชสีมา
- กองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงราชดำริสัมพันธ์ (รส.) จังหวัดนครราชสีมา
- กองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์ สันติราษฎร์ (สวพ.) จังหวัดนครราชสีมา
- กรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงคมนาคม
ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมอุตุนิยมวิทยา (สอศ.) จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาพบว่า สถานีวิทยุฯ ดังกล่าวมีการบริหารจัดการแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การบริหารจัดการโดยหน่วยงานของรัฐ และการบริหารจัดการโดยบริษัทธุรกิจ รายละเอียด ดังนี้

2.1 การบริหารจัดการโดยหน่วยงานของรัฐ

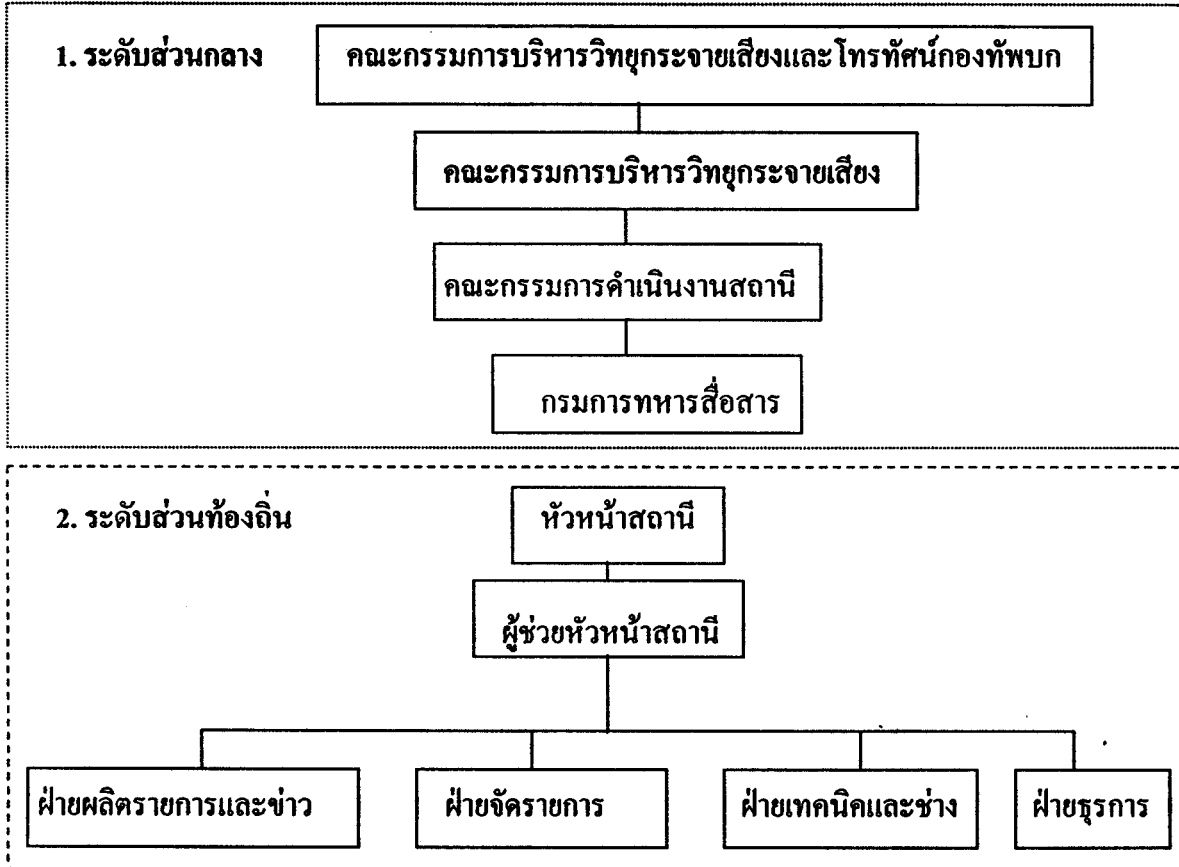
การบริหารจัดการโดยหน่วยงานของรัฐ เป็นการบริหารจัดการของหน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย ในฐานะผู้บริหารและเป็นผู้วางนโยบายหลักสถานี โดยเมื่อให้สัมปทานเวลาแก่บุคคลภายนอกที่อยู่ในรูปบริษัทแล้ว หน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการดำเนินงานทางด้านธุรกิจ เช่น การขายเวลาหรือการรับโฆษณา การบริหารจัดการโดยหน่วยงานรัฐสามารถจำแนกตามพื้นที่การบริหารจัดการได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับส่วนกลาง ระดับส่วนภูมิภาค และระดับส่วนท้องถิ่น ดังแผนภูมิที่ 3 - 8

**กองทัพภาคที่ 2 กองทัพบก กระทรวงกลาโหม : สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 2 (ทภ.2)
จังหวัดนครราชสีมา**

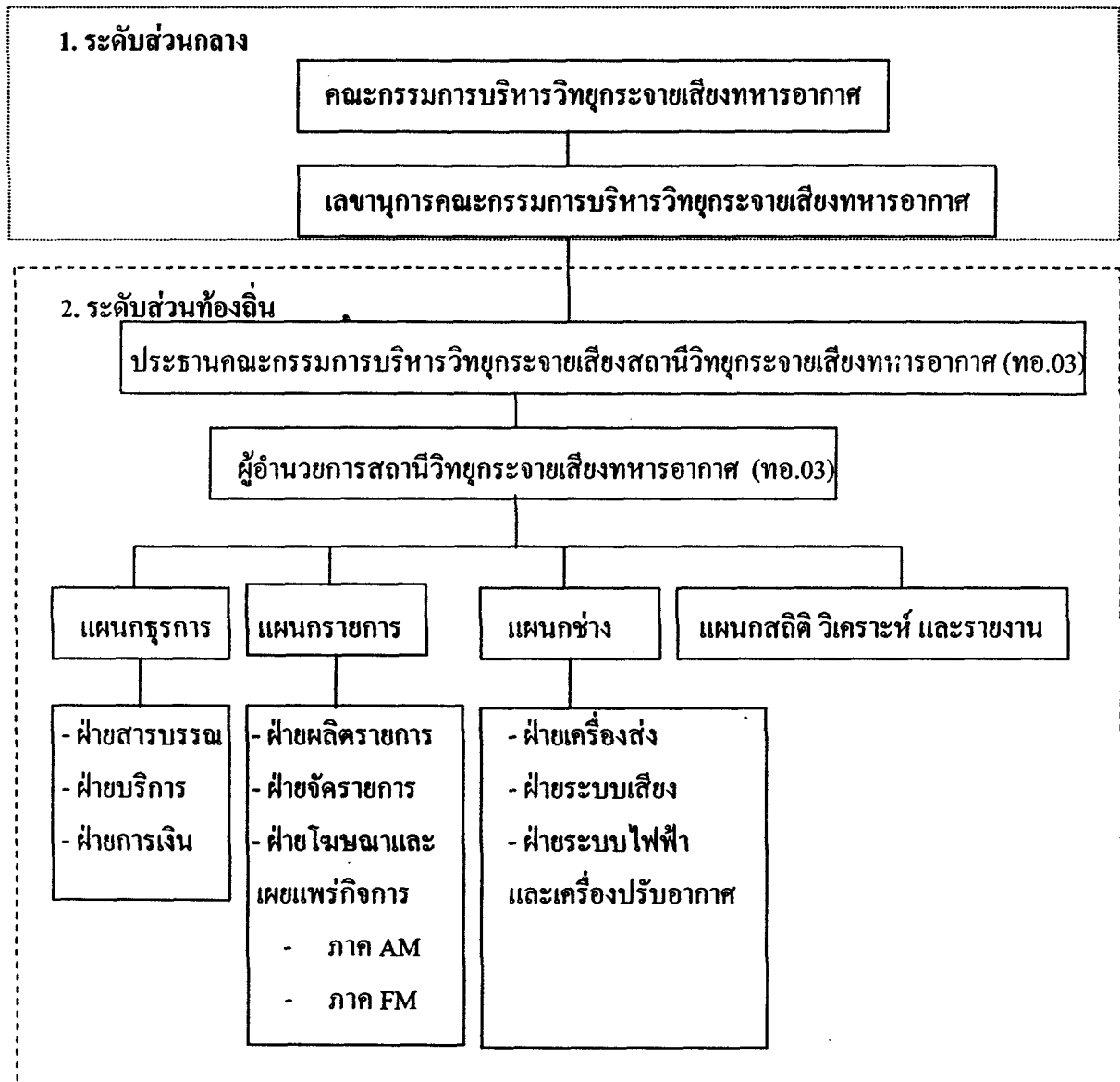
แผนภูมิที่ 3 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 2

กรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก กระทรวงกลาโหม : สถานีวิทยุประจำถิ่น (วปถ.3) จังหวัด นครราชสีมา

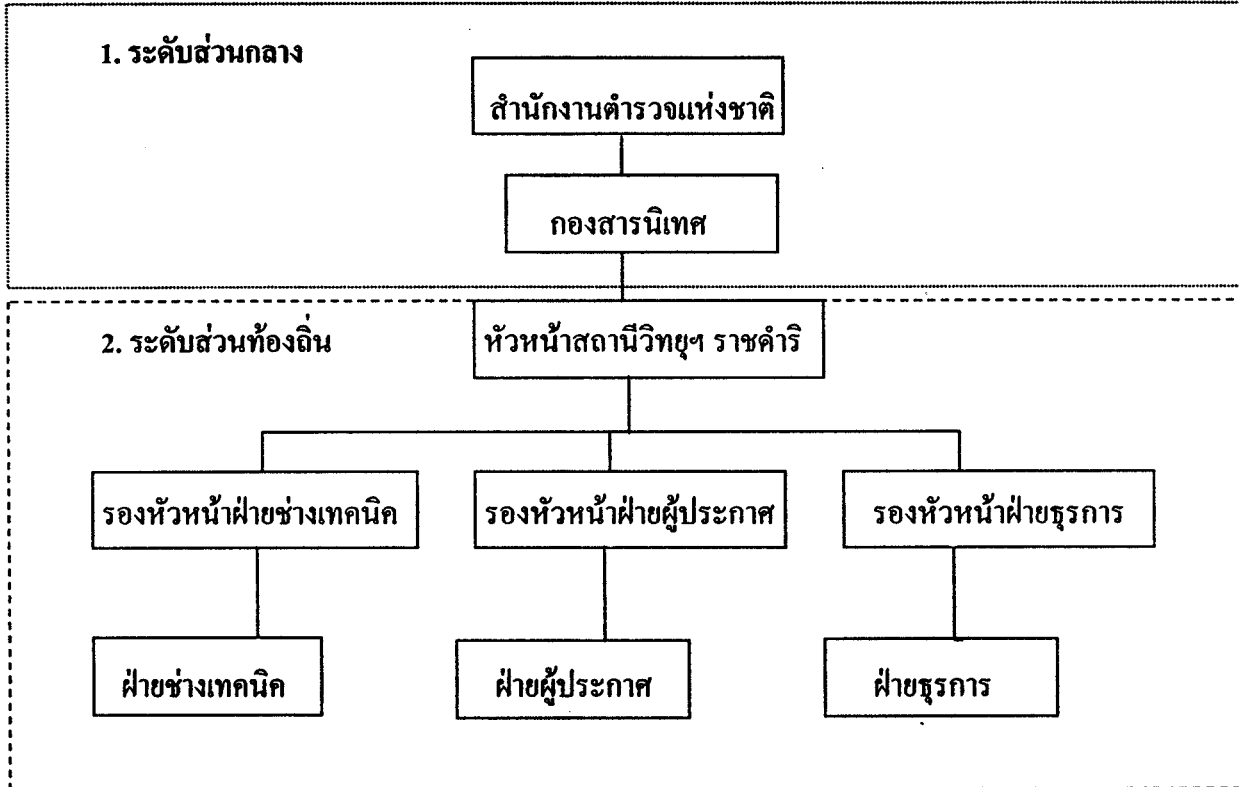
แผนภูมิที่ 4 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุประจำถิ่น

กองบิน 1 กองทัพอากาศ : สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ (ทอ.03) จังหวัดนครราชสีมา

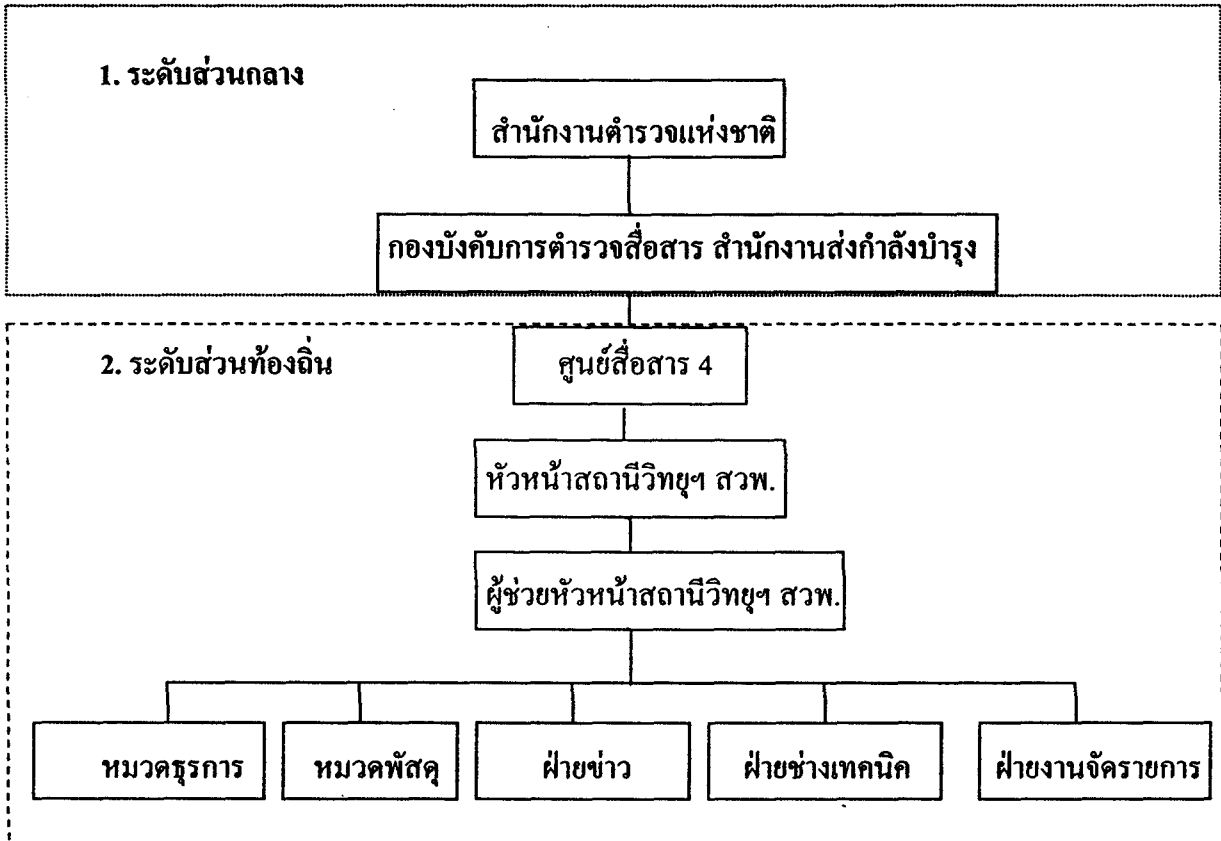
แผนภูมิที่ 5 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ

**กองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ : สถานีวิทยุกระจายเสียงราชดำริสัมพันธ์ (รส.)
จังหวัดนครราชสีมา**

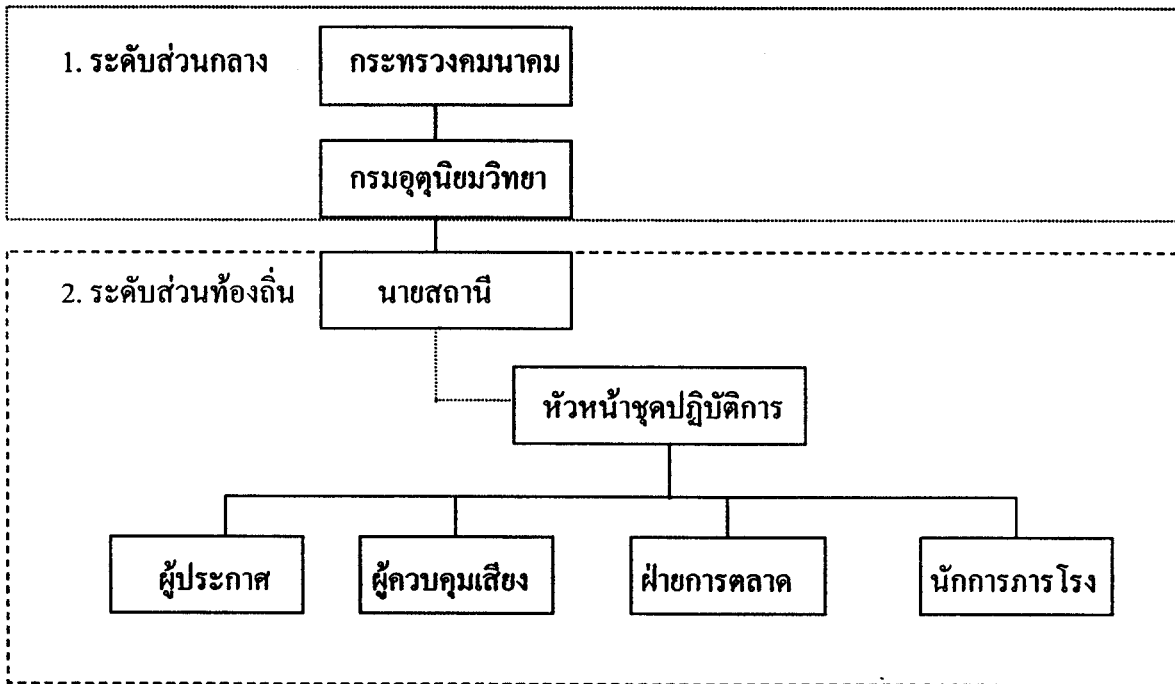
แผนภูมิที่ 6 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงราชดำริสัมพันธ์

**กองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ : สถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์ (สวพ.)
จังหวัดนครราชสีมา**

แผนภูมิที่ 7 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์

กรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงคมนาคม : สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมอุตุนิยมวิทยา (สอต.) จังหวัด นครราชสีมา

แผนภูมิที่ 8 แสดงสายงานบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงกรมอุตุนิยมวิทยา

จากแผนภูมิที่ 3-8 สามารถจำแนกการบริหารจัดการตามพื้นที่ได้เป็น 3 ระดับ รายละเอียด ดังนี้

ระดับส่วนกลาง

ระดับส่วนกลาง หมายถึง การบริหารจัดการจากกรุงเทพมหานคร อันเป็นที่ตั้งของหน่วยงานต้นสังกัด จากการศึกษาพบว่า สถานีวิทยุฯ มีการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ดังนี้

สถานีวิทยุฯ ทภ.2 จังหวัดนครราชสีมา มีคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์กองทัพบก (กบว.ทภ.) รับผิดชอบในระดับนโยบายทางด้านบุคลากร งบประมาณ ฯลฯ ของสถานีวิทยุฯ กองทัพอากาศที่ 2 ทั้งหมด

สถานีวิทยุฯ วปอ.3 จังหวัดนครราชสีมา มีคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์กองทัพบก คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียง คณะกรรมการดำเนินงานสถานี และกรมการทหารสื่อสารรับผิดชอบในระดับนโยบายด้านบุคลากร งบประมาณ รวมทั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ

ภายในสถานี่ และเป็นผู้พิจารณาการให้สัมปทานหรือการต่อสัญญาทำสัญญากับบริษัทเอกชน ส่วนการจ้ครายการจะกำหนดให้ปฏิบัติตามระเบียบของ กกช.

สถานีวิทยุฯ ทอ.03 จังหวัดนครราชสีมา มีคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียง กองทัพอากาศ (กบว.ทอ.) รับผิดชอบในระดับนโยบายทางด้านบุคลากร งบประมาณ ฯลฯ ด้านการปฏิบัติการ โดยเฉพาะในส่วนของการจ้ครายการจะกำหนดให้ปฏิบัติตามระเบียบของ กกช.

สถานีวิทยุฯ รส. จังหวัดนครราชสีมา มีผู้บังคับการกองสารนิเทศ และหัวหน้าสถานีวิทยุฯ ราชดำริสัมพันธ์ เป็นผู้กำหนดนโยบาย และกำหนดการปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบของ กกช. และเป็นผู้พิจารณาการให้สัมปทานหรือการต่อสัญญาทำสัญญากับบริษัทเอกชน

สถานีวิทยุฯ สวพ. จังหวัดนครราชสีมา มีผู้บังคับการกองตำรวงสื่อสาร สำนักงานส่งกำลังบำรุง และหัวหน้าสถานีวิทยุฯ พิทักษ์สันติราษฎร์ เป็นผู้กำหนดนโยบาย และกำหนดการปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบของ กกช. และเป็นผู้พิจารณาการให้สัมปทาน หรือการต่อสัญญาทำสัญญากับบริษัทเอกชน

สถานีวิทยุฯ สอด. จังหวัดนครราชสีมา มีอธิบดีกรมอุตุนิยมวิทยา เป็นผู้กำหนดนโยบาย และกำหนดการปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบของ กกช. และพิจารณาการให้สัมปทานหรือการต่อสัญญากับบริษัทเอกชน

แม้ว่าการบริหารจัดการระดับส่วนกลางดังกล่าวจะแตกต่างตามต้นสังกัด แต่มีความเหมือนกันที่ระดับส่วนกลางจะเป็นผู้กำหนดนโยบายหลัก อาทิ ด้านการปฏิบัติหน้าที่และคุณสมบัติของบุคลากร ด้านรายการที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบของ กกช. และเป็นผู้มีอำนาจในการให้สัมปทานหรือต่อสัญญา รวมทั้งทำสัญญากับบริษัทเอกชนรายใด ๆ ได้เช่นเดียวกันทุกสถานี่

จากการบริหารจัดการระดับส่วนกลางดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเป็นการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์อำนาจ (centralization) ทำให้นักจ้ครายการวิทยุฯ ไม่มีเสรีภาพในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ ดังนั้น ควรกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยใช้การบริหารจัดการแบบกระจายอำนาจ (decentralization) คือให้ส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหารหรือกำหนดนโยบายการทำงานของนักจ้ครายการวิทยุฯ ซึ่งจะทำให้นักจ้ครายการวิทยุฯ มีเสรีภาพในการปฏิบัติงานและสามารถแสดงบทบาทตอบสนองต่อความเป็นท้องถิ่นได้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะนักจ้ครายการวิทยุฯ ปฏิบัติงานในท้องถิ่น และมีความใกล้ชิดกับท้องถิ่นมากกว่าส่วนกลาง

ระดับส่วนภูมิภาค

ระดับส่วนภูมิภาค หมายถึง การบริหารจัดการระดับภาค จากการศึกษา พบว่า สถานีวิทยุที่มี การบริหารจัดการในระดับส่วนภูมิภาค มีเพียงสถานีเดียว คือ สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 2 จังหวัดนครราชสีมา การบริหารจัดการระดับภาคดังกล่าว มีสายงานบังคับบัญชาเริ่มจากคณะกรรมการบริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 2 ซึ่งรับผิดชอบสถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพ ภาคที่ 2 ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น นครพนม บุรีรัมย์ ชัยภูมิ เลข ร้อยเอ็ด สุรินทร์ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ และอุบลราชธานี เป็นต้น รับผิดชอบด้านการควบคุมด้านบุคลากร งบประมาณ และการดำเนินการของสถานีวิทยุฯ ในส่วนของการจัดรายการจะกำหนดให้ปฏิบัติตามระเบียบของ กกช.

ระดับส่วนท้องถิ่น

ระดับส่วนท้องถิ่น หมายถึง การบริหารจัดการในระดับสถานี อันเป็นที่ตั้งและสถานที่ในการ กระจายเสียงของสถานีวิทยุฯ โดยมีสายบังคับบัญชามีผู้อำนวยการสถานี / หัวหน้าสถานี หรือนาย สถานีของแต่ละสถานีทำหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากรด้านต่าง ๆ และบริหารงานตาม นโยบายที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลาง ไม่มีอำนาจในการให้สัมปทานหรือต่อสัญญาทำสัญญากับ บริษัทเอกชนใด ๆ และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจการในเวลาที่ให้สัมปทาน ยกเว้นสถานี วิทยุฯ สอต. จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีนายสถานีควบคุมเฉพาะนโยบายตามที่ได้รับมอบหมายจาก ส่วนกลางและกำกับดูแลการรายงานข่าวพยากรณ์อากาศ แต่การควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร จะอยู่ในกำกับของบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน

จากการบริหารจัดการในระดับส่วนท้องถิ่นดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า สถานีวิทยุฯ ทุกแห่งมี ลักษณะการจัดโครงสร้างไม่แตกต่างกัน คือ มีการจัดแบ่งสายงานอย่างเป็นระบบและแบ่งงานเป็น ฝ่ายหรือแผนกรับผิดชอบดูแลงานในฝ่ายหรือแผนกของตน แต่พบว่า การบริหารจัดการดังกล่าวเป็น การบริหารและกำกับดูแลเฉพาะด้านการจัดสรรบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ แต่ในด้านการบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับรายได้ เช่น ด้านรายการหรือการจัดสรรโฆษณาจะเป็นความรับผิดชอบของบริษัทเอกชนผู้รับ สัมปทาน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.2 การบริหารจัดการโดยบริษัทเอกชน

การบริหารจัดการโดยบริษัทเอกชน มีลักษณะการบริหารจัดการโดยรัฐที่เป็นเจ้าของ กรรมสิทธิ์ตามกฎหมายในฐานะผู้บริหารและเป็นผู้วางนโยบายหลักของสถานี และให้บริษัทเอกชนผู้

รับสัมปทานบริหารจัดการในด้านธุรกิจ ซึ่งบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานจะเป็นผู้กำหนดราคา และขายเวลาโฆษณาให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการ หรือนักจัดรายการวิทยุ อีสระ

รายชื่อบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน ในสถานีวิทยุในจังหวัดนครราชสีมาและสถานีวิทยุที่อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของบริษัทเอกชน สามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

บริษัทเอกชน	ที่ตั้งสำนักงานใหญ่	สถานีวิทยุ	สังกัด
1. บริษัท ศิลา มาร์เก็ตติ้ง จำกัด	กรุงเทพมหานคร	<ul style="list-style-type: none"> ● สถานีวิทยุ กงทัฬภาคที่ 2 (ทภ.2) จังหวัดนครราชสีมา (ระบบ AM และ FM) ● สถานีวิทยุ ทหารอากาศ (ทอ.03) จังหวัดนครราชสีมา (ระบบ AM และ FM) ● สถานีวิทยุประจำถิ่น (วปถ.3) จังหวัดนครราชสีมา 	กงทัฬบก กระทรวงกลาโหม กงทัฬอากาศ กระทรวงกลาโหม กรมการทหารสื่อสาร กงทัฬบก กระทรวงกลาโหม
2. บริษัท ธนพัฒน์ จำกัด	กรุงเทพมหานคร	สถานีวิทยุ ราชดำริสัมพันธ์ (รส.) จังหวัดนครราชสีมา	กองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
3. บริษัท วิไล มาร์เก็ตติ้ง จำกัด	กรุงเทพมหานคร	สถานีวิทยุ พิทักษ์สันติราษฎร์ (สวพ.) จังหวัดนครราชสีมา	กองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
4. บริษัท สมาร์ท บอมบ์ จำกัด	กรุงเทพมหานคร	สถานีวิทยุ กรมอู่ศูนย์มศึกษา (สอศ.) จังหวัดนครราชสีมา	กรมอู่ศูนย์มศึกษา กระทรวงคมนาคม

ตารางที่ 3 แสดงรายชื่อบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน

จากตารางที่ 3 แสดงรายชื่อบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน ซึ่งให้เห็นว่าจังหวัดนครราชสีมา มีบริษัทเอกชนเพียง 4 บริษัทที่ได้รับสัมปทานสถานีวิทยุจำนวน 6 แห่ง ทั้ง 4 บริษัทเป็นบริษัทที่มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ส่วนกลาง คือ กรุงเทพมหานคร และพบว่ามี 1 บริษัท คือ บริษัท ศิลามาร์เก็ตติ้ง จำกัด ที่ได้รับสัมปทาน 3 สถานีและทั้ง 3 สถานี เป็นสถานีวิทยุในสังกัดกระทรวงกลาโหมทั้งสิ้น ทำให้เกิดการผูกขาดการบริหารจัดการโดยบริษัทเอกชนในส่วนกลาง ทำให้นักจัดรายการวิทยุ

ส่วนท้องถิ่นที่ไม่สามารถซื้อหรือเช่าเวลาได้โดยตรง แต่ต้องเช่าเวลาต่อจากบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานอีกต่อหนึ่ง ซึ่งราคาข้อมต้องสูงขึ้น และบริษัทฯ อาจขึ้นราคาค่าเช่าโดยไม่จำเป็นต้องแจ้งล่วงหน้าได้ ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ อีกระยะจำนวนหนึ่งไม่สามารถรับค่าเช่าเวลาที่สูงขึ้น ได้ต้องคืนเวลาให้กับทางบริษัทฯ ไป

แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ หากเป็นความต้องการของหน่วยงานรัฐที่เป็นเจ้าของคลื่นความถี่ที่จะให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชน หน่วยงานนั้น ๆ ควรคำนึงการแข่งขันที่เสรี และไม่มุ่งเน้นถึงรายได้เป็นหลัก แต่ควรพิจารณาจากคุณภาพของเนื้อหารายการ และประโยชน์ของผู้ฟังในท้องถิ่น รวมทั้งการกระจายการให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชน โดยไม่ให้กระจุกตัวอยู่ที่บริษัทหนึ่งบริษัทใด และคำนึงถึงความสำคัญของท้องถิ่นมากกว่ารายได้ที่หน่วยงานต้นสังกัดของสถานีวิทยุฯ จะได้รับ

นอกจากนั้น การบริหารจัดการในสื่อของรัฐ ควรเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยร่วมกำหนดทิศทางการแสดงบทบาทในฐานะสื่อมวลชนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนา

นอกจากการศึกษาด้านการบริหารจัดการแล้ว การศึกษาระบบการควบคุมการปฏิบัติงานของนักจัดรายการวิทยุฯ จะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาได้ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า สถานีวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา มีระบบการควบคุมนักจัดรายการวิทยุฯ ดังนี้

3. ระบบการควบคุม

ระบบการควบคุม หมายถึง อำนาจบังคับ ยับยั้งของหน่วยงานหรือบุคคลผู้มีอำนาจ จากการศึกษพบว่า ระบบการควบคุม เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ โดยสามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ คือ การควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล รายละเอียด ดังนี้

3.1 การควบคุมระดับชาติ

การควบคุมระดับชาติ เป็นการควบคุมจากหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล และตรวจสอบความเรียบร้อยของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีอยู่ทั่วประเทศ ทั้งการจัดตั้ง การย้ายสถานี และลักษณะทางเทคนิค และคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่ รวมทั้งการดำเนินรายการ การใช้ภาษา

การโฆษณาธุรกิจ ฯลฯ ตามระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2535 ประกาศ และหนังสือเวียนต่าง ๆ ซึ่งการควบคุมระดับชาตินี้ถูกกำหนดไว้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ กิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กทช.)

ตามระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2535 หมวด 6 การดำเนินรายการ มีข้อกำหนดครุบทันทีดังนี้

ข้อ 29 ในการดำเนินบริการส่งวิทยุกระจายเสียง และดำเนินบริการส่งวิทยุโทรทัศน์ สถานี ต้อง

- (1) ประกาศชื่อสถานี ที่ตั้ง และแจ้งเวลาอย่างน้อยชั่วโมงละหนึ่งครั้ง หรือทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนรายการ
- (2) ให้ความร่วมมือเผยแพร่รายการของทางราชการตามควรแก่กรณี
- (3) ในการดำเนินการโฆษณา หรือบริการธุรกิจ ถ้ามีกฎหมายอื่นใดกำหนดให้ต้องปฏิบัติ สถานีต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้นให้ถูกต้องด้วย
- (4) ออกอากาศข่าวเตือนภัยที่ทางราชการส่งมาเป็นระยะตามควรแก่กรณี

ข้อ 30 สถานีต้องไม่ฝักใฝ่หรือกระทำการเป็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในทางการเมือง

(กรมประชาสัมพันธ์, 2539)

จากข้อกำหนดดังกล่าวนี้ แสดงว่ามีการกำหนดให้สถานีปฏิบัติ ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เหล่านี้ก็คือ นักจัดรายการวิทยุฯ สังเกตได้ว่า ทั้งนักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการระบบรัฐและนักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการระบบทวิภาคพยายามหลีกเลี่ยงข่าวที่สร้างความแตกแยก ความสับสนให้เกิดแก่ประชาชน รวมทั้งไม่เสนอข่าวสารการเมืองที่ไม่ก่อประโยชน์ต่อรัฐบาล และเสนอข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีเนื้อหาเอื้อประโยชน์ต่อหน่วยงานต้นสังกัด กล่าวคือ นักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการระบบรัฐซึ่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่มาจากฝ่ายการเมืองเป็นผู้กำกับดูแลจะเสนอเนื้อหาในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายรัฐบาลที่เป็นผู้กำกับดูแลนโยบาย ส่วนนักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการระบบทวิภาคมักนำเสนอเนื้อหาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานต้นสังกัด เช่น สถานีวิทยุฯ ทท.2 จะเสนอข่าวเกี่ยวกับกองทัพบก เป็นต้น และเสนอเฉพาะรายการเพลงเพื่อป้องกันปัญหาผลกระทบจากการเสนอข้อมูลดังกล่าว

ตัวอย่างการควบคุมระดับชาติอีกลักษณะหนึ่ง คือ การกำหนดคุณสมบัติของนักจัดรายการวิทยุฯ ดังข้อกำหนดจากกฎกระทรวง ฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 หมวด 2 ผู้จัดรายการและผู้ดำเนินรายการ ดังนี้

ข้อ 9 ผู้จัดรายการต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) ได้รับประกาศนียบัตรหรือปริญญาทางด้านสื่อมวลชนหรือผ่านการอบรม และได้รับประกาศนียบัตรในด้านการจัดรายการจากกรมประชาสัมพันธ์ หรือมีความรู้ความชำนาญหรือประสบการณ์เพียงพอเกี่ยวกับการจัดรายการตามหลักเกณฑ์ที่กรมประชาสัมพันธ์ประกาศกำหนด
- (3) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรม
- (4) ไม่เป็นบุคคลที่เป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร

ข้อ 10 ผู้ดำเนินรายการนอกจากต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้จัดรายการตามข้อ 9 แล้ว ต้องสามารถพูดและออกเสียงภาษาไทยได้ถูกต้องชัดเจนและได้รับใบรับรองเป็นผู้ประกาศจากกรมประชาสัมพันธ์อีกด้วย

เมื่อพิจารณาจากข้อกำหนดในข้อ 10 ดังกล่าว พบว่า แม้กฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษรดังกล่าว จะเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่ควบคุมการใช้ภาษาของนักจัดรายการวิทยุฯ เพื่อความเป็นมาตรฐานเดียวกันของนักจัดรายการวิทยุฯทั่วประเทศ แต่กลับเป็นปัจจัยจำกัดสำหรับนักจัดรายการวิทยุฯ ท้องถิ่นที่มีความสามารถในการใช้ภาษาถิ่น แต่ไม่ชำนาญการใช้ภาษากลาง ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ จำนวนไม่น้อยที่ยังไม่ได้ใบรับรองผู้ประกาศ แม้จะจัดรายการเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในปัจจุบันซึ่งกรมประชาสัมพันธ์เข้มงวดกับกฎระเบียบที่นักจัดรายการวิทยุฯต้องมีใบผู้ประกาศ นักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ (นักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ หมายถึง นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ที่มีบุคลากรประจำของสถานีวิทยุหรือบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน แต่เป็นผู้ซื้อเวลาจากบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน) ได้รับผลกระทบจากปัจจัยดังกล่าวมากกว่านักจัดรายการวิทยุฯกลุ่มอื่น เนื่องจากนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระจำนวนมากยังไม่ผ่าน ซึ่งสถานีวิทยุฯ จะไม่พิจารณาให้เข้าเวลาสำหรับนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระที่ยังไม่ได้รับใบรับรองผู้ประกาศ ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุฯที่เป็นบุคลากรของสถานีวิทยุฯและบุคลากรจากบริษัทเอกชนมักถูกควบคุมและกำหนดให้สอบผู้ประกาศก่อนจึงจะสามารถดำเนินรายการวิทยุฯได้ นอกจากนี้ กฎระเบียบดังกล่าว ยังไม่ส่งเสริมลักษณะความเป็นท้องถิ่นในด้านภาษาของชุมชนอีกด้วย

ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาทบทวนการออกใบรับรองผู้ประกาศให้กับนักจัดรายการวิทยุฯ ท้องถิ่น ที่ใช้ภาษาถิ่นในการจัดรายการ เพื่อให้เอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ คงอยู่กับ

ท้องถิ่น โดยอาจเป็นการออกใบรับรองผู้ประกาศท้องถิ่น เพื่อขึ้นทะเบียนนักจัดรายการวิทยุฯ ของท้องถิ่นให้ถูกต้องต่อไป

3.2 การควบคุมระดับหน่วยงาน

การควบคุมระดับหน่วยงานเป็นการควบคุมของสถานีวิทยุฯ และบริษัทเอกชน ทั้งนี้สามารถจำแนกตามโครงสร้างการเป็นเจ้าของ และการบริหารจัดการ ได้ตามตารางที่ 4 ดังนี้

การเป็นเจ้าของ	การบริหารจัดการ	ระบบการควบคุม	หน่วยงานต้นสังกัด	สถานีวิทยุฯ
รัฐเป็นเจ้าของ	รัฐที่เป็นเจ้าของบริหารจัดการเอง	1. ส่วนกลาง ↳ allocative control 2. ส่วนภูมิภาค/ท้องถิ่น ↳ operative control	<ul style="list-style-type: none"> ● กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี 	<ul style="list-style-type: none"> ● สถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดนครราชสีมา
รัฐเป็นเจ้าของ	รัฐที่เป็นเจ้าของให้บริษัทเอกชนบริหารจัดการ	1. รัฐ ↳ allocative control 2. บริษัทผู้รับสัมปทาน ↳ operative control	<ul style="list-style-type: none"> ● กองบิน 1 กองทัพอากาศ กระทรวงกลาโหม ● กองทัพบกที่ 2 กองทัพบก กระทรวงกลาโหม ● กรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก กระทรวงกลาโหม ● กองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ● กองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ● กรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงคมนาคม 	<ul style="list-style-type: none"> ● สถานีวิทยุฯ ทหารอากาศ (ทอ.03) จังหวัดนครราชสีมา ● สถานีวิทยุฯ กองทัพบกที่ 2 (ทภ.2) จังหวัดนครราชสีมา ● สถานีวิทยุฯ ประจำถิ่น (วปอ.3) จังหวัดนครราชสีมา ● สถานีวิทยุฯ ราชดำริสัมพันธ์ (รศ.) จังหวัดนครราชสีมา ● สถานีวิทยุฯ พิทักษ์สันติราษฎร์ (สวท.) จังหวัดนครราชสีมา ● สถานีวิทยุฯ กรมอุตุนิยมวิทยา (สอศ.) จังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 4 แสดงการควบคุมระดับหน่วยงาน

จากตารางที่ 4 แสดงการควบคุมระดับหน่วยงานดังกล่าว สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1) ระบบรัฐ : รัฐเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเอง

ระบบรัฐ หมายถึง ระบบที่มีลักษณะเชิงโครงสร้างที่รัฐเป็นเจ้าของและมีการบริหารจัดการโดยบุคลากรของรัฐ ซึ่งสามารถจำแนกตามพื้นที่ที่ควบคุม แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ การควบคุมส่วนกลาง การควบคุมส่วนภูมิภาค และการควบคุมส่วนท้องถิ่น มีรายละเอียด ดังนี้

- 1.1) การควบคุมส่วนกลาง เป็นการควบคุมระดับนโยบาย ของหน่วยงานต้นสังกัดที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายของสถานที่อยู่ส่วนกลาง โดยหน่วยงานต้นสังกัดจะเป็นผู้กำหนดนโยบายได้แก่ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ซึ่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ควบคุมดูแลตามลักษณะการบริหารจัดการ และนักจัดรายการวิทยุฯ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าว
- 1.2) การควบคุมส่วนภูมิภาค เป็นการกระจายการควบคุมจากส่วนกลาง เพื่อให้การควบคุมครอบคลุมและทั่วถึงสถานีในสังกัด ซึ่งเป็นการควบคุมการปฏิบัติงานตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลาง และทำหน้าที่ประสานการดำเนินงานด้านนโยบายและแผนในราชการบริหารส่วนกลางกับราชการบริหารส่วนท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯของสถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทย จะอยู่ภายใต้การควบคุมส่วนภูมิภาคจากสังกัดสำนักประชาสัมพันธ์เขต 1 ซึ่งแม้ว่าจะสังกัดส่วนกลาง แต่มีสถานที่ตั้งและพื้นที่รับผิดชอบอยู่ในส่วนภูมิภาค
- 1.3) การควบคุมส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานี เป็นการควบคุมเชิงปฏิบัติการ (operative control) เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลาง หรือรับนโยบายผ่านส่วนภูมิภาคให้เป็นไปตามระเบียบของหน่วยงานที่สังกัด และตามการควบคุมระดับชาติ

การศึกษาการควบคุมระบบรัฐ พบว่า การควบคุมในระดับท้องถิ่น หรือ ระดับสถานีจะมีบทบาทควบคุมนักจัดรายการวิทยุฯที่เป็นบุคลากรของสถานีวิทยุฯ มากกว่าระดับอื่นเนื่องจากการเป็นการควบคุมเชิงปฏิบัติการ และการมีอำนาจสั่งการโดยตรง ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ ต้องปฏิบัติตาม

2) ระบบทวิภาค : รัฐเป็นเจ้าของแต่ให้บุคคลภายนอกบริหารจัดการ

ระบบทวิภาค หมายถึง ระบบที่มีลักษณะเชิงโครงสร้างแบบรัฐเป็นเจ้าของ แต่มีการบริหารจัดการโดยบริษัทเอกชนซึ่งได้รับสัมปทานช่วงเวลาในการจัดรายการ บริษัทอาจให้นักจัดรายการวิทยุซึ่งเป็นบุคลากรของบริษัทเอกชน จัดรายการหรือขายเวลาต่อให้กับนักจัดรายการวิทยุ อื่นหรือขายเวลาให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการซึ่งเป็นผู้สนับสนุนรายการก็ได้ ระบบนี้จะมีการควบคุมใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ

1. การควบคุมจากหน่วยงานต้นสังกัด

การควบคุมจากหน่วยงานต้นสังกัด เป็นการควบคุมของหน่วยงานรัฐที่เป็นเจ้าของคลื่นความถี่ หรือสถานีวิทยุ จากการศึกษาพบว่า มีการควบคุมใน 3 ระดับ คือ

1.1) การควบคุมส่วนกลาง เป็นการควบคุมระดับนโยบาย และการตัดสินใจทำสัญญา ขกเล็กสัญญา หรือต่อสัญญากับบริษัทเอกชนใด (allocative control) ของหน่วยงานต้นสังกัดที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายของสถานีวิทยุฯ ที่อยู่ส่วนกลาง โดยหน่วยงานต้นสังกัดจะเป็นผู้กำหนดนโยบาย ได้แก่

- กองบิน 1 กองทัพอากาศ กระทรวงกลาโหม
ควบคุม สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ (ทอ.03) จังหวัดนครราชสีมา
- กองทัพอากาศที่ 2 กองทัพบก กระทรวงกลาโหม
ควบคุม สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพอากาศที่ 2 (ทภ.2) จังหวัดนครราชสีมา
- กรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก กระทรวงกลาโหม
ควบคุม สถานีวิทยุประจำถิ่น (วปถ.3) จังหวัดนครราชสีมา
- กองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
ควบคุม สถานีวิทยุกระจายเสียงราชดำริสัมพันธ์ (รส.) จังหวัดนครราชสีมา
- กองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
ควบคุม สถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์ (สวพ.) จังหวัดนครราชสีมา
- กรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงคมนาคม
ควบคุม สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมอุตุนิยมวิทยา (สอศ.) จังหวัดนครราชสีมา

1.2) การควบคุมส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานี เป็นการควบคุมเชิงปฏิบัติการ (Operative Control) เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลาง หรือรับนโยบายผ่านส่วนภูมิภาคให้เป็นไปตามระเบียบของหน่วยงานที่สังกัด และตามการควบคุมระดับชาติ

2. การควบคุมจากบริษัทเอกชนซึ่งได้รับสัมปทานเวลา

การควบคุมจากบริษัทเอกชน หมายถึง การควบคุมเชิงปฏิบัติการ (operative control) และการควบคุมในเชิงธุรกิจ จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- 2.1) การควบคุมแบบเบ็ดเสร็จ หมายถึงการที่บริษัทเอกชนฯ ควบคุมทั้งในเชิงปฏิบัติการและเชิงธุรกิจ การควบคุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การควบคุมการดำเนินงานของสถานี ซึ่งเจ้าหน้าที่ทั้งหมดเป็นบุคลากรของบริษัทเอกชนซึ่งได้รับสัมปทานเวลา ปฏิบัติงานภายใต้การควบคุมของหัวหน้าชุดปฏิบัติการ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมเชิงธุรกิจ คือ การกำกับดูแลด้านการขายเวลา ในขณะที่นายสถานีซึ่งเป็นบุคลากรประจำของหน่วยงานต้นสังกัดมีบทบาทเพียงกำกับดูแลด้านการส่งข่าวและรายงานข่าวการพยากรณ์อากาศ สถานีวิทยุที่มีรูปแบบการควบคุมลักษณะดังกล่าว ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมอุตุนิคมวิทยา จังหวัดนครราชสีมา
- 2.2) การควบคุมบางส่วน หมายถึงการที่บริษัทเอกชนฯ ควบคุมเฉพาะเชิงธุรกิจ คือ การซื้อขายเวลาและการตลาด ส่วนเชิงปฏิบัติการ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานีจะเป็นบุคลากรของหน่วยงานต้นสังกัด สถานีวิทยุที่มีรูปแบบการควบคุมดังกล่าว ได้แก่
 - สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ จังหวัดนครราชสีมา
 - สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 2 จังหวัดนครราชสีมา
 - สถานีวิทยุประจำถิ่น จังหวัดนครราชสีมา
 - สถานีวิทยุกระจายเสียงราชคำริสัมพันธ์ จังหวัดนครราชสีมา
 - สถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์ จังหวัดนครราชสีมา

การศึกษาการควบคุมของโครงสร้างระบบทวิภาค พบว่า หน่วยงานต้นสังกัดไม่ได้ควบคุมเข้มงวดมาก การควบคุมในระดับท้องถิ่น หรือ ระดับสถานีจะมีบทบาทควบคุมนักจัดรายการวิทยุมากกว่าระดับอื่นเช่นเดียวกับนักจัดรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ เนื่องจากการควบคุมเชิงปฏิบัติการ และการมีอำนาจสั่งการโดยตรง ทำให้นักจัดรายการวิทยุต้องปฏิบัติตาม ในขณะที่ระดับส่วนกลางมีบทบาทเพียงการให้สัมปทานช่วงเวลา และกำกับดูแลนโยบาย ส่วนการควบคุมในเชิงธุรกิจของบริษัทธุรกิจเอกชนที่ได้รับสัมปทานเวลาของสถานี ซึ่งควบคุมการซื้อขายเวลาสถานี เป็นปัจจัยควบคุมให้นักจัดรายการวิทยุ ที่จัดรายการในสถานีที่มีการควบคุมดังกล่าวต้องนำเสนอรายการที่เป็นที่นิยมของผู้ฟัง คือ รายการบันเทิง ทั้งนี้ เพื่อผลต่อการพิจารณาจัดสรรเวลาสำหรับจัดรายการ

หากสามารถเปลี่ยนการควบคุมเป็นการกำกับดูแล จะก่อให้เกิดเสรีภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ผู้รับสาร(หรือผู้ฟัง) หรือสังคม รวมทั้งผู้ประกอบการวิชาชีพมีโอกาสได้ควบคุมสื่อมวลชนแล้ว อาจนำมาซึ่งบทบาทหน้าที่ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและผลประโยชน์และตอบสนองต่อความคาดหวังทุกด้านของผู้ฟังอย่างแท้จริงได้

การควบคุมที่ปรากฏใน โครงสร้างระบบทวิภาคที่บริษัทเอกชนมีบทบาทค่อนข้างชัดเจนนั้น หากธุรกิจเข้าครอบครองสื่อมวลชน และมีเป้าหมายเพื่อการค้า และเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ โดยขาดสำนึกในบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ดี สื่อมวลชนแขนงนั้นย่อมไม่ต่างไม่จากผู้ประกอบการธุรกิจที่หวังเพียงผลกำไรแต่เพียงอย่างเดียว

3.3 การควบคุมระดับปัจเจกบุคคล

การควบคุมระดับปัจเจกบุคคล เป็นความสำนึก ความรับผิดชอบ และความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของนักจรรยาบรรณวิชาชีพในฐานะสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม จากการศึกษาพบว่า นักจรรยาบรรณวิชาชีพจะควบคุมตนเองให้อยู่ในกฎระเบียบและการควบคุมของทั้ง กกช. หน่วยงานต้นสังกัด สถานีวิจัย และอยู่ในกรอบของจรรยาบรรณวิชาชีพด้วย ซึ่งทั้งนักจรรยาบรรณวิชาชีพที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐและนักจรรยาบรรณวิชาชีพที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคต่างมีความสำนึกในฐานะสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม และในอีกแง่มุมหนึ่ง ก็ระมัดระวังที่จะไม่ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเอง ได้แก่

- ไม่สร้างความแตกแยกในสังคม
- ไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล
- ไม่บิดเบือนหรือแต่งเติม แสดงความคิดเห็นซึ่งจะทำให้ข้อมูลข่าวสารผิดไปจากความเป็นจริง
- ไม่แสดงความคิดเห็นชี้นำและวิพากษ์วิจารณ์อันเป็นการส่อไปในทางมโนคติทางหนึ่งทางใด

กล่าวโดยสรุป ระบบการควบคุมที่มีต่อนักจรรยาบรรณวิชาชีพ ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่ามี 3 ระดับ คือ การควบคุมระดับชาติ ที่เป็นการควบคุมโดยรัฐบาลตามระเบียบต่าง ๆ ของ กกช. เช่น คุณสมบัติของผู้จรรยาบรรณ และผู้ดำเนินรายการ รายการที่จะออกอากาศ การควบคุมการโฆษณาและบริการธุรกิจ ฯลฯ แต่ก็พบว่า การควบคุมไม่ครอบคลุมทั่วถึง หรือมีข้อยกเว้นสำหรับนักจรรยาบรรณวิชาชีพที่ยังไม่ได้รับใบรับรองเป็นผู้ประกาศจากกรมประชาสัมพันธ์ที่อยู่ในระหว่างการขอเข้ารับการ

ทดสอบหรือรอการทดสอบอีกครั้ง แต่สามารถดำเนินรายการได้ จึงพบว่านักจัดรายการวิทยุ บางคน อ่าน พุด และออกเสียงภาษาไทยไม่ถูกต้องเท่าที่ควร

ส่วนการควบคุมระดับหน่วยงาน ซึ่งเป็นการควบคุมของหน่วยงานต้นสังกัด พบว่า มีการควบคุมแบบลำดับขั้นบังคับบัญชา โดยที่การควบคุมจากส่วนกลางของหน่วยงานมีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นระดับที่กำหนดนโยบาย และมีอำนาจในการให้สัมปทาน ส่วนการควบคุมที่มีบทบาทต่อนักจัดรายการวิทยุมากที่สุด คือ การควบคุมระดับท้องถิ่น เพราะเป็นการควบคุมเชิงปฏิบัติการ โดยนักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ระดับสถานีมียุทธศาสตร์ควบคุม ส่วนนักจัดรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค บริษัทเอกชน ซึ่งได้รับสัมปทานช่วงเวลาจะควบคุมในเชิงธุรกิจ คือ การซื้อขายเวลาด้วย

การที่จะทำให้สื่อมวลชน โดยเฉพาะนักจัดรายการวิทยุ มีบทบาทที่ช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนาสังคม และประเทศชาติได้อย่างเข้มแข็งนั้น ส่วนหนึ่งควรมีระบบการควบคุม ที่ประกอบด้วย การควบคุมที่มาจากผู้ฟังและ/หรืออาจเป็นการควบคุมกันเองของนักจัดรายการวิทยุ ส่วนการควบคุมระดับต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะการควบคุมระดับหน่วยงาน ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ เช่น หัวหน้าสถานีหรือผู้อำนวยการสถานีควรเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ควบคุม เป็นผู้กำกับดูแล และอำนวยความสะดวกในทุกด้านให้นักจัดรายการวิทยุ มีอิสระ และเสรีภาพได้กรอบของกฎหมาย

การควบคุมระดับปัจเจกบุคคล จะมีความสำนึก ความรับผิดชอบ และความตระหนักในการจัดรายการหรือการทำหน้าที่ที่จะไม่ให้ไปกระทบต่อการควบคุมระดับชาติ และระดับหน่วยงาน โดยนักจัดรายการวิทยุทั้งที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐและระบบทวิภาคจะมีการควบคุมตนเองอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ ด้วยประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในฐานะสื่อมวลชนแขนงหนึ่ง ในอีกทางหนึ่งความสำนึกดังกล่าวก็มาจากความระมัดระวังในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุมิให้เกิดผลกระทบต่อตนเองและหน่วยงานต้นสังกัดของนักจัดรายการวิทยุ ด้วย ขณะเดียวกัน นักจัดรายการวิทยุ ไม่รู้ และไม่เข้าใจกฎหมายหรือพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ เอง จึงทำให้นักจัดรายการวิทยุ ตระหนักในบทบาทและหน้าที่เดิม ๆ คือ บทบาทการให้ความบันเทิง โดยไม่ให้ความสำคัญกับบทบาทอื่น ๆ เช่น การวิจารณ์ปัญหาสังคม บทบาทในการติดตามตรวจสอบ และเปิดเผยข้อเท็จจริงของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่บุคคลมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือ ราชการส่วนท้องถิ่น (ตามมาตรา 58 รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540) ฯลฯ

ระบบการควบคุมเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ สังกัดได้จากการที่นักจัดรายการวิทยุฯ ส่วนหนึ่ง (ยกเว้นนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ) จะให้สัมภาษณ์ได้ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ควบคุมระดับสถานี ได้แก่ นายสถานี หรือผู้อำนวยการสถานี ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากอิทธิพลของการควบคุมทั้งจากหน่วยงาน และจากนักจัดรายการวิทยุฯ เอง ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในการป้องกันตนเองของนักจัดรายการวิทยุฯ

นอกจากการศึกษาด้านโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ และระบบการควบคุม อันเป็นปัจจัยที่มีบทบาทต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา การศึกษาระบบเศรษฐกิจ จะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ได้ จากการศึกษา พบว่า ระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้

4. ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ เป็นการศึกษาการซื้อขายเวลาของสถานี คิวเพลง ธุรกิจโฆษณา และสื่อคู่แข่ง จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยจากระบบเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ จำนวนได้เป็น 3 ปัจจัย คือ

4.1 ระบบตลาด

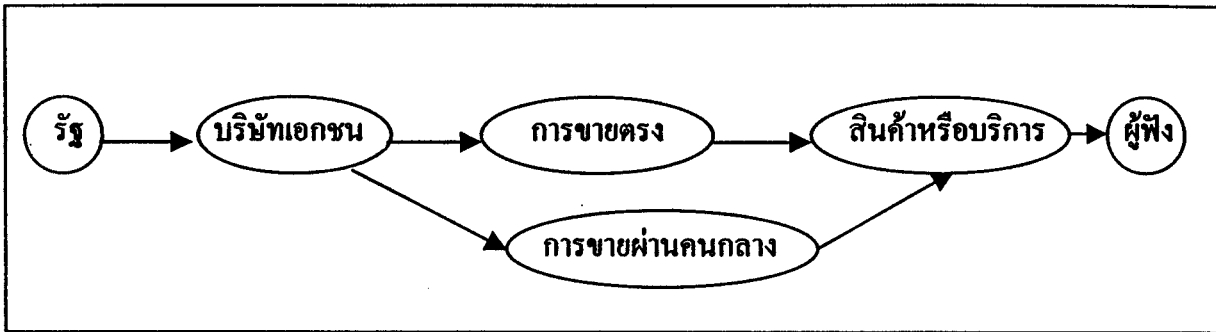
4.2 คิวเพลง

4.3 สื่อคู่แข่ง

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ระบบตลาด

การศึกษาระบบตลาด เป็นการศึกษาเฉพาะโครงสร้างที่เป็นระบบทวิภาค กล่าวคือ โครงสร้างที่รัฐเป็นเจ้าของ แต่ให้บุคคลภายนอกบริหารจัดการ เพราะโครงสร้างระบบรัฐ ที่รัฐเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเองนั้น มีแหล่งรายได้จากงบประมาณแผ่นดิน ทำให้ไม่มีปัจจัยระบบตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนโครงสร้างที่เป็นระบบทวิภาคนั้นมีการประมูล มีการซื้อขายเวลาและมีธุรกิจโฆษณาเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดระบบตลาดขึ้น และการศึกษาพบว่า ระบบตลาดมีโครงสร้างของระบบ ดังแผนภูมิที่ 9

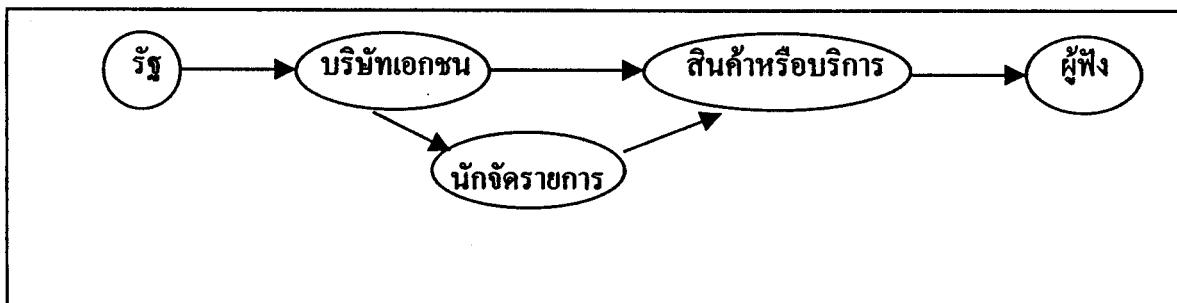

แผนภูมิที่ 9 แสดงระบบตลาด

จากแผนภูมิดังกล่าว หน่วยงานของรัฐที่เป็นต้นสังกัดให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชน บริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานจะทำหน้าที่เป็นผู้ขายเวลาโฆษณาใน 2 ลักษณะคือ การขายให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการโดยตรง และขายผ่านคนกลาง คนกลางก็ขายต่อให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการ และสุดท้ายจึงจะถึงผู้ฟังกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) การขายตรง

การขายตรง เป็นการซื้อขายเวลาของสถานีระหว่างบริษัทเอกชนซึ่งเป็นผู้ขายเวลาขายให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการซึ่งเป็นผู้ซื้อ แล้วจ้างนักจัดรายการวิทยุ จัดรายการให้ พบว่า มีทั้งนักจัดรายการวิทยุ อิสระ และนักจัดรายการวิทยุที่เป็นบุคลากรของสถานี โดยได้รับค่าจ้างจัดรายการเป็นรายเดือน โดยการซื้อขายดังกล่าวไม่มีคนกลางใด ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังแผนภูมิที่ 10

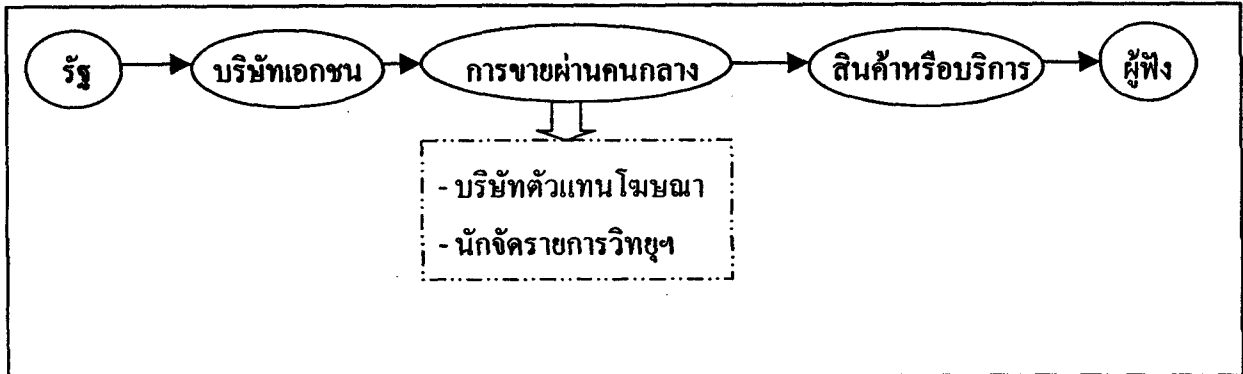
แผนภูมิที่ 10 แสดงการขายตรง

2) การขายผ่านคนกลาง

การขายผ่านคนกลาง เป็นการซื้อขายเวลาของสถานีที่เกี่ยวข้องกับ 3 ฝ่าย ได้แก่

- บริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานคลื่นความถี่วิทยุ
- คนกลาง อันได้แก่ บริษัทตัวแทนโฆษณา และนักจัดรายการวิทยุ
- เจ้าของสินค้าหรือบริการ

เมื่อคนกลางซื้อเวลาจากบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานคลื่นความถี่วิทยุแล้ว ทั้งบริษัทตัวแทนโฆษณา และนักจัดรายการวิทยุจะขายเวลาโฆษณาให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการอีกต่อหนึ่ง ดังแผนภูมิที่ 11

แผนภูมิที่ 11 แสดงการขายผ่านคนกลาง

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการขายผ่านคนกลางนี้ ยังสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ การซื้อขายผ่านคนกลางที่เป็นบริษัทตัวแทนโฆษณา และการซื้อขายผ่านคนกลางที่เป็นนักจัดรายการวิทยุ รายละเอียด ดังนี้

การซื้อขายผ่านคนกลางที่เป็นบริษัทตัวแทนโฆษณาท้องถิ่น เมื่อบริษัทตัวแทนโฆษณาซื้อเวลาจากบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานแล้ว ก็จะนำเวลาดังกล่าวไปขายให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการ และให้นักจัดรายการวิทยุที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา เป็นผู้จัดรายการ โดยได้รับค่าจัดรายการเป็นเงินเดือน

การซื้อขายผ่านคนกลางที่เป็นนักจัดรายการวิทยุซึ่งเป็นนักจัดรายการวิทยุอิสระ โดยบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานขายเวลาให้กับนักจัดรายการวิทยุอิสระ แล้วนักจัดรายการวิทยุอิสระขายเวลาต่อให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการ

จากการศึกษา ยังพบว่า นักจัดรายการวิทยุอิสระจะขายเวลาให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการในลักษณะการขายรายย่อย กล่าวคือหนึ่งรายการมีสินค้าหรือบริการหลายชนิดมากกว่าใช้วิธีการขายแบบเหมารายการ ซึ่งมีผู้สนับสนุนรายการเพียงรายเดียว ทั้งนี้ เนื่องจาก เวลาของสถานีมีราคาสูง จึงขายรายย่อยเพื่อให้นักจัดรายการวิทยุอิสระมีรายได้เพียงพอต่อค่าเวลาที่ซื้อจากบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน ทำให้เนื้อหาของรายการเต็มไปด้วยเนื้อหาโฆษณาสินค้าจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา พบว่า ลักษณะการควบคุมจากเจ้าของสินค้าหรือบริการจะไม่นำไปอย่างเข้มงวดนักเมื่อเทียบกับการควบคุมจากภาครัฐ จะพบว่า นักจัดรายการวิทยุตระหนักถึงความเหมาะสมในการดำเนินรายการที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อสินค้าหรือบริการ ทั้งนี้เนื่องด้วยลักษณะความสัมพันธ์อันดีเป็นเวลานานระหว่างนักจัดรายการวิทยุกับเจ้าของสินค้าหรือบริการอันเป็นผู้อุปถัมภ์รายการ และถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันอย่าง ไม่เป็นทางการมากกว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในเชิงธุรกิจล้วน ๆ

นอกจากการศึกษาปัจจัยระบบตลาดแล้ว การศึกษากิวเพลงจะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทต่าง ๆ ของนักจัดรายการวิทยุในจังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษา พบว่า กิวเพลงมีอิทธิพลดังต่อไปนี้

4.2 กิวเพลง

กิวเพลง หมายถึง ค่าตอบแทนจากการเปิดเพลงโดยบริษัทผู้ผลิตเทปและแผ่นเสียง หรือค่ายเทปมอบให้นักจัดรายการวิทยุเพื่อเปิดเพลงของนักร้องในสังกัดของตน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์เพลงใหม่ของบริษัทผู้ผลิตเทปและแผ่นเสียงให้เป็นที่รู้จัก ลักษณะการจ่ายค่าตอบแทนไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวขึ้นอยู่กับนโยบายของบริษัทผู้ผลิตเทปและแผ่นเสียง และสภาพเศรษฐกิจในช่วงนั้น เช่น การจ่ายค่าตอบแทนเป็นรายเดือน โดยการโอนเข้าบัญชีธนาคารของนักจัดรายการวิทยุพร้อมส่งแผ่นเสียงหรือเทปมาให้ บริษัทผู้ผลิตเทปและแผ่นเสียงนำเงินสดมาจ่ายเป็นงวดพร้อมแผ่นเสียงหรือเทปเพลง โดยจะระบุเพลงที่ต้องการให้นักจัดรายการวิทยุเปิดเป็นกรณีพิเศษไว้ เป็นต้น

การรับกิวเพลงของนักจัดรายการวิทยุมีมาตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่พบว่า ในปัจจุบันกิวเพลงจะน้อยลงกว่าในอดีต เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและบริษัทผู้ผลิตเทปและแผ่นเสียงหันไปใช้วิธีการส่งเสริมการตลาดวิธีอื่นมากขึ้น เช่น การโฆษณาทางโทรทัศน์ โดยทั่วไป ลักษณะของกิวเพลงมักเป็นเพลงจากนักร้องที่มีชื่อเสียง นักจัดรายการวิทยุส่วนใหญ่จึงให้ความร่วมมือในการเปิดเพลง ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลคือเพลงเป็นที่นิยมอยู่แล้ว และบริษัทต้นสังกัดของศิลปินดังกล่าวมักมีความสัมพันธ์ยาวนานกับนักจัดรายการวิทยุ นักจัดรายการวิทยุจึงเห็นว่า การจ่ายค่าตอบแทนไม่ใช่เงื่อนไขสำคัญของการเปิดเพลง แต่เป็นสินน้ำใจ โดยมากบริษัทต้นสังกัดมักไม่มีข้อกำหนดให้นักจัดรายการวิทยุต้องนำเสนอเนื้อหาไปในทิศทางใด นอกจากขอให้เปิดเพลง และประกาศชื่อศิลปินผู้ขับร้องเท่านั้น ซึ่งนักจัดรายการวิทยุ ถือว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการจัดรายการเพลงที่ต้องประกาศชื่อเพลงและนักร้องทุกครั้งที่เปิดเพลงอยู่แล้ว

จากการศึกษาพบว่า คิวเพลงเป็นปัจจัยที่มีบทบาททำให้การเลือกเพลงของนักจัดรายการวิทยุ ชั่วอยู่กับเพลงใดเพลงหนึ่ง หรือนักร้องเพียงบางสังกัด ส่งผลให้ผู้ฟังไม่ได้ฟังเพลงที่มีเนื้อหาหลากหลายเท่าที่ควร รวมทั้งนักจัดรายการวิทยุ ซึ่งอยู่ในฐานะสื่อมวลชนแขนงหนึ่ง ไม่ได้มีบทบาทด้านอื่น ๆ เช่น บทบาทด้านการพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว เป็นต้น

นักจัดรายการวิทยุ โดยเฉพาะนักจัดรายการวิทยุ ที่จัดรายการเพลงควรตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเป็นสำคัญ เพราะการตกเป็นเครื่องมือของบริษัทเทปเพลงขนาดใหญ่ในการส่งเสริมเพลง นอกจากอาจจะเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้บริษัทเทปเพลงเล็ก ๆ นั้น เติบโตค่อนข้างลำบาก และอาจนำไปสู่การผูกขาดในธุรกิจเทปเพลงได้แล้ว ยังอาจทำให้ผู้ฟังขาดศรัทธา พร้อม ๆ กับเบื่อหน่ายกับรูปแบบการนำเสนอ ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุ ไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในรายการในลักษณะการสื่อสาร 2 ทาง ทำให้ผู้ฟังไม่สนใจฟังรายการ และหันไปฟังรายการที่ดีกว่า หรือหันไปเปิดรับสื่ออื่นที่ดีกว่า

นอกจากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับคิวเพลงแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาสื่อคู่แข่ง ซึ่งการศึกษาพบว่า สื่อคู่แข่งมีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุ ดังต่อไปนี้

4.3 สื่อคู่แข่ง

สื่อคู่แข่ง หมายถึง สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ อาทิเช่น หนังสือพิมพ์ สถานีวิทยุโทรทัศน์ และสถานีวิทยุ แห่งอื่น ๆ แม้ว่า วิทยุท้องถิ่นจะมีบทบาทเข้าถึงชุมชน ได้อย่างกว้างขวางและมีความใกล้ชิดกับผู้ฟัง แต่เนื่องด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น ประชาชนอ่านออกเขียนได้มากขึ้น โอกาสในการเลือกเปิดรับสื่อจึงเพิ่มมากขึ้นไปด้วย ประกอบกับการแข่งขันกันระหว่างสถานีวิทยุ ด้วยกันส่งผลต่อนักจัดรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการทั้งสองระบบ คือ ระบบรัฐและระบบทวิภาค ต่างต้องปรับรูปแบบและเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ฟัง นำเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์กับผู้ฟังมากกว่าเสนอเพียงความบันเทิงหรือการพูดคุยสนุกสนานเช่นในอดีต

ลักษณะการแข่งขันจากสื่ออื่นไม่ถือว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพล โดยตรงต่อบทบาทและการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ แต่อาจกล่าวได้ว่า เป็นปัจจัยทางอ้อมที่ส่งผลให้นักจัดรายการวิทยุ ต้องปรับรูปแบบการนำเสนอรายการให้เข้ากับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป ในขณะเดียวกัน นักจัดรายการวิทยุอาจใช้ประโยชน์ด้านเนื้อหาจากสื่ออื่นมานำเสนอแทรกเป็นส่วน

หนึ่งของรายการได้ เช่น นำความรู้จากคอลัมน์ในนิตยสาร หนังสือพิมพ์ นำข่าวสารจากสถานีวิทยุ โทรทัศน์มานำเสนอแก่ผู้ฟังด้วย

หากจำแนกสื่อมวลชนตามพื้นที่ที่สามารถจำแนกได้เป็น 2 ส่วนคือ สื่อมวลชนส่วนกลาง กับ สื่อมวลชนท้องถิ่น จากการศึกษา พบว่า สื่อท้องถิ่น อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สถานีวิทยุฯ ท้องถิ่น นักจัดรายการวิทยุฯ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับสื่อท้องถิ่นเท่าที่ควร โดยพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ จะใช้ประโยชน์จากสื่อส่วนกลาง โดยใช้สื่อดังกล่าวเป็นแหล่งข้อมูลนำเสนอเนื้อหาความรู้ในรายการ ได้แก่ ข่าวจากสถานีวิทยุโทรทัศน์ ข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน ฯลฯ

นอกจากนี้ นักจัดรายการวิทยุฯ บางส่วนยังระบุว่า ผู้ฟังรายการมีจำนวนน้อยลง เนื่องจาก กระแสความนิยมจากสื่อโทรทัศน์เพิ่มขึ้น สืบเนื่องจากการมีส่วนร่วมในรายการของผู้ฟังลดลงกว่าช่วงเวลาที่ผ่านมาที่ยังไม่แพร่หลาย จำนวนจดหมายจากผู้ฟังมีน้อยลง และการส่งชิ้นส่วนโฆษณามาชิงรางวัลมีน้อยลงด้วย

ในช่วงเวลาที่ผู้ฟังมีโอกาสในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารได้หลากหลายช่องทาง สื่อมวลชนท้องถิ่น เช่น นักจัดรายการวิทยุฯ ท้องถิ่น ควรตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นท้องถิ่น โดยนำเสนอเรื่องราวของท้องถิ่นในเชิงลึก ทั้งนี้ เพื่อการเผยแพร่ และดำรงไว้ซึ่งความเป็นท้องถิ่น โดยอาจศึกษาค้นคว้าหรือร่วมมือกับสื่ออื่นในท้องถิ่น เช่น สื่อพื้นบ้านต่าง ๆ นำเสนอเนื้อหารายการที่มีความเป็นท้องถิ่นสูง โดยอาจจะกำหนดสัดส่วนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ฟัง และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคนและสังคมในรูปแบบต่าง ๆ และเมื่อถึงระยะหนึ่งแล้วจึงขยายเครือข่ายไปยังท้องถิ่นใกล้เคียง

นอกจากการศึกษาระบบตลาดและคิวเพลงแล้ว ปัจจัยจากแหล่งรายได้เป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษาพบว่า แหล่งรายได้มีบทบาทต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ดังนี้

5. แหล่งรายได้

แหล่งรายได้ เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินงานทางด้านวิทยุกระจายเสียง เพราะสถานีวิทยุฯ มีการบริหารจัดการ มีบุคลากร อุปกรณ์ที่ต้องซ่อมบำรุง จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยแหล่งรายได้เพื่อใช้ในการดำเนินงานของสถานีวิทยุฯ ส่วนนักจัดรายการวิทยุฯ นั้น แหล่งรายได้มีความสำคัญอย่างยิ่ง

เช่นกัน เพราะนักจัดรายการวิทยุก็เป็นมนุษย์ที่อย่างน้อยที่สุดก็ต้องการสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต อันได้แก่ เครื่องอุปโภคและบริโภค แหล่งรายได้เป็นส่วนสำคัญที่จะให้ได้มาซึ่งสิ่งจำเป็นดังกล่าว จากการศึกษาสามารถจำแนกแหล่งรายได้ตามโครงสร้างการเป็นเจ้าของและการบริหารจัดการของสถานีวิทยุ ที่นักจัดรายการวิทยุสังกัด ดังตารางที่ 5

โครงสร้างระบบรัฐ		โครงสร้างระบบทวิภาค	
แหล่งรายได้	หน่วยงานต้นสังกัด	แหล่งรายได้	หน่วยงานต้นสังกัด
งบประมาณแผ่นดิน	กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี	ค่าเช่าเวลาและค่าโฆษณาสินค้า	<ul style="list-style-type: none"> ● กองบิน 1 กองทัพอากาศ ทรราชวงกลาโหม ● กองทัพอากาศที่ 2 กองทัพบก ทรราชวงกลาโหม ● กรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก ทรราชวงกลาโหม ● กองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ● กองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ● กรมอุตุนิยมิวิทยา ทรราชวงคมนาคุม

ตารางที่ 5 แสดงแหล่งรายได้จำแนกตามโครงสร้างและหน่วยงานต้นสังกัด

จากตารางที่ 5 แสดงแหล่งรายได้จำแนกตามลักษณะโครงสร้างและหน่วยงานต้นสังกัด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 โครงสร้างระบบรัฐ

โครงสร้างระบบรัฐเป็นโครงสร้างของสถานีที่รัฐเป็นเจ้าของ และมีการบริหารจัดการโดยบุคลากรของรัฐ โครงสร้างสถานีลักษณะนี้มีรายได้จากงบประมาณแผ่นดิน ได้แก่ สถานีวิทยุ ในสังกัดกรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี คือ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

จังหวัดนครราชสีมา นักจัดรายการวิทยุที่ทำงานภายใต้โครงสร้างดังกล่าวมีรายได้เป็นเงินเดือนมาจากงบประมาณแผ่นดิน

จากการศึกษาพบว่า นักจัดรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ แม้จะมีความมั่นคงด้านรายได้และสวัสดิการ แต่มีรายได้ไม่มากนัก โดยเฉพาะนักจัดรายการวิทยุที่เป็นลูกจ้างชั่วคราวซึ่งไม่มีความมั่นคงในการทำงาน จึงทำให้ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ดังนั้นหน่วยงานควรหามาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้ นักจัดรายการวิทยุ มีความพร้อมทุกด้านในการปฏิบัติงาน อาทิ สร้างหลักประกันความมั่นคงในการทำงาน และความก้าวหน้าในวิชาชีพ ตลอดจนการสร้างสวัสดิการแก่นักจัดรายการวิทยุ พร้อมกับคุ้มครองในด้านสิทธิและเสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงอย่างอิสระ

5.2 โครงสร้างระบบทวิภาค

โครงสร้างระบบทวิภาค เป็นโครงสร้างของสถานีที่รัฐเป็นเจ้าของ แต่ให้บุคคลภายนอกซึ่งอยู่ในรูปบริษัทบริหารจัดการ โครงสร้างสถานีลักษณะนี้มีรายได้จากการให้สัมปทาน ในขณะที่บริษัทเอกชนเป็นผู้รับสัมปทานมีรายได้จากการขายเวลาให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการที่ต้องการโฆษณาสินค้าหรือบริการของตนเอง นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการให้เช่าช่วงเวลาแก่นักจัดรายการวิทยุอิสระหรือบริษัทตัวแทนโฆษณา ทั้งในรูปแบบของรายการและสปอตโฆษณา ได้แก่ สถานีวิทยุฯ ในสังกัด กองบิน 1 กองทัพอากาศ กองทัพภาคที่ 2 กองทัพบก กระทรวงกลาโหม กองสารนิเทศ กรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก กระทรวงกลาโหม และกองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงคมนาคม

รายได้ของนักจัดรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค สามารถจำแนก ดังนี้ คือ

- 1) นักจัดรายการวิทยุที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา
 - 1.1 มีรายได้เป็นเงินเดือน จากบริษัทต้นสังกัด
- 2) นักจัดรายการวิทยุที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีรายได้ 2 แหล่ง คือ
 - 2.1 รายได้ที่ เป็นเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดิน
 - 2.2 รายได้จากการจัดรายการซึ่งเป็นค่าจ้างจัดรายการจากบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน
- 3) นักจัดรายการวิทยุ อิสระ มีรายได้ 2 แหล่ง คือ
 - 3.1 รายได้ที่เป็นค่าจ้างจัดรายการจากเจ้าของสินค้าหรือบริการ

3.2 รายได้จากการขายเวลาโฆษณา

จากการศึกษายังพบว่านักจัดรายการวิทยุทั้ง 3 กลุ่มส่วนหนึ่งมีรายได้พิเศษอื่น ๆ เช่น การพูดสปอตโฆษณา พิธีกร เป็นต้น และบางส่วนยังประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ การทำธุรกิจส่วนตัว เช่น ค้าขาย ซ่อมของที่ดิน เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะวิชาชีพของนักจัดรายการวิทยุซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในท้องถิ่น ทำให้สามารถรับงานพิเศษซึ่งเป็นงานในกลุ่มธุรกิจประเภทเดียวกันได้ นอกจากนั้น เนื่องด้วยค่าเช่าช่วงเวลามีราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่รายการมีน้อยและหาผู้สนับสนุนรายการได้น้อย นักจัดรายการวิทยุจึงต้องหารายได้พิเศษทางอื่นมาเสริม เช่น ค้าขาย

สรุปรวมแหล่งรายได้ของนักจัดรายการวิทยุ จากการศึกษา พบว่า นักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมามีแหล่งรายได้ 3 ลักษณะ คือ งบประมาณแผ่นดิน ค่าจ้างจัดรายการ และรายได้จากการขายเวลาโฆษณา ดังนี้

- 1) งบประมาณแผ่นดิน เป็นแหล่งรายได้ของนักจัดรายการวิทยุที่ปฏิบัติงานในสถานีวิทยุที่มีโครงสร้างระบบรัฐ ที่รัฐเป็นเจ้าของคลื่นวิทยุ และได้รับการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาล
- 2) ค่าจ้างจัดรายการ เป็นแหล่งรายได้ของนักจัดรายการวิทยุที่ปฏิบัติงานในสถานีวิทยุ ที่มีโครงสร้างระบบทวิภาค ทั้งนี้สามารถจำแนกนักจัดรายการวิทยุออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ นักจัดรายการวิทยุสังกัดบริษัทตัวแทนโฆษณา ซึ่งจะมีรายได้เป็นค่าจ้างจัดรายการรายเดือนจากบริษัทตัวแทนโฆษณา และนักจัดรายการวิทยุที่เป็นบุคลากรของสถานี ที่มีรายได้ทั้งจากงบประมาณแผ่นดินและค่าจ้างจัดรายการเป็นรายเดือนจากบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน
- 3) รายได้จากการขายเวลาโฆษณา เป็นแหล่งรายได้ของนักจัดรายการวิทยุ อิสระที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค

นอกจากนี้ ยังมีรายได้พิเศษอื่น เช่น การพูดสปอตโฆษณา พิธีกร ค้าขาย ฯลฯ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากแหล่งรายได้ ทั้งที่เป็นรายได้หลักและรายได้เสริมแล้ว พบว่า นักจัดรายการวิทยุภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ แม้จะมีรายได้น้อยเมื่อเทียบกับนักจัดรายการวิทยุภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค แต่มีความมั่นคงทางอาชีพสูง เนื่องจากเป็นบุคลากรของรัฐ ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคจะไม่มี ความมั่นคง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน เพราะ

หากบริษัทเอกชนไม่ได้รับสัมปทาน นักจัดรายการวิทยุก็อาจไม่ได้จัดรายการต่อไปอีก อย่างไรก็ตาม พบว่า บริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานก็มักได้รับสัมปทานในระยะยาวอย่างต่อเนื่อง นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของสถานี ซึ่งมีรายได้ 2 แหล่ง จะมีความมั่นคงมากกว่านักจัดรายการวิทยุที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณาและนักจัดรายการวิทยุ อิสระ ทั้งนี้ เพราะมีรายได้มาจากเงินเดือน ส่วนนักจัดรายการวิทยุ อิสระ แม้จะมีรายได้สูง เนื่องจากสามารถกำหนดราคาการขายเวลาให้บริษัทเจ้าของสินค้าหรือบริการเช่าเวลาได้ตามความพอใจ แต่จะมีความมั่นคงน้อยที่สุดทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานซึ่งเป็นผู้กำหนดราคาและเจ้าของสินค้าหรือบริการ เนื่องจากบริษัทเอกชนอาจขึ้นค่าเช่าเวลา และอาจถูกยกเลิกรายการหากไม่สามารถชำระค่าเช่าเวลาได้ตามเวลาที่กำหนด รวมทั้งเจ้าของสินค้าหรือบริการอาจยกเลิกการสนับสนุนรายการได้โดยไม่จำเป็นต้องแจ้งล่วงหน้า ทำให้นักจัดรายการวิทยุ อิสระจำนวนไม่น้อยต้องคืนเวลาให้กับบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานเนื่องจากไม่สามารถชำระค่าเช่าเวลาได้ตามกำหนดหรือไม่มีผู้สนับสนุนรายการ

จากการศึกษา พบว่า ปัญหาเรื่องแหล่งรายได้ จะพบได้ชัดเจนในนักจัดรายการวิทยุ อิสระ เพราะการเพิ่มขึ้นของค่าเช่าช่วงเวลาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี จึงทำให้นักจัดรายการวิทยุ อิสระ ไม่มีความมั่นคงในแง่ของรายได้ ต่างจากนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของสถานีและนักจัดรายการวิทยุที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา ทำให้นักจัดรายการวิทยุ อิสระ ต้องให้ความสำคัญกับการหาแหล่งรายได้ที่เป็นการขายเวลาโฆษณาให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการ ทำให้มีบทบาทในการให้ความบันเทิงและเสนอเนื้อหาโฆษณามากกว่าเนื้อหาอื่น ดังนั้น ในการจัดสรรคลื่นความถี่ ในภาคธุรกิจควรกำหนดให้มีการแข่งขันที่เสรี ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่พิจารณาจำนวนเงิน แต่คำนึงถึงคุณภาพของรายการ และประโยชน์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ฟังทุกกลุ่มได้ในทุกด้าน

นอกจากมิติในเชิงโครงสร้าง อันได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม และมิติในเชิงเศรษฐกิจแล้ว การศึกษามิติทางสังคมก็จะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุในจังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษ พบว่า ปัจจัยทางสังคมมีบทบาทต่อนักจัดรายการวิทยุดังนี้

6. ปัจจัยทางสังคม

ปัจจัยทางสังคม หมายถึง กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือสมาคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในที่นี้หมายถึง กลุ่มผู้ฟัง องค์กร ชุมชน สถาบันทางสังคมในจังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยทางสังคม จำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

6.1 กลุ่มผู้ฟัง

6.2 กลุ่มองค์กร ชุมชน สถาบันทางสังคมในจังหวัด

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.1 กลุ่มผู้ฟัง

เนื่องด้วยคุณสมบัติของวิทยุกระจายเสียงที่นับเป็นสื่อที่ใกล้ชิดกับผู้รับสารมากกว่าสื่อประเภทอื่น จึงควรศึกษาบทบาทของกลุ่มผู้ฟังที่มีผลต่อบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ จากการศึกษาพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯมักปรับเปลี่ยนรูปแบบรายการ โดยรับฟังความคิดเห็น ข้อติชมจากคำแนะนำของกลุ่มผู้ฟังที่แนะนำทางจดหมายและโทรศัพท์ นักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ กล่าวว่า ในปัจจุบันกลุ่มผู้ฟังของสถานีวิทยุฯ มักไม่ต้องการให้นักจัดรายการวิทยุฯใช้เวลากับการพูดคุยและอ่านจดหมายผู้ฟังในรายการมาก ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทที่ดำเนินอยู่ของนักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ซึ่งมีบทบาทในการให้ความรู้เป็นหลักอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม นักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมมากขึ้นกว่าในอดีต เช่น ให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในรายการ โดยแสดงความคิดเห็นทางโทรศัพท์ เป็นต้น

บทบาทที่กลุ่มผู้ฟังมีต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอรายการไปจากในอดีต กล่าวคือ ลดการพูดคุยและการสื่อสาร โดยการตอบจดหมายผู้ฟังในรายการ แต่มีการสื่อสารทางโทรศัพท์มากขึ้น และยังคงเนื้อหาความบันเทิง และรูปแบบรายการเป็นรายการเพลงเช่นเดิม

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษายังพบว่า กลุ่มผู้ฟังรายการวิทยุปัจจุบันมีบทบาทในการเสนอแนะรายการมากขึ้นกว่าในอดีต แต่เมื่อเทียบกับปัจจัยที่มีอิทธิพลอื่น ๆ กลุ่มผู้ฟังมิได้มีบทบาทหลักในการกำหนดเนื้อหารายการ กล่าวคือ กลุ่มผู้ฟังมักไม่เสนอข้อคิดเห็นหรือความต้องการของตนเองต่อเนื้อหารายการมากนัก แต่จะให้ความสนใจกับความบันเทิงจากเพลงเป็นสำคัญ นอกจากนั้นกลุ่มผู้

ฟังจะมีอิทธิพลต่อบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มากกว่านักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค เนื่องจาก ในสถานีวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ การบริหารจัดการระดับส่วนกลาง อันหมายถึง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี หรือ กรมประชาสัมพันธ์ ได้มอบหมายให้ผลิตรายการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในรายการ เช่น รายการวิทยุชุมชน ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐต้องให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้ฟัง ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค แม้ว่า นักจัดรายการวิทยุฯ จะเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ฟังรายการแสดงความคิดเห็น แต่ด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลมากต่อกำหนดเนื้อหา จึงทำให้ต้องเสนอรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการโฆษณาและความบันเทิงเป็นหลัก

6.2 กลุ่มองค์กร ชุมชน สถาบันทางสังคมในจังหวัด

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มองค์กรในชุมชนและสถาบันทางสังคม มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯในสถานีวิทยุฯที่มีโครงสร้างเป็นระบบรัฐมากกว่านักจัดรายการวิทยุฯที่ปฏิบัติงานในสถานีวิทยุฯที่มีโครงสร้างเป็นระบบทวิภาค ทั้งนี้ สาเหตุประการหนึ่ง คือ จากรัฐธรรมนูญใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อองค์กรภาคประชาชนได้มีสิทธิ เสรีภาพ และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการกำหนดความต้องการของตนเอง ทำให้กลุ่มองค์กรดังกล่าวเข้ามามีบทบาทมากต่อรายการ โดยการแนะนำติชมรายการ และการเข้ามามีส่วนร่วมในรายการโดยเป็นผู้แสดงความคิดเห็นในประเด็นที่สำคัญและมีผลกระทบต่อชุมชนนั้น เช่น รายการ “วิทยุชุมชนของคนโคราช” ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดนครราชสีมา โดยนักจัดรายการวิทยุฯให้ความร่วมมือและเปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมได้ รูปแบบรายการจึงปรับเปลี่ยนไปจากรายการเพลงหรือรายการข่าวท้องถิ่นซึ่งเดิมมีนักจัดรายการวิทยุฯเป็นผู้ดำเนินรายการหลัก เปลี่ยนมาเป็นรูปแบบรายการที่กลุ่มองค์กรเป็นผู้ร่วมดำเนินรายการ หรือแขกรับเชิญในรายการ และมีโอกาสร่วมกำหนดกรอบเนื้อหาในการดำเนินรายการมากขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า กลุ่มองค์กรในจังหวัดที่เข้ามามีส่วนร่วมมักเป็นหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานเทศบาลนคร สำนักงานเกษตรจังหวัด สวนสัตว์จังหวัดนครราชสีมา ฯลฯ ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างแบบรัฐยังคงมีบทบาทในการเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐด้วยตนเอง มากกว่าจะเป็นเวทีสาธารณะขององค์กร ชุมชน สถาบันทางสังคมอื่นในจังหวัด นอกจากนี้ จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ปัจจุบันสถาบันทางสังคมในชนบทยังคงไม่มีบทบาทในลักษณะการมีส่วนร่วมโดยตรงในรายการมากนัก แม้นักจัด

รายการวิทยุฯ พยายามเชื่อเชิญ ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุจากหลายปัจจัยประกอบกัน เช่น ความไม่รู้ของกลุ่มองค์กรชุมชนว่าตนเองสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในรายการได้ ความไม่เข้าใจในลักษณะการมีส่วนร่วม หรือปัญหาด้านการใช้ภาษากลางซึ่งคงยังเป็นข้อจำกัดสำหรับองค์กรชุมชน

แนวทางการแก้ไขปัญหา รัฐควรประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกให้ประชาชนรู้จัก เข้าใจ และกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรายการวิทยุมากขึ้น เปิดโอกาส และส่งเสริมการใช้ภาษาเพื่อการอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่นให้คงอยู่ในท้องถิ่น อีกด้านหนึ่ง ยังเป็นการอำนวยความสะดวกให้องค์กรชุมชนได้สามารถใช้ภาษาท้องถิ่นในการดำเนินรายการวิทยุฯ ได้ด้วย

นอกจากนั้น จากการศึกษาการจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค พบว่า นักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างดังกล่าว ไม่ให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้กลุ่มองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจมีบทบาทกำหนดให้นักจัดรายการวิทยุฯนำเสนอเนื้อหาโฆษณาและเพลงเป็นหลัก ประกอบกับค่าเช่าเวลาโฆษณามีอัตราไม่คงที่ โดยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคไม่สามารถเปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นในรายการ ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุฯ เองก็แสดงท่าทีที่ชัดเจนต่อบทบาทของตนเองในการให้ความบันเทิง

แนวทางหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ รัฐควรยกเลิกระบบสัมปทานโดยผ่านบริษัทเอกชน แต่ให้นักจัดรายการวิทยุฯ สามารถซื้อเวลาโดยตรงกับสถานี ทั้งนี้ เพื่อลดภาระในด้านค่าเวลาให้กับนักจัดรายการวิทยุฯ ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค อันจะเป็นการลดบทบาทของปัจจัยด้านระบบตลาดอันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลปัจจัยหนึ่ง ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุฯ เองควรตระหนักถึงบทบาทในฐานะสื่อมวลชน ไม่เพียงแต่บทบาทในการให้ความบันเทิง แต่ควรมีบทบาทในการให้ความรู้ ข่าวสารเพื่อการสร้างสรรค์ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

นอกจากปัจจัยทางสังคม อันได้แก่ กลุ่มผู้ฟังและองค์กร ชุมชนที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ คือ ปัจจัยวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมมีบทบาทต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

7. ปัจจัยวัฒนธรรม

วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีปฏิบัติอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และเป็นมรดกของชาติและของท้องถิ่น เช่น ภาษาพูด ศิลปะการแสดง ประเพณีพื้นบ้าน ฯลฯ

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรม มิได้เป็นปัจจัยที่มีบทบาทโดยตรงต่อบทบาทของนักจัดรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐและระบบทวิภาค แต่นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทั้ง 2 ระบบต่างตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเมื่อมีโอกาสเหมาะสม อาทิ วันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันลอยกระทง หรือในเทศกาลงานประเพณีประจำท้องถิ่น เช่น ประเพณีแข่งเรือพิมาย งานฉลองชัยชนะของท้าวสุรนารี ฯลฯ นักจัดรายการวิทยุจะนำข้อมูลต่าง ๆ มานำเสนอให้ความรู้แก่ผู้ฟัง นอกจากนี้ นักจัดรายการวิทยุยังมีบทบาทในการส่งเสริมศิลปะพื้นบ้าน เช่น การเปิดเพลงโคราช ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัฒนธรรมของชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

นอกจากนี้ การศึกษายังพบว่า นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐจะให้ความสำคัญต่อปัจจัยวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรมมากกว่านักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค กล่าวคือ นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐนำเสนอเป็นรูปแบบรายการสารคดี หรือจัดสรรช่วงเวลาสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรมโดยเฉพาะในรายการพูดคุยสลับเพลง ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคนำเสนอเนื้อหาความรู้ด้านวัฒนธรรมไม่มากนัก ทั้งนี้ นักจัดรายการวิทยุ จะพิจารณานำเสนอตามโอกาสอันควรโดยการแทรกในรายการเพลง

การกำหนดสัดส่วนของเนื้อหารายการให้มีความสมดุล สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย จะเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อลดบทบาทของปัจจัยทางด้านการตลาด หรือแหล่งรายได้ อาจพิจารณาถึงการให้สัมปทานที่ไม่ต้องผ่านคนกลาง เพื่อให้ นักจัดรายการวิทยุ ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค มีบทบาทในการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุ เองควรตระหนักถึงบทบาทในด้านอื่น ๆ ในฐานะสื่อมวลชนโดยเฉพาะบทบาทในการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาติและท้องถิ่น

นอกจากการศึกษาปัจจัยวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา แล้ว ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักจัดรายการวิทยุ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อนัก

จัดรายการวิทยุ จากการศึกษพบว่า ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุ ดังนี้

8. ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักจัดรายการวิทยุ

จากการศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า นักจัดรายการวิทยุ มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ ดังนี้

1) เพศ จำแนกได้ดังนี้

ชาย	8	คน
หญิง	14	คน

- 2) อายุการทำงานในวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุ พบว่า นักจัดรายการวิทยุ มีอายุการทำงานระหว่าง 10 - 40 ปี
- 3) ระดับการศึกษา จากการศึกษพบว่า มีนักจัดรายการวิทยุ ที่มีการศึกษาค่ำที่สุดคือ สำเร็จการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และระดับการศึกษาสูงที่สุด คือ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี

ในจำนวนดังกล่าวยังมีนักจัดรายการวิทยุ ที่กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโท คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 1 คน นอกจากนั้นยังพบว่า มีผู้จบการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยกรุงเทพ จำนวน 1 คน

การศึกษาทางด้านปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงสถานภาพทางด้านเพศ อายุการทำงาน และการศึกษา ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการแสดงบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ โดยเฉพาะปัจจัยด้านอายุการทำงานในวิชาชีพ ทั้งนี้อาจเกิดจากระบบการควบคุมที่มีมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้นักจัดรายการวิทยุ ตระหนักและระมัดระวังในการแสดงบทบาทในฐานะสื่อมวลชนของตน

จากการศึกษาพบว่า นักจัดรายการวิทยุ ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นผู้สำเร็จการศึกษาทางด้านนิเทศศาสตร์ ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักจัดรายการวิทยุ มีความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะสื่อมวลชนไม่ชัดเจนมากนัก แนวทางแก้ไขประการหนึ่งคือ การส่งเสริม และยกระดับคุณวุฒิ ทักษะความรู้ จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อชุมชน และสังคมของนักจัดรายการวิทยุ อย่างต่อเนื่อง

บทที่ 5

บทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา” เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา และเพื่อแสวงหาแนวทางที่พึงประสงค์ในการแสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา การศึกษานักจัดรายการวิทยุฯ ที่จัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาจำแนกตามโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม และระบบเศรษฐกิจ พบว่า มี 2 กลุ่ม ดังนี้

1. นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ
2. นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค
 - 2.1 นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน
 - 2.2 นักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ
 - 2.3 นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา

ดังนั้นในบทนี้ จะได้กล่าวถึงบทบาท หน้าที่ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่อไปนี้

1. บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ
2. บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค
 - 2.1 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน
 - 2.2 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ
 - 2.3 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา

นอกจากการนำเสนอบทบาท หน้าที่ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาแล้ว ในแต่ละประเด็นผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นย่อย ได้แก่ ลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ เปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ แต่ละกลุ่ม

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาท หน้าที่ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ หมายถึง นักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงที่เป็นบุคลากรของรัฐ ปฏิบัติงานและจัดรายการวิทยุที่เป็นเวลาของทางสถานีวิทยุฯ ในสังกัดกรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้ นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐดังกล่าว มีบทบาทดังต่อไปนี้

1.1 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ

จากการศึกษาบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ พบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐมีบทบาท ดังตารางที่ 6

นักจัดรายการวิทยุฯ	บทบาท
นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การพัฒนาอาชีพ 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น 2.3 การศึกษา 2.4 สุขภาพอนามัย 2.5 เทคโนโลยี 3. การให้สถานภาพแก่บุคคล 4. การกำหนดควาระในสังคม 5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม 5.2 การระดมความร่วมมือ 5.3 การให้บริการประชาชน 6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 7. การให้ความบันเทิง 8. การให้การศึกษา <ol style="list-style-type: none"> 8.1 การพัฒนาสติปัญญา 8.2 การสร้างมาตรฐานทางปัญญา

ตารางที่ 6 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ

จากตารางที่ 6 ซึ่งแสดงถึงบทบาทของนักจรรยาบรรณวิชาชีพ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ นั้น มีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม

นักจรรยาบรรณวิชาชีพที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ เป็นนักจรรยาบรรณวิชาชีพ ที่เป็นบุคลากรของรัฐมีบทบาทสำคัญในการแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ในสังคม สาเหตุมาจากนโยบายของรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่ดูแลกรมประชาสัมพันธ์ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต และผู้อำนวยการสถานีวิทยุ ตามลำดับที่ต้องการให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวของบ้านเมือง ประกอบกับเป็นความรู้สึกตระหนกในหน้าที่ของนักจรรยาบรรณวิชาชีพเอง ซึ่งเห็นว่า นักจรรยาบรรณวิชาชีพ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ควรมีหน้าที่ในการให้ข้อมูล และต้องการให้ประชาชนทราบข่าวสารความเป็นไปของสังคม รวมทั้งเศรษฐกิจที่ประชาชนควรรู้ เนื่องจากด้วยสื่อมวลชนประเภทอื่น เช่น หนังสือพิมพ์ อาจไม่ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง

นักจรรยาบรรณวิชาชีพ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ส่วนหนึ่งได้ให้ข่าวสารความรู้ เนื่องจากด้วยลักษณะรูปแบบของรายการที่จัดเป็นรายการพูดคุยโดยเฉพาะ เช่น “คุยกันสารพันข่าว” ของ วีรกรรม กลัดเพ็ชร นักจรรยาบรรณวิชาชีพที่เป็นบุคลากรประจำสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) ซึ่งเป็นรายการพูดคุยข่าว โดยนำข่าวที่สำคัญและน่าสนใจจากหน่วยงานราชการในจังหวัด นครราชสีมา รวมทั้งข่าวจากหนังสือพิมพ์มาสรุปและนำเสนอ นอกจากนี้ยังพบว่านักจรรยาบรรณวิชาชีพส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการให้สาระประโยชน์แก่ผู้ฟังเป็นเนื้อหาหลักในรายการ เช่น รายการสารคดีของวิภา รัตนะ จะนำเสนอเนื้อหาในรายการแต่ละวันในหนึ่งสัปดาห์แตกต่างกันไป ดังตารางที่ 7

วัน	เนื้อหา
จันทร์	ธรรมะ ศาสนา วัฒนธรรม
อังคาร	การศึกษา
พุธ	รัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง ประชาธิปไตย
พฤหัสบดี	สุขภาพ
ศุกร์	การท่องเที่ยว กีฬา
เสาร์	การเกษตร
อาทิตย์	ประเด็นทั่วไปซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการทำงานในวันจันทร์

ตารางที่ 7 แสดงเนื้อหารายการในหนึ่งสัปดาห์ที่นักจรรยาบรรณวิชาชีพ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ

นำเสนอ

1.1.2 การให้ข้อมูล

การให้ข้อมูล หมายถึง การนำเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นความรู้ ซึ่งมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังในด้านต่าง ๆ โดยข้อมูลที่นักจรรยาการวิทยุนำเสนอประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาอาชีพ

นักจรรยาการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทในการให้ข้อมูลด้านการพัฒนาอาชีพแก่ท้องถิ่น เช่น รายการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง มีการให้ข้อมูลด้านการประกอบอาชีพสำหรับเกษตรกร หรือนำแนวทางการดำเนินงานของเกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพที่ประสบความสำเร็จมานำเสนอเพื่อให้ความรู้แก่ผู้ฟัง

2) การพัฒนาท้องถิ่น

นักจรรยาการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทในการให้ข้อมูลด้านการพัฒนาท้องถิ่น เพราะนักจรรยาการวิทยุ เห็นว่ามีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง เช่น การพัฒนาสาธารณสุขโลก หากเป็นข่าวฝากหรือข่าวบริการท้องถิ่นจากหน่วยงานต่าง ๆ จะให้ความสำคัญก่อนข่าวประเภทอื่น

3) การศึกษา

นักจรรยาการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทในการให้ข้อมูลด้านการศึกษาไม่มากนัก หากจะนำเสนอมักเป็นไปในลักษณะการเสนอข่าวสารความสำเร็จของโรงเรียนในจังหวัดที่ประสบความสำเร็จในการแข่งขัน การประกวด หรือมีความเด่นในด้านใดด้านหนึ่ง โดยจะรายงานความสำเร็จดังกล่าวให้ผู้ฟังทราบ หรือโรงเรียนใดที่มีโครงการที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ก็จะนำเสนอในรายการ เช่น โครงการอาหารกลางวัน โครงการการชุดบ่อเลี้ยงปลา เป็นต้น

ลักษณะการให้ข้อมูลด้านการศึกษาอีกทางหนึ่ง คือ นักจรรยาการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ อาจนำเสนอข่าวประชาสัมพันธ์จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งเมื่อสถาบันการศึกษามีกิจกรรมหรือจัดอบรม จะส่งข่าวประชาสัมพันธ์หรือข่าวแจก หรือโทรศัพท์แจ้งมายังรายการ นักจรรยาการวิทยุจะอำนวยความสะดวกเป็นสื่อกลางเพื่อแจ้งข่าวสารการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าว

4) สุขภาพอนามัย

ลักษณะการนำเสนอข่าวสารด้านสุขภาพอนามัยของนักจรรยาการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ จากการศึกษาพบว่า มี 2 ลักษณะ คือ การนำเหตุการณ์ที่น่าสนใจซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวและเป็นสิ่งที่ประชาชนควรรู้และให้ความสนใจในช่วงระยะเวลานั้นมานำเสนอ เช่น โรคไข้ฉี่หนู (โรคเลปโตสไปโลซีส) หรือการระบาดของไข้หวัดในช่วงฤดูฝน เป็นต้น

การนำเสนอข่าวสารด้านสุขภาพอนามัยอีกลักษณะหนึ่ง คือ การเสนอความรู้ด้านสุขภาพอนามัยเป็นด้านหลักในรายการ เช่น การเชิญแพทย์มาให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคต่าง ๆ ซึ่งจะนักรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ กำหนดวัน และเวลาสำหรับการให้ความรู้ ด้านสุขภาพโดยเฉพาะ

5) เทคโนโลยี

บทบาทในการให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ มีไม่มากนัก เพราะนักรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ยังขาดความรู้ในด้านดังกล่าว หากมีการนำเสนอ ก็มักเป็นความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ และจะนำเสนอในรูปแบบการเล่าในรายการ โดยสรุปประเด็นที่น่าสนใจ

กล่าวโดยสรุป ในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ ของนักรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐนั้น ข้อมูลที่น่าสนใจมากที่สุด คือ ข้อมูลด้านการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพล คือ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ และระบบการควบคุมทั้งจากการควบคุมระดับชาติ และการควบคุมระดับหน่วยงาน คือ กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งมอบหมายผ่านระดับส่วนภูมิภาค คือ สำนักประชาสัมพันธ์เขต มายังระดับท้องถิ่น คือ สถานีวิทยุ ส่วนข้อมูลด้านเทคโนโลยีนำเสนอ น้อยที่สุด ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลคือ นักรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ไม่มีความรู้ทางด้านดังกล่าวเพียงพอ ดังนั้น จึงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักรายการวิทยุ คือ ตัวนักรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐเอง ก็มีผลต่อการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ด้วย

1.1.3 การให้สถานภาพแก่บุคคล

บทบาทในการให้สถานภาพแก่บุคคลของนักรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) การสัมภาษณ์บุคคล

การสัมภาษณ์บุคคล โดยมากมักเป็นข้าราชการ เช่น นายเทศมนตรี สาธารณสุขจังหวัด เป็นต้น โดยหน่วยงานราชการนั้น ๆ หรือประชาสัมพันธ์จังหวัดติดต่อเข้ามาทางสถานีวิทยุ มากกว่าที่นักรายการวิทยุเป็นฝ่ายไปติดต่อขอสัมภาษณ์ หรือหากเป็นนักการเมือง ปัจจัยระบบการควบคุมระดับท้องถิ่น คือ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ เป็นผู้กำหนดให้นักรายการวิทยุเชิญมาในรายการ หรือผู้อำนวยการสถานีวิทยุ เชิญด้วยตนเอง ในบางโอกาส นักรายการวิทยุได้เชิญบุคคลซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนในท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์เพื่อเทศนาธรรมให้ข้อคิดและคติเตือนใจแก่ผู้ฟังรายการ

2) การรายงานความสำเร็จของบุคคลในด้านใดด้านหนึ่ง

นักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐมีบทบาทในการให้สถานภาพแก่บุคคล โดยการรายงานความสำเร็จของบุคคลในด้านใดด้านหนึ่ง ในรูปแบบการนำเสนอประวัติหรือผลงานของบุคคลนั้น ๆ โดยอาจเป็นบุคคลในท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ หรือความสำเร็จของเยาวชนที่สร้างชื่อเสียงในระดับชาติ เป็นต้น

1.1.4 การกำหนดวาระในสังคม

นักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทในการกำหนดวาระในสังคม โดยนำเสนอในรูปแบบการพูดคุยตามสถานการณ์หรือประเด็นที่น่าสนใจในช่วงนั้น นักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ เห็นว่า ปัญหาสังคมปัจจุบันมีลักษณะเป็นลูกโซ่ เช่น น้ำมันแพง สินค้าขึ้นราคา ซึ่งมีผลเกี่ยวเนื่องกับประชาชน การนำเสนอดังกล่าวไม่มุ่ง “สร้างกระแส” แต่นำเสนอในลักษณะของการ “ลดกระแส” และนำเสนอตามนโยบายของรัฐบาลตามโอกาสอันสมควร เช่น การนำเสนอเรื่องวัฒนธรรมไทย ในระยะที่รัฐบาลกำหนดให้เป็นปีวัฒนธรรมไทย เป็นต้น

1.1.5 การประสานความสัมพันธ์ในสังคม

บทบาทในการประสานสัมพันธ์ของนักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐนั้น มักได้รับนโยบายจากผู้อำนวยการสถานีวิทย์ฯ ซึ่งเข้าร่วมเป็นกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมของหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะกิจกรรมภายในท้องถิ่น ซึ่งนักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ในฐานะบุคลากรในหน่วยงานจะรับนโยบายหรือแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการ เช่น ประชาสัมพันธ์ แข่งข่าวสารกิจกรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการจัดให้มีขึ้น ลักษณะบทบาทในการประสานความสัมพันธ์ในสังคม นักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทดังนี้

1) การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

นักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐมีบทบาทเป็นสื่อกลางช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารในสังคม เป็นเวทีสาธารณะสำหรับข่าวสารที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ภายในจังหวัดที่ต้องการจะเผยแพร่ให้บุคคลทั่วไปได้ทราบ

2) การระดมความร่วมมือ

ลักษณะการเป็นสื่อธรรมรงค์ของนักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มักกระทำเนื่องในโอกาสกิจกรรมสำคัญ เช่น การเลือกตั้ง ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยเสนอ

ประโยชน์ของการเลือกตั้ง คุณลักษณะนักการเมืองที่ดี เพื่อกระตุ้นให้ผู้ฟังได้ใช้วิจารณญาณในการใช้สิทธิทางการเมือง มิได้ชี้แนะหรือนำไปเลือกคนใดคนหนึ่ง ในบางครั้งการเป็นสื่อรณรงค์อาจกระทำเพื่อสนองค่านิยมของรัฐบาล เช่น การรณรงค์ให้ประชาชนบริโภคผลไม้ไทย เป็นต้น

3) การให้บริการประชาชน

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทเป็นสื่อกลางรับเรื่องร้องเรียนและรับฟังปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนทั้งในเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม ในกรณีที่เป็นปัญหาของส่วนรวม ขอร้องเรียนดังกล่าว เมื่อนำเสนอในรายการแล้วโดยมากจะประสานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อให้เกิดการแก้ไขต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในการเป็นสื่อกลางดังกล่าว นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ เลขประสบปัญหาไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการเช่นกัน เช่น การนำเสนอข่าวร้องเรียนจากประชาชนเกี่ยวกับการบริการที่ได้รับจากหน่วยงานราชการ ทำให้หน่วยงานที่ถูกประชาชนร้องเรียนเกิดความไม่พอใจและนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ กับหน่วยงานราชการดังกล่าว

“ระยะหลังนี้เราไม่ค่อยได้ทำ เนื่องจากส่วนราชการค่อนข้างจะไม่พอใจ คิดว่าเราเป็นรัฐคู่ด้วยกัน ทำไมเช่นนี้ ทำไมโจมตีรัฐด้วยกัน แต่จริง ๆ แล้วมันเป็นเรื่องของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนเขามีสิทธิ์จะฟอก แต่เราเป็นตัวกลางค่อนข้างจะลำบาก”

(วีรวรรณ กลัดเพชร, สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2543)

นอกจากนั้น นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ยังมีบทบาทเป็นสื่อสนับสนุนหน่วยงานอื่นเพื่อให้บริการด้านความปลอดภัยเนื่องในเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลสงกรานต์ นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ได้แจ้งเตือนอุบัติเหตุ และรายงานภาวะการจราจรแทรกในรายการเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

1.1.6 การสร้างความต่อเนื่องในสังคม

การสร้างความต่อเนื่องในสังคม หมายถึง การนำเสนอและถ่ายทอดมรดกทางสังคมของไทย ให้สืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง หรือจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทในการสร้างความต่อเนื่องในสังคม ดังนี้

1) การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน

ในช่วงปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดนโยบายให้นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านในปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย จนถึงปัจจุบัน บทบาทในการเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านยังคงเป็นส่วนหนึ่งในบทบาทหลักของนักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ โดยได้จัดสรรให้เป็นส่วนหนึ่งของรายการ นอกจากนี้ ยังมีการนำเสนอภาษาท้องถิ่น หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับตำนานพื้นบ้านที่สำคัญ เพื่อให้ผู้นุชนรุ่นหลังได้ทราบและระลึกถึงคุณค่าและความสำคัญ

2) การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม

บทบาทในการสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมในสังคม นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ได้กระทำในลักษณะการพูดรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงค่านิยมที่ดีงามในสังคมไทย ซึ่งมักเป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน เช่น มารยาทในการไหว้ การปฏิบัติตามกฎจราจร เป็นต้น

1.1.7 การให้ความบันเทิง

นอกเหนือไปจากบทบาทในการให้ความรู้ ให้ข้อมูลข่าวสารแล้ว นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทในการให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังด้วยการเปิดเพลง ซึ่งอาจเป็นเพลงสมัยใหม่ตามความต้องการของผู้ฟัง หรือเพลงเก่าเพื่อเป็นการอนุรักษ์เพลงไทยไว้ด้วย

1.1.8 การให้การศึกษ

นักจัดรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทในการแจ้งข่าวสารของสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย และ โรงเรียนต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งทางสถานีวิทยุ ได้จัดสรรเวลาไว้สำหรับสถาบันการศึกษาเพื่อนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ หรือนำเสนอความรู้ที่น่าสนใจ แต่สำหรับบทบาทการให้การศึกษานั้น นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ เห็นว่า ไม่แน่ใจในความรู้ของตนเองว่าเพียงพอสำหรับการทำหน้าที่เป็นโรงเรียนหรือไม่

“ที่ยังจำอยู่เสมอว่า คนนับล้านกำลังฟังท่านอยู่ คนที่ฟังรายการนี้มีหลายระดับ การที่จะนำเสนอเรื่องใด ต้องคิดเสมอว่า เรามีความรู้แค่ไหนที่จะไปสอน”

(วิภา รัตนะ, สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2543)

อย่างไรก็ตาม นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ หรือเป็นบุคลากรของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย(สวท.) จังหวัดนครราชสีมา มีบทบาทในการเป็นโรงเรียนให้แก่ นักจัดรายการวิทยุของสถานีวิทยุฯ แห่งอื่นด้วย คือ มักได้รับเชิญจากสถานีวิทยุกระจายเสียงใน

จังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการรายการแก่นักจัดการรายการวิทย์ฯของ
สถานีวิทย์ฯ อื่น ๆ

นอกจากนั้น บทบาทการให้การศึกษา นักจัดการรายการวิทย์ฯ มีบทบาท ดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาสติปัญญา

บทบาทในการพัฒนาสติปัญญาเป็นไปในรูปแบบการให้ข่าวสารความรู้ทั้งเป็นเนื้อหาหลัก
และความรู้แทรกในรายการเพลง หรือหากนักจัดการรายการวิทย์ฯ มีโอกาสเข้ารับการอบรมความรู้เพิ่ม
เติมในหัวข้อที่น่าสนใจ จะนำมาเสนอในรายการให้ผู้ฟังได้ร่วมรับทราบด้วย

2) การสร้างมาตรฐานทางปัญญา

เนื่องด้วยข้อได้เปรียบจากการเป็นบุคลากรของรัฐ นักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้าง
ระบบรัฐ จึงมีโอกาสได้รับการสนับสนุนให้เพิ่มพูน หรือพัฒนาสติปัญญาความรู้ของตนเองเสมอ
เช่น เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานราชการที่ติดต่อเชิญเข้าร่วม แต่สำหรับบทบาทในการสร้าง
มาตรฐานทางปัญญาให้แก่ผู้ฟังนั้น นักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ให้ความเห็น
ว่าในทางปฏิบัติอาจวัดประสิทธิผลได้ยาก เนื่องด้วยไม่สามารถวัดมาตรฐานผู้ฟังแต่ละคนได้

นอกจากการศึกษามหาวิทยาลัยของนักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ผู้วิจัยยัง
ได้ศึกษาหน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่
ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ซึ่งแสดงได้ ดังตารางที่ 8

บทบาท	หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ	ปัจจัยที่มีอิทธิพล
1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล <ul style="list-style-type: none"> 2.1 การพัฒนาอาชีพ 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น 2.3 การศึกษา 2.4 สุขภาพอนามัย 2.5 เทคโนโลยี 3. การให้สถานภาพแก่บุคคล 4. การกำหนดควาระในสังคม 5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม <ul style="list-style-type: none"> 5.1 การประสานกิจกรรมต่างๆ ของสังคม 5.2 การระดมความร่วมมือ 5.3 การให้บริการประชาชน 6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม <ul style="list-style-type: none"> 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 7. การให้ความบันเทิง 8. การให้การศึกษา <ul style="list-style-type: none"> 8.1 การพัฒนาสติปัญญา 8.2 การสร้างมาตรฐานทางปัญญา 	1. การวิจารณ์ปัญหาสังคม 2. การแลกเปลี่ยนความรู้	1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของ 2. การบริหารจัดการ 3. ระบบการควบคุม (ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล) 4. ปัจจัยทางสังคม 5. ปัจจัยวัฒนธรรม 6. ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตารางที่ 8 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพล

จากตารางที่ 8 ที่แสดงถึงบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้าง

ระบบรัฐ ได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุมทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล รวมทั้งปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และ ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ ส่งผลต่อลักษณะการปฏิบัติงาน กล่าวคือ บทบาทการให้ความรู้และสาระประโยชน์แก่ผู้ฟังเป็นสิ่งที่นักจัดรายการวิทยุ เห็นว่า มีความสำคัญมาก นักจัดรายการวิทยุ ตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทอื่น ๆ ในฐานะสื่อมวลชนนอกเหนือจากการให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังด้วยเพลง ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งนอกจากนโยบายของสถานีวิทยุ อันเกิดจากลักษณะโครงสร้างการบริหารจัดการของสถานีวิทยุ ภายใต้ระบบการควบคุมทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และในระดับส่วนท้องถิ่นแล้ว ยังมาจากความตระหนักในความสำคัญของการทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารของนักจัดรายการวิทยุ เองด้วย

อย่างไรก็ตาม จากศึกษาพบว่า หน้าที่ที่นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มิได้ปฏิบัติ มีดังนี้

- 1) การวิจารณ์ปัญหาสังคม เนื่องด้วยลักษณะโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล เป็นกรอบควบคุมการทำงานของนักจัดรายการวิทยุ ซึ่งการปฏิบัติงานในฐานะบุคลากรของรัฐ ส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในด้านการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมได้
- 2) การแลกเปลี่ยนความรู้ คือ การทำหน้าที่เป็นเวทีสำหรับแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ระหว่างผู้ฟังกับนักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ หรือระหว่างผู้ฟังด้วยกันเองโดยใช้วิทยุ เป็นสื่อกลาง แต่ปัญหาที่นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐประสบอยู่ คือ ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความเห็นไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม นักจัดรายการวิทยุ พยายามสื่อสารให้ผู้ฟังทราบว่า หากต้องการแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหว หรือต้องการให้นักจัดรายการวิทยุ นำเสนอประเด็นใด ขอให้แจ้งมา แต่เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของผู้ฟังยังคงมีน้อย ทำให้พบว่า บทบาทในการแลกเปลี่ยนความรู้ของนักจัดรายการวิทยุเป็นไปในลักษณะการเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานราชการ มากกว่าจะเป็นสื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นระหว่างรัฐกับประชาชนหรือระหว่างประชาชนด้วยกันเอง

นอกจากการศึกษาบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ แล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาถึงลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล ซึ่งพบว่า นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล ดังนี้

1.2 ลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล

การนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ นอกเหนือจากความบันเทิง นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มักนำเสนอในลักษณะของการพูดคุย หรือการสรุปประเด็นสำคัญมากกว่าใช้วิธีอ่านข่าวจากบทความหรือหนังสือพิมพ์ให้ผู้ฟังทราบ โดยบทบาทหลักที่กระทำมากที่สุด คือ การให้ข่าวสาร โดยเมื่อพิจารณาถึงลักษณะปัจจัยที่มีอิทธิพล พบว่า ลักษณะโครงสร้างระบบรัฐที่ควบคุมการปฏิบัติงานของนักจัดรายการวิทยุฯที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ทั้งนี้นโยบายของผู้อำนวยการสถานีวิทยุฯ อันเป็นระบบการควบคุมส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานี เป็นกรอบควบคุมการทำงานของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ การควบคุมดังกล่าว เป็นระบบการควบคุมอันได้รับอิทธิพลจากการควบคุมจากส่วนกลาง กล่าวคืออธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ รวมทั้งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่กำกับดูแลกรมประชาสัมพันธ์ และการควบคุมส่วนภูมิภาค คือ ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ต้องดำเนินตามนโยบายที่กำหนดไว้ โดยเน้นการให้ความรู้ข่าวสารอันเป็นประโยชน์ต่อรัฐและต่อประชาชน

ปัจจัยที่มีความสำคัญรองลงไปจากนโยบายของผู้อำนวยการสถานีวิทยุฯ คือ ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ กลุ่มผู้ฟัง ดังจะเห็นได้ว่า นักจัดรายการวิทยุฯยังคงคำนึงถึงการให้ความบันเทิง และมีบทบาทเป็นสื่อแจ้งข่าวสารประชาสัมพันธ์ให้กับกลุ่มผู้ฟังอย่างต่อเนื่อง

แหล่งที่มาของข้อมูลในการแสดงบทบาทต่าง ๆ นอกจากนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ได้รับข่าวสารประชาสัมพันธ์ตามที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา สำนักงานเทศบาลนครนครราชสีมา ฯลฯ ส่งมา ข้อมูลส่วนหนึ่งที่นำเสนอในรายการมาจากการเปิดรับสื่อประเภทต่าง ๆ ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด แนวหน้า ฯลฯ รวมทั้งนิตยสาร และรายการจากสถานีวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการหาข้อมูลของนักจัดรายการวิทยุฯ

นอกจากนั้น สถานีวิทยุกระจายเสียงภายใต้โครงสร้างที่รัฐเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเอง จะมีบุคลากรงานข่าวของสถานีวิทยุฯ ทำหน้าที่ในการสื่อข่าวและรายงานข่าวท้องถิ่น นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ จึงใช้ข่าวของงานข่าวดังกล่าวเป็นแหล่งข้อมูลเพื่อนำเสนอในรายการอีกแหล่งข้อมูลหนึ่ง

นอกจากการศึกษาบทบาท หน้าที่ ลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูลแล้ว การศึกษาบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ จากอดีตโดยเปรียบเทียบกับบทบาทในปัจจุบัน จะทำให้เกิดความชัดเจนในบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ซึ่งพบว่า บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐเปรียบเทียบกับระหว่างอดีตกับปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

1.3 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐเปรียบเทียบกับอดีตกับปัจจุบัน

บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต โดยเพิ่มบทบาทการให้ความรู้ และข่าวสาร กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับสาระความรู้มากขึ้น ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งแต่เดิม นักจัดรายการวิทยุฯ มีการให้ความรู้อยู่แล้วแต่รูปแบบจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของรายการเพลง

นอกจากเนื้อหารายการ และรูปแบบรายการที่เปลี่ยนจากรายการเพลงเป็นรายการสารคดี รายการสนทนา รายการสัมภาษณ์แล้ว เนื้อหาที่นำเสนอก็ได้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ และคำนึงถึงความสำคัญ ที่มีต่อกลุ่มผู้ฟัง รวมทั้งประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับด้วย

สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงในบทบาทดังกล่าว คือ ปัจจัยด้านโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ และระบบการควบคุมส่วนท้องถิ่น คือ การกำกับดูแลและการมอบนโยบายจากผู้อำนวยการสถานีฯ รวมทั้งปัจจัยอีกประการหนึ่ง คือ ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ คือ วิทยุชมที่เพิ่มขึ้นและประสบการณ์ที่มากขึ้นของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ นอกจากนั้น ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ กลุ่มผู้ฟัง ซึ่งเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญ แต่ไม่เด่นชัดนักเมื่อเทียบกับปัจจัยอื่นที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

1.4 ปัญหาในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ เห็นว่าปัญหาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ในปัจจุบันมากที่สุด คือ การไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับการค้นหาข่าวสารหรือความรู้มานำเสนอผู้ฟัง เนื่องด้วย นักจัดรายการวิทยุฯ เป็นบุคลากรของสถานีวิทยุฯ ซึ่งมีงานประจำในส่วนอื่น ๆ ด้วย เช่น ควบคุมเสียง ประกาศรายการ อ่านข่าว และบางครั้งต้องออกไปทำข่าวนอกสถานที่ ทำให้ไม่มีเวลา

เพียงพอสำหรับการค้นหาข้อมูลในประเด็นที่น่าสนใจมานำเสนอได้มากนัก ทำให้นักจัดรายการวิทยุต้องใช้ข้อมูลเท่าที่ได้รับจากหน่วยงานราชการที่ส่งข่าวสารประชาสัมพันธ์มาให้กับทางสถานีวิทยุ

ปัญหาดังกล่าว มีแนวทางแก้ไขประการหนึ่ง คือ สถานีวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ควรสนับสนุนให้นักจัดรายการวิทยุใช้สิทธิและเสรีภาพภายใต้กรอบของกฎหมาย ในฐานะสื่อมวลชนอย่างเต็มที่ รวมทั้งควรให้ความสำคัญต่อการเพิ่มอัตราค่าจ้างของบุคลากรให้เพียงพอ และเหมาะสมกับการะงาน เพื่อให้ นักจัดรายการวิทยุ ใช้เวลาส่วนหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพของรายการและบทบาทเพื่อการพัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ

2. นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค

นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค หมายถึง นักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงที่ปฏิบัติงานในสถานีวิทยุที่รัฐเป็นเจ้าของแต่บริหารจัดการโดยเอกชน ซึ่งอาจเป็นบุคลากรของรัฐ หรือบริษัทตัวแทนโฆษณา ที่ปฏิบัติงานในสถานีวิทยุ หรือนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นนักจัดรายการวิทยุ อิสระ แต่ปฏิบัติงานในสถานีวิทยุ โดยจัดรายการวิทยุที่เป็นเวลาของทางสถานีวิทยุ ได้แก่ นักจัดรายการวิทยุ ในสังกัดกองทัพภาคที่ 2 กองทัพบก กระทรวงกลาโหม ได้แก่ สถานีวิทยุ กองทัพภาคที่ 2 (ทท.2) จังหวัดนครราชสีมา สังกัดกองบิน 1 กองทัพอากาศ ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ (ทอ.03) จังหวัดนครราชสีมา สังกัดกองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้แก่ สถานีวิทยุราชดำริสัมพันธ์ (รส.) จังหวัดนครราชสีมา สังกัดกรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก กระทรวงกลาโหม ได้แก่ สถานีวิทยุประจำถิ่น (วปด.3) จังหวัดนครราชสีมา สังกัดกองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์ (สวพ.) จังหวัดนครราชสีมา และสังกัดกรมอุตุนิยมิวิทยา กระทรวงคมนาคม ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมอุตุนิยมิวิทยา (สอต.) จังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้ นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ดังกล่าว มีบทบาทดังต่อไปนี้

2.1 นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน

นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน หมายถึง นักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครราชสีมาที่เป็นบุคลากรประจำของสถานีวิทยุ แต่จัดรายการให้กับบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน รายได้ของนักจัดรายการวิทยุกลุ่มนี้จึงได้จากเงินเดือนจากสถานีวิทยุ ในฐานะบุคลากรประจำ และค่าจ้างจากการจัดรายการเป็นรายเดือน

2.1.1 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัท เอกชน

จากการศึกษาบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน พบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนมีบทบาท ดังตารางที่ 9

นักจัดรายการวิทยุฯ	บทบาท
นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค : นักจัดรายการวิทยุฯที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การพัฒนาอาชีพ 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น 2.3 การศึกษา 2.4 สุขภาพอนามัย 2.5 เทคโนโลยี 3. การให้สถานภาพแก่บุคคล 4. การกำหนดวาระในสังคม 5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม 5.2 การระดมความร่วมมือ 5.3 การประสานสามัคคี 5.4 การให้บริการประชาชน 6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 7. การให้ความบันเทิง 8. การให้การศึกษ

ตารางที่ 9 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัท เอกชน

จากตารางที่ 9 ซึ่งแสดงถึงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนนั้น มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1.1 การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีบทบาทในการแจ้งข่าวสารเหตุการณ์ที่น่าสนใจ โดยเน้นการเสนอข่าวท้องถิ่น ซึ่งนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน เห็นว่า เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์กับผู้ฟังมากกว่าการเสนอข่าวระดับชาติ หรือระดับโลก

2.1.1.2 การให้ข้อมูล

บทบาทในการให้ข้อมูล ความรู้ด้านต่าง ๆ อาจเป็นประเด็นที่นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนได้มาจากข่าวที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ หรือนักจัดรายการวิทยุฯ ค้นคว้ามานำเสนอเอง โดยมักเป็นปัญหาใกล้ตัวที่เกี่ยวข้องกับผู้ฟัง ซึ่งข้อมูลที่นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนนำเสนอ ได้แก่

1) การพัฒนาอาชีพ

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีบทบาทในการให้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาอาชีพของประชาชนในท้องถิ่น โดยเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ให้กับองค์กรท้องถิ่นหรือหน่วยงานราชการซึ่งมักส่งข่าวสารแจ้งมายังสถานีวิทยุฯ หรือการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การจัดอบรมวิชาชีพของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนที่มีประสบการณ์ในการจัดรายการเป็นเวลานาน ไม่นำเสนอข้อมูลการพัฒนาอาชีพมากนัก ด้วยเห็นว่าสถานีวิทยุฯ จัดสรรเวลาสำหรับนำเสนอรายการเพื่อการพัฒนาอาชีพอยู่แล้ว

2) การพัฒนาท้องถิ่น

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีบทบาทในการเป็นสื่อแจ้งข้อมูล ทั้งข้อมูลทั่วไปที่นักจัดรายการวิทยุฯ ได้รับมาโดยตรง และข่าวซึ่งสถานีวิทยุฯ ได้รับจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ เพื่อนำเสนอในรายการข่าวท้องถิ่นหรือข่าวบริการประชาชน เช่น ข่าวประชาสัมพันธ์จากตำบล หมู่บ้านในการจัดงานประจำปี งานประเพณีในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งหากเป็นประเด็นที่น่าสนใจ นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนจะแทรกความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่เกี่ยวข้องเข้าไปด้วย

การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนเลือกเสนอในประเด็นที่คาดว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังและเป็นเรื่องใกล้ตัว

ของผู้ฟัง ในบางโอกาส ผู้ฟังที่มีความสนิทสนมกับนักจัดรายการวิทยุฯ ได้ฝากข่าวความเดือดร้อน เช่น ถนน ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน นักจัดรายการวิทยุฯ จะนำข้อมูลดังกล่าวแจ้งผ่านทางรายการวิทยุให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปดูแลแก้ไข วิธีการนำเสนอกระทำในลักษณะกระซิบเข้าหู โดยไม่วิจารณ์หรือโจมตีรุนแรง ซึ่งบทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทของการเป็นสื่อเพื่อการร้องเรียน นอกจากนี้การศึกษายังพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน ที่มีอาวุโส มักไม่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลด้านการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยเหตุผลคือ แต่ละหน่วยงานมีข่าวแจ้งมาทางสถานีวิทยุฯ ให้ประชาสัมพันธ์ในช่วงข่าวท้องถิ่นอยู่แล้ว

ลักษณะการให้ข้อมูลด้านการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนใช้วิธีนำเสนอโดยการอ่านจากบทความ ข่าว หรือ สรุปประเด็นที่น่าสนใจเสนอต่อผู้ฟังแล้ว นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนยังได้ใช้รูปแบบการนำเสนอที่สร้างความน่าสนใจวิธีอื่นด้วย เช่น อ่านข่าวหรือบทความเกี่ยวกับการท่องเที่ยวประกอบการเปิดเพลงบรรเลงดนตรีไทย โดยไม่สรุปหรือเสริมความคิดเห็นของตนเอง เพราะเห็นว่า หากเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางวิชาการนักจัดรายการวิทยุฯ ต้องมีความรู้ความชำนาญในเรื่องนั้นพอสมควรจึงสามารถสรุปและนำเสนอเองได้โดยไม่ต้องอ้างอิงแหล่งที่มา

3) การศึกษา

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาโดยข้อมูลส่วนใหญ่เน้นการแจ้งข่าวสารการรับสมัครเพื่อเข้ารับการอบรมหรือฝึกอาชีพแก่ประชาชนทั่วไป

ในการให้ข้อมูลด้านการศึกษา บทบาทที่นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนกระทำมากที่สุด คือ เป็นสื่อกลางรับข่าวสารด้านการศึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น สถาบันการศึกษาต่างๆ ฯลฯ ซึ่งมักเป็นการฝากข่าวประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมการจัดอบรม แต่นักจัดรายการวิทยุฯ ไม่มีบทบาทในด้านนี้บ่อยนัก เพราะนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนเห็นว่า สถานีวิทยุฯ จัดสรรเวลาให้กับหน่วยงานด้านการศึกษาสำหรับการเสนอรายการที่ให้ความรู้อยู่แล้ว จึงไม่ได้นำเสนอข้อมูลในด้านการศึกษามากนัก

4) สุขภาพอนามัย

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการรักษาสุขภาพอนามัยที่เป็นประโยชน์หรือน่าสนใจ รวมทั้งการป้องกันโรคต่าง ๆ โดยรูปแบบการนำเสนอ มักใช้การพูดคุยเพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟังกลุ่มเป้าหมาย

5) เทคโนโลยี

บทบาทในการให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนมีไม่มากนัก เนื่องจากนักจัดรายการวิทยุฯ เห็นว่า มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอในรายการอื่นอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม หากพบข้อมูลที่น่าสนใจหรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์จากรายการโทรทัศน์ หรือจากหนังสือพิมพ์ นักจัดรายการวิทยุฯ อาจนำมาเสนอบ้างเป็นข้อมูลแทรกในรายการเพลง

จากการศึกษา เมื่อจัดลำดับตามปริมาณการให้ข้อมูลข่าวสารของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนที่นำเสนอ พบว่า ข้อมูลที่นำเสนอมากที่สุด คือ ข้อมูลด้านสุขภาพอนามัย เนื่องด้วยเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อผู้ฟัง ข้อมูลที่เสนอในลำดับรองลงมา คือ การพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะการท่องเที่ยว การพัฒนาอาชีพ และมีการแทรกข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติบ้างในบางโอกาส เช่น วันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

2.1.1.3 การให้สถานภาพแก่บุคคล

บทบาทการให้สถานภาพแก่บุคคล นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน ใช้วิธีการนำประวัติบุคคลเด่น หรือผู้เสียสละเพื่อสังคมทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีชื่อเสียงและกระทำคุณความดี เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป มาอ่านให้ผู้ฟังทราบ รูปแบบการนำเสนอดำเนินไปในลักษณะการอ่านบทความ (จากหนังสือพิมพ์) ใช้เวลานำเสนอในรายการไม่นานนัก โดยเฉลี่ยประมาณครั้งละ 15 นาที

นอกจากการนำเสนอประวัติบุคคลที่เสียสละและบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมแล้ว นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนอาจนำประวัติบุคคลที่มีชื่อเสียงในด้านอื่นมาเสนอตามสมควร เช่น นักกีฬา แต่พบว่า ไม่มีการสัมภาษณ์บุคคลในรายการ เนื่องจากเวลามีจำกัด และนักจัดรายการวิทยุฯ เห็นว่า สถานีวิทยุฯ มีรายการเฉพาะสำหรับการนำเสนอประวัติบุคคลสำคัญและเชิญบุคคลที่น่าสนใจมาสัมภาษณ์อยู่แล้ว อีกทั้งอุปกรณ์เครื่องมือของสถานีวิทยุฯ ไม่มีความพร้อมมากนักสำหรับการดำเนินรายการสัมภาษณ์

2.1.1.4 การกำหนดวาระในสังคม

นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีบทบาทในการนำเสนอประเด็นปัญหาสำคัญเกี่ยวกับความเดือดร้อนของประชาชน เช่น ปัญหาค่าครองชีพ น้ำมันขึ้นราคา สินค้าราคาแพง นำมาพูดคุยในรายการ พร้อมกับให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้ฟังในประเด็นดังกล่าวตามสมควร เช่น การใช้จ่ายอย่างประหยัด เป็นต้น

2.1.1.5 การประสานความสัมพันธ์ในสังคม

บทบาทในการประสานความสัมพันธ์ในสังคม นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีบทบาทมีดังต่อไปนี้

1) การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

การเป็นสื่อกลางประสานกิจกรรมของสังคมของนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มักดำเนินไปในลักษณะการเป็นสื่อกลางแจ้งข่าวสารประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานราชการให้บุคคลทั่วไปได้รับทราบ ซึ่งเป็นการแจ้งข้อมูลข่าวสารอันเป็นการประสานความสัมพันธ์ทางอ้อม มากกว่าการประสานกิจกรรมโดยตรง

2) การระดมความร่วมมือ

บทบาทในการเป็นสื่อรณรงค์หรือระดมความร่วมมือ มักกระทำในช่วงโอกาสสำคัญ และเป็นเรื่องที่มีผลกระทบโดยตรงต่อสาธารณชน เช่น การเลือกตั้ง แต่ไม่นำเสนอในลักษณะการชี้แนะหรือโน้มน้าวเชิงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นอกจากนั้น เมื่อรัฐบาลจัดโครงการหรือวางนโยบายรณรงค์เรื่องใด นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนจะนำประเด็นดังกล่าวมานำเสนอ เช่น การรณรงค์ให้ใช้สินค้าไทย การรณรงค์การประหยัดคอคอคม หรือการรณรงค์การท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นต้น ซึ่งแสดงว่า โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ และระบบการควบคุมที่รัฐเป็นเจ้าของและการควบคุมระดับนโยบายจากส่วนกลางยังคงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน

ในบางครั้ง นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนใช้ประสบการณ์และวุฒิของตนเองในการพิจารณาปัญหาสังคมว่า ปัญหาใดเป็นที่น่าสนใจและควรได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วน นักจัดรายการวิทยุ จะนำประเด็นนั้นมาเสนอและกระตุ้นผู้ฟังให้ร่วมมือกันในการแก้ไขหรือป้องกัน เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาความสะอาด และปัญหาการจราจร เป็นต้น

3) การประสานสามัคคี

นักจัดรายการวิทยุฯ มักมีบทบาทในการประสานสามัคคีในเรื่องที่เกี่ยวข้องหรือมีผลโดยตรงต่อผู้ฟัง แต่อย่างไรก็ตาม การประสานดังกล่าวต้องไม่ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น

4) การให้บริการประชาชน

นอกจากบทบาทในการเป็นสื่อกลางประชาสัมพันธ์ข่าวสารของหน่วยงานต่าง ๆ แล้ว นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนยังมีบทบาทเป็นสื่อกลางระหว่างบุคคลด้วย เช่น การแจ้งข่าวสารบุคคลหายสาบสูญ การรับฟังปัญหาความเดือดร้อนส่วนตัว ฯลฯ ทั้งนี้ เนื่องด้วยความรู้สึกสนิทสนมและผูกพันที่ผู้ฟังมีต่อนักจัดรายการวิทยุฯ นำไปสู่ความรู้สึกไว้วางใจเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

2.1.1.6 การสร้างความต่อเนื่องในสังคม

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีบทบาทในการสร้างความต่อเนื่องในสังคม ดังต่อไปนี้

1) การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านแฉ่งไปกับความบันเทิง เช่น การเปิดเพลงโคราชอันเป็นเพลงพื้นบ้านประจำจังหวัด นอกจากนั้น ยังมีการพูดคุยถึงความสำคัญของเทศกาลหรือประเพณีที่น่าสนใจในท้องถิ่น โดยเลือกประเด็นที่เป็นประโยชน์เสนอในช่วงเทศกาลดังกล่าว

2) การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีบทบาทเป็นสื่อกลางในการสนับสนุนค่านิยมที่ดีงามของไทย เช่น ค่านิยมเรื่องความกตัญญูกตเวที การใช้ชีวิตครอบครัว การยกย่องคุณความดีของบุคคล รวมทั้งการนำเสนอในรูปแบบของบทความเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา หรือวันสำคัญของชาติ เช่น วันเข้าพรรษา วันพระ วันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ ในบางครั้ง นักจัดรายการวิทยุฯ ได้ใช้เพลงเพื่อสื่อความสำคัญหรือย้ำเตือนให้ประชาชนรำลึกถึงโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น เปิดเพลงพระราชนิพนธ์เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ เป็นต้น ซึ่งนอกจากนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนจะใช้วิธีการพูดคุยและใช้เพลงเป็นสื่อเผยแพร่ค่านิยมแก่ประชาชนแล้ว ยังใช้รูปแบบการนำเสนอในรูปแบบอื่น ได้แก่ การอ่านบทกลอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย เป็นต้น

2.1.1.7 การให้ความบันเทิง

บทบาทในการให้ความบันเทิง นอกจากการเปิดเพลง อันเป็นบทบาทหลักของนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนแล้ว อาจมีการให้ความบันเทิงในรูปแบบอื่นตามความถนัดและประสบการณ์ส่วนตัว เช่น อ่านบทกลอนซึ่งแต่งขึ้นเอง หรือเปิดโอกาสให้ผู้ฟังที่สนใจหรือมีความสามารถในการประพันธ์และต้องการแสดงออกได้เขียนกลอนหรือเรื่องสั้นส่งเข้ามายังรายการ และนักจัดรายการวิทยุ ก็จะนำเสนอในรายการด้วย

2.1.1.8 การให้การศึกษา

นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีบทบาทในการให้การศึกษาไม่มากนัก ด้วยนักจัดรายการวิทยุ เห็นว่า ตนเองมีความรู้ไม่มากนัก หากจะให้การศึกษา หรือจัดเกลาสังคมจะคัดเลือกบทความที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์จากบุคคลที่สร้างความน่าเชื่อถือหรือศรัทธาแก่ประชาชนได้ เช่น นำเสนอพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เพื่อเป็นข้อเตือนสติแก่กลุ่มผู้ฟัง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จากการศึกษายังพบว่า นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนมักมีบทบาทให้ความรู้ในเรื่องทั่วไป มากกว่าการสอนหรือให้การศึกษาเสมือนเป็นโรงเรียนโดยตรง

นอกจากการศึกษายบทบาทของนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน ผู้วิจัยยังได้ศึกษาหน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน ซึ่งแสดงได้ ดังตารางที่

บทบาท	หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ	ปัจจัยที่มีอิทธิพล
1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล 2.1 การพัฒนาอาชีพ 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น 2.3 การศึกษา 2.4 สุขภาพอนามัย 2.5 เทคโนโลยี 3. การให้สถานภาพแก่บุคคล 4. การกำหนดวาระในสังคม 5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม 5.2 การระดมความร่วมมือ 5.3 การประสานสามัคคี 5.4 การให้บริการประชาชน 6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 7. การให้ความบันเทิง 8. การให้การศึกษ	1. การวิจารณ์ปัญหาสังคม 2. การแลกเปลี่ยนความรู้ 3. การพัฒนาสติปัญญา 4. การสร้างมาตรฐานทางปัญญา	1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของ 2. การบริหารจัดการ 3. ระบบการควบคุม (ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล) 4. ระบบตลาด 5. ปัจจัยทางสังคม 6. ปัจจัยวัฒนธรรม 7. ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตารางที่ 10 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพล

จากตารางที่ 10 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพล พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน คือ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุมทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล รวมทั้งปัจจัยระบบตลาด ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ มีอิทธิพลให้บทบาทหลักของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ

และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน คือการให้ความบันเทิง นอกเหนือจากความบันเทิงโดยการเปิดเพลงแล้ว ยังมีการนำเสนอในรูปแบบอื่น ๆ หลากหลายออกไปตามความสามารถและความสนใจของนักจัดรายการวิทยุ โดยบทบาททรง คือ การให้ข้อมูลข่าวสาร แต่จะพบว่า นักจัดรายการวิทยุจะเลือกนำเสนอข้อมูลข่าวสารเมื่อมีเวลาเพียงพอ โดยให้ความสำคัญต่อความบันเทิงเป็นอันดับแรก หากเวลาจำกัดจะไม่นำเสนอสาระด้านอื่น ด้วยทราบว่า สถานีวิทยุ ได้จัดสรรเวลาสำหรับการเสนอความรู้ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ อยู่แล้ว และหากมีการนำเสนอปัญหาหรือทำหน้าที่อื่น มักกระทำในบริบทของประเด็นปัญหาใกล้ตัวและส่งผลต่อผู้ฟังโดยตรง

จากการศึกษาบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน พบว่า หน้าที่ที่นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มิได้ปฏิบัติ มีดังนี้

- 1) การวิจารณ์ปัญหาสังคม เนื่องด้วยลักษณะโครงสร้างระบบทวิภาค เป็นกรอบควบคุมการทำงานของนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน ซึ่งปฏิบัติงานในฐานะบุคลากรของรัฐ ส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมด้วย ทำให้พบว่า นักจัดรายการวิทยุ พยายามหลีกเลี่ยงการวิจารณ์ปัญหาและวิจารณ์ตัวบุคคล ด้วยสาเหตุคือ ทางสถานีวิทยุ มีนโยบายห้ามการวิพากษ์วิจารณ์เช่นเดียวกับนักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ
- 2) การแลกเปลี่ยนความรู้ นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางสำหรับแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างผู้ฟังกับนักจัดรายการวิทยุ หรือระหว่างกลุ่มผู้ฟัง ทั้งนี้เพราะเวลาอันมีจำกัด และปัจจัยระบบตลาด ซึ่งทำให้นักจัดรายการวิทยุ ต้องให้ความสำคัญกับการให้ความบันเทิงและการโฆษณาสินค้าหรือบริการ
- 3) การพัฒนาสติปัญญา นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้บริษัทเอกชนเห็นว่า ด้วยเวลาในการจัดรายการที่มีจำกัด จึงต้องให้ความบันเทิงเป็นหลัก อาจไม่สามารถทำหน้าที่ในการส่งเสริมหรือพัฒนาสติปัญญาแก่ผู้ฟังได้
- 4) การสร้างมาตรฐานทางปัญญา นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนเห็นว่า ผู้ที่มีบทบาทในการสร้างมาตรฐานทางปัญญาได้ ควรเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์มากพอ และนักจัดรายการวิทยุ อาจมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะสร้างมาตรฐานทางปัญญาแก่กลุ่มผู้ฟังได้

2.1.2 ลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล

บทบาทหลักของนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของสถานีวิทยุ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน คือการให้ความบันเทิงในรูปแบบรายการเพลง ด้วยเห็นว่า หากกลุ่มผู้ฟังมีความพึงพอใจในการฟังรายการ จะส่งผลต่อเจ้าของสินค้าหรือบริการที่เป็นผู้สนับสนุนรายการ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุ จากการศึกษา พบว่า บทบาทในลำดับรองลงไป คือ การให้ความรู้ข่าวสาร และการเป็นสื่อธรรมรงค์ อันเป็นการแสดงถึงความสำคัญของ ปัจจัยโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ และการควบคุมระดับชาติ และระดับหน่วยงาน ได้แก่ นโยบายของสถานีวิทยุ อันเป็นการควบคุมส่วนท้องถิ่น เนื่องจากนักจัดรายการวิทยุ มีสถานภาพเป็นบุคลากรของสถานีวิทยุ ดังนั้น จึงให้ความสำคัญต่อนโยบายของสถานีวิทยุ ด้วย

การแสดงบทบาทด้านการให้ข้อมูลนั้น นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนมีแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการจัดรายการ คือ หนังสือ ตำรา และเอกสารที่มีผู้ส่งมาให้ และจากการค้นหาของนักจัดรายการวิทยุ เอง แต่แหล่งข้อมูลสำคัญมักได้มาจากหน่วยงานภายนอกหรือจากเอกสารของสถานีวิทยุ เพราะนักจัดรายการวิทยุ ปฏิบัติงานประจำอยู่ที่สถานีวิทยุ จึงมีโอกาสได้รับเอกสารต่าง ๆ จากหน่วยงานภายนอก และนักจัดรายการวิทยุ ที่มีอาวุโสมักเสนอหรือใช้ข่าวสารที่หน่วยงานภายนอกส่งข่าวประชาสัมพันธ์มายังสถานีวิทยุ มากกว่าการค้นหาข้อมูลด้วยตนเอง และไม่นำเสนอในเรื่องที่ไม่มีความรู้ความชำนาญ นอกจากนั้นจากการศึกษายังพบว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างนักจัดรายการวิทยุ กับกลุ่มผู้ฟังมักเป็นไปเพื่อขอเพลง พุดคุย หรือปรึกษาปัญหาส่วนตัวมากกว่าการแนะนำรายการและเสนอประเด็นต่าง ๆ

2.1.3 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

ปัจจุบันบทบาทของนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต กล่าวคือ มีบทบาทในการให้สาระความรู้มากขึ้น ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังมากขึ้น ต่างจากในอดีตซึ่งมีบทบาทเดียว คือ ให้ความบันเทิง รูปแบบการนำเสนอรายการในอดีต คือ เน้นโฆษณาสินค้า พุดคุย และตอบจดหมายผู้ฟัง แต่ปัจจุบันมีการพุดคุยน้อยลง กล่าวคือ พุดคุยและตอบจดหมายในรายการน้อยลง ในขณะที่มีการเปิดเพลงมากขึ้น นอกจากรูปแบบ

การนำเสนอที่เปลี่ยนไป เพลงที่เสนอในรายการได้เปลี่ยนไปตามความนิยมของผู้ฟังด้วย กล่าวคือ จากเดิมเสนอเฉพาะเพลงลูกทุ่ง ได้ปรับเปลี่ยนเป็นเพลงตามสมัยนิยมมากขึ้น

สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว คือ ปัจจัยด้านเจ้าของสินค้าหรือบริการซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์รายการ และการแข่งขันจากสื่ออื่นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอเช่นกัน นอกจากนี้ วิทยุที่เพิ่มขึ้นของนักจัดรายการวิทยุ ทำให้เกิดความตระหนักว่า ต้องให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์กับผู้ฟังนอกเหนือจากความบันเทิง โดยเฉพาะในปัจจุบันซึ่งเกิดปัญหาสังคมมากมาย นักจัดรายการวิทยุ ควรมีบทบาทในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าวบ้าง เช่น ยาเสพติด และจากประสบการณ์ทำให้นักจัดรายการวิทยุ เห็นว่า การจัดรายการรูปแบบเดิมอาจจำเจ ทำให้ผู้ฟังเบื่อได้ อย่างไรก็ตาม ในอนาคตลักษณะการจัดรายการอาจเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม

นอกจากปัจจัยที่เกิดจากตัวนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้บริษัทเอกชนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ ความต้องการของกลุ่มผู้ฟังที่เสนอความเห็นมาทางจดหมายหรือโทรศัพท์ แต่อย่างไรก็ตามความสำคัญของปัจจัยดังกล่าวไม่เด่นชัดนักเมื่อเทียบกับปัจจัยที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

2.1.4 ปัญหาในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน

นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน ส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจุบันปัญหาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่มากที่สุด คือ จำนวนบริษัทเจ้าของสินค้าหรือบริการที่เป็นผู้สนับสนุนรายการลดลง ส่งผลกระทบต่อรายได้ เพราะนอกจากนักจัดรายการวิทยุ จะมีรายได้ที่เป็นเงินเดือนอันได้จากงบประมาณแผ่นดินในฐานะบุคลากรประจำสถานีวิทยุ แล้ว ยังมีรายได้จากค่าจ้างจัดรายการเป็นรายเดือนด้วย ดังนั้น นักจัดรายการวิทยุ จึงกังวลในรายได้ซึ่งลดลงและเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญสำหรับตนเอง

ปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้จำนวนผู้สนับสนุนรายการลดน้อยลง คือ การแข่งขันจากสื่ออื่น โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ ซึ่งแย่งชิงกลุ่มผู้ฟังไปจากสื่อวิทยุ เนื่องจากผู้ฟังลดความสนใจในสื่อวิทยุ และเปิดรับชมโทรทัศน์มากขึ้น ส่งผลให้ผู้สนับสนุนรายการหันไปให้ความสำคัญกับสื่อโทรทัศน์มากขึ้น โดยใช้เวลาโฆษณาทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แทนการซื้อโฆษณาในรายการวิทยุ

แนวทางแก้ไขประการหนึ่งคือ หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุฯ ควรกำหนดให้มีการแข่งขันด้านการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง อย่างเสรี และเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ โดยไม่พิจารณาจำนวนเงินเป็นหลักเกณฑ์สำคัญ แต่ควรคำนึงถึงคุณภาพของรายการ และประโยชน์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้ฟังทุกกลุ่ม

2.2 นักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ

นักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ หมายถึง นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ที่มีใบอนุญาตประจำของสถานีวิทยุฯ หรือบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน แต่เป็นผู้ซื้อเวลาจากบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน ซึ่งนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระมีบทบาท ดังนี้

2.2.1 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ

จากการศึกษาบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ พบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ อีสระมีบทบาท ดังตารางที่ 11

นักจัดรายการวิทยุฯ	บทบาท
<p>นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้ โครงสร้างระบบทวิภาค : นักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การพัฒนาอาชีพ 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น 2.3 การศึกษา 2.4 สุขภาพอนามัย 3. การให้สถานภาพแก่บุคคล 4. การกำหนดวาระในสังคม 5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม 5.2 การระดมความร่วมมือ 5.3 การให้บริการประชาชน 6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 7. การให้ความบันเทิง 8. การให้การศึกษ <ol style="list-style-type: none"> 8.1 การพัฒนาสติปัญญา 8.2 การแลกเปลี่ยนความรู้ 8.3 การสร้างบุคลิกภาพใหม่แก่ผู้ฟัง

ตารางที่ 11 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ

จากตารางที่ 11 ซึ่งแสดงถึงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระนั้น มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1.1 การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม

นักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ มีบทบาทในการรายงานข่าวสารความเป็นไปของสังคม โดยเฉพาะประเด็นที่สำคัญ และน่าสนใจสำหรับประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา ลักษณะการแจ้งข่าวสารอาจใช้วิธีอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ และข่าวประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานราชการ รวมทั้งรายงานเหตุการณ์ประจำวันที่น่าสนใจในช่วงนั้น เช่น การเลือกตั้งในช่วงของการเลือกตั้ง เป็นต้น

2.2.1.2 การให้ข้อมูล

บทบาทในการให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ ของนักจัดรายการวิทยุ อีสระ ใช้รูปแบบการนำเสนอ โดยสรุปมาพูดด้วยถ้อยคำสำนวนของตนเอง ซึ่งนักจัดรายการวิทยุ อีสระ พยายามคิดตามข่าวสารในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ใช้การจับประเด็นที่น่าสนใจ โดยลักษณะการนำเสนอรายการอยู่ในรูปของการพูดคุยกับผู้ฟังมิใช่การสั่งสอน

สถานีวิทยุฯ บางแห่ง เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 2 (ทก.2) ได้วางแนวนโยบายในการนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ในรายการด้วย เช่น ในการประชุมระหว่างผู้บริหารสถานีวิทยุ กองทัพภาคที่ 2 กับนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เข้าเวลาของสถานีซึ่งจัดประมาณเดือนละ 1 ครั้ง ผู้บริหารสถานีวิทยุฯ ขอความร่วมมือในการให้ความรู้เรื่องการค้าด้านยาเสพติดแก่ผู้ฟังในรายการด้วย ซึ่งนักจัดรายการวิทยุ อีสระก็มักปฏิบัติตาม

กล่าวโดยสรุป นักจัดรายการวิทยุ อีสระ มีบทบาทในการให้ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) การพัฒนาอาชีพ

นักจัดรายการวิทยุ อีสระ มีบทบาทในการแจ้งข่าวสารด้านการพัฒนาอาชีพ ได้แก่ ข่าวการรับสมัครงาน ข่าวสั้นเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพของกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ซึ่งหน่วยงานราชการ และกลุ่มองค์กร ชุมชนในท้องถิ่นส่งมา นำเสนอโดยอ่านตามเนื้อข่าวที่ได้รับมา แต่หากเวลาไม่เพียงพอในการเสนอข่าวจะไม่นำเสนอ ด้วยเหตุผลว่า ทางสถานีวิทยุฯ ได้จัดสรรเวลาให้กับหน่วยงานราชการในการประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวสารแล้ว

2) การพัฒนาท้องถิ่น

นักจัดรายการวิทยุ อีสระ มีบทบาทในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น เมื่อมีข่าวฝากประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานราชการ และนักจัดรายการวิทยุ อีสระพิจารณาแล้ว เห็นว่า ข่าวที่นำเสนอไม่ยาวเกินไป ก็จะนำเสนอ ทั้งนี้เพราะความยาวของข้อมูลเป็นปัจจัยหนึ่งที่นักจัดรายการวิทยุ อีสระจะเลือกนำเสนอหรือไม่นำเสนอ เนื่องด้วยเวลาของรายการมีจำกัด การนำเสนอข้อมูลเหล่านี้ ขึ้นอยู่กับนักจัดรายการวิทยุ อีสระแต่ละคน กล่าวคือ นักจัดรายการวิทยุ อีสระที่เน้นการเสนอข่าวสารหรือการพูดคุยมากกว่าความบันเทิง จะให้ความสำคัญกับข่าวพัฒนาท้องถิ่นมาก เช่น การแจ้งข่าวสารประชาสัมพันธ์จากท้องที่ต่าง ๆ หรือหากมีประกาศที่สำคัญและน่าสนใจ ส่วนนักจัดรายการวิทยุ อีสระ ซึ่งเปิดเพลงเป็นหลักจะให้ข้อมูลด้านการพัฒนาท้องถิ่นไม่มากนัก และหากมีข่าวดังกล่าว นักจัดรายการวิทยุ อีสระที่เปิดเพลงเป็นหลักจะพิจารณาความเหมาะสมกับเวลา เนื่องจากให้เหตุผลว่า เวลาในการจัดรายการมีจำกัด และทางสถานีวิทยุฯ แห่งอื่น เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย มีบริการแจ้งข่าวสารด้านนี้อยู่แล้ว

3) การศึกษา

บทบาทของนักจัดรายการวิทยุ อีสระ ในการแจ้งข่าวสารการศึกษา มักเป็นการรายงานข่าวสารเกี่ยวกับการรับสมัครนักศึกษา หรือกิจกรรมของสถาบันการศึกษา มากกว่าจะเป็นการให้ความรู้หรือการศึกษาโดยตรง

บทบาทการให้ข้อมูลทางด้านการศึกษ่อีกลักษณะหนึ่ง คือ การแนะนำสิ่งที่มีประโยชน์กับการเรียนต่อกลุ่มผู้ฟังซึ่งเป็นเยาวชน เช่น กระตุ้นให้เยาวชนอ่านหนังสือเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย แนะนำสถานศึกษาสำหรับผู้ที่ยังสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ แต่ไม่กล่าวย่ำมากนัก ด้วยเกรงผู้ฟังเบื่อหน่าย เป็นต้น

4) สุขภาพอนามัย

การให้ข้อมูลด้านสุขภาพอนามัยของนักจัดรายการวิทยุ อีสระ เป็นไปใน 2 แนวทาง คือ การรายงานกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น ได้แก่ การจัดงาน หรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยหน่วยงานสาธารณสุข หรือโรงพยาบาลเนื่องในโอกาสสำคัญ เช่น กิจกรรมการตรวจโรค การจัดนิทรรศการโอกาสต่าง ๆ ฯลฯ

บทบาทในการให้ข้อมูลด้านสุขภาพอีกแนวทางหนึ่ง คือ นักจัดรายการวิทยุ อีสระเสนอข้อมูลการดูแลสุขภาพด้วยตนเองขั้นพื้นฐาน เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การรักษาร่างกายให้แข็งแรง เป็นต้น

เมื่อจัดลำดับข้อมูลที่นักจัดรายการวิทยุ อีสระนำเสนอ พบว่า นักจัดรายการวิทยุ อีสระนำเสนอข้อมูลด้านสุขภาพอนามัยมากที่สุด เพราะเรื่องสุขภาพอนามัยเป็นเรื่องใกล้ตัว อีกทั้งนักจัดรายการวิทยุ อีสระ สามารถหาข้อมูลดังกล่าวได้สะดวก

จากการศึกษา พบว่า ข้อมูลที่นักจัดรายการวิทยุ อีสระไม่ได้นำเสนอ คือ ข้อมูลด้านเทคโนโลยี เพราะเกรงผู้ฟังไม่เข้าใจ ประกอบกับนักจัดรายการวิทยุ อีสระมีความชำนาญในเรื่องนี้ไม่มากนัก หรือหากมีการนำเสนอ มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสินค้าที่โฆษณาในรายการ เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้ารุ่นใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับผู้สนับสนุนรายการที่เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น

2.2.1.3 การให้สถานภาพแก่บุคคล

การให้สถานภาพแก่บุคคล จากการศึกษากลุ่มนักจัดรายการวิทยุ อีสระไม่ปรากฏลักษณะของการนำเสนอรายการในรูปแบบการสัมภาษณ์บุคคลเหมือนนักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ แต่นักจัดรายการวิทยุ อีสระจะนำประวัติของบุคคลที่น่าสนใจ บุคคลที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดหรือประเทศชาติ มีความเด่น หรือมีคุณสมบัติโดดเด่นในด้านใดด้านหนึ่งแก่สังคม เช่น ประวัติของผู้รับรางวัลแม่ดีเด่นประจำปี หรือศิลปินนักร้องผู้มีชื่อเสียง การกล่าวถึงบุคคลที่น่าสนใจอาจถูกนำมาเชื่อมโยงกับการเปิดเพลงในรายการ เช่น นักจัดรายการวิทยุ เพลงสากลนำประวัติของนักร้อง หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเพลง มาพูดคุยให้ผู้ฟังได้รับข้อมูล อย่างไรก็ตาม นักจัดรายการวิทยุ อีสระ พยายามหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงนักการเมือง ทั้งในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นในรายการที่จัด ด้วยเกรงเป็นปัญหาการพาดพิง แต่หากกล่าวถึงนักการเมืองต้องเป็นบุคคลที่มีความเด่นอย่างชัดเจน และมีความสามารถ หรือคุณสมบัติบางประการเป็นที่ยอมรับ และยกย่องโดยทั่วไป เช่น พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ อดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งชาวจังหวัดนครราชสีมาให้ความเคารพยกย่องอย่างสูง กระนั้นก็ตามนักจัดรายการวิทยุ อีสระมีบทบาทในการให้สถานภาพแก่บุคคลไม่มากนัก เนื่องด้วยเวลาในการจัดรายการมีจำกัด

2.2.1.4 การกำหนดวาระในสังคม

บทบาทในการนำเสนอประเด็นปัญหาที่น่าสนใจในสังคม นักจัดรายการวิทยุ อีสระ เสนอในเรื่องใกล้ตัวและเป็นประเด็นสาธารณะที่สังคมสนใจ แต่จะไม่พูดเรื่องที่มีเนื้อหาสาระหนักหรือเครียดจนเกินไป นักจัดรายการวิทยุ อีสระบางคนเน้นการนำเสนอปัญหาสังคมเป็นหลัก เช่น การนำเสนอปัญหาสินค้าราคาแพง ลักษณะการนำเสนอประเด็นปัญหาสังคมมาพูดคุยนักจัดรายการวิทยุ อีสระ มักจะนำเสนอข้อมูลและความคิดเห็นตามที่พบเห็นในชีวิตประจำวันที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง

2.2.1.5 การประสานความสัมพันธ์ในสังคม

จากการศึกษาบทบาทของการประสานความสัมพันธ์ในสังคมของนักจัดรายการวิทยุ อีสระ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1) การประสานกิจกรรมต่างๆ ของสังคม

นักจัดรายการวิทยุ อีสระ ซึ่งจัดรายการมาเป็นเวลานาน มักมีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อประสานกิจกรรมของท้องถิ่น เนื่องด้วยความรู้สึกสนิทสนมคุ้นเคยระหว่างนักจัดรายการวิทยุ อีสระ กับกลุ่มผู้ฟังโดยเฉพาะกับชุมชนท้องถิ่น โดยกิจกรรมดังกล่าวมักเป็นกิจกรรมภายในหมู่บ้าน หรือชุมชนที่จัดขึ้น และต้องการเผยแพร่ให้ชุมชนอื่นได้รับทราบ

2) การระดมความร่วมมือ

ในการระดมความร่วมมือ นักจัดรายการวิทยุฯ อิศระ มีบทบาทในการเป็นสื่อรณรงค์ในโอกาสสำคัญ ๆ เช่น การเลือกตั้งในระดับชาติและท้องถิ่น แม้ว่าบทบาทในการรณรงค์ดังกล่าว ไม่ได้เป็นนโยบายกำหนดมาจากทางสถานีวิทยุฯ แต่นักจัดรายการวิทยุฯ อิศระตระหนักว่า บทบาทในการระดมความร่วมมือมีความสำคัญต่อผู้ฟัง และลักษณะการนำเสนอจะไม่เป็นสื่อชักชวนให้เลือกนักการเมืองคนหนึ่งคนใด

3) การให้บริการประชาชน

นอกจากบทบาทเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานของรัฐแล้ว ในบางครั้ง นักจัดรายการวิทยุฯ อิศระ มีบทบาทเป็นสื่อแจ้งข่าวสารที่มีลักษณะเป็นข่าวสารส่วนบุคคลของผู้ฟังด้วย เช่น งานบุญ งานบวช ทั้งนี้ ด้วยความผูกพันและสนิทสนมระหว่างนักจัดรายการวิทยุฯ อิศระกับผู้ฟัง กลุ่มผู้ฟังจึงอาศัยความสัมพันธ์อันดีที่มีกับนักจัดรายการวิทยุฯ อิศระ ในการฝากข่าวประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น แจ้งข่าวสารของบุคคล ประกาศติดตามหาคนสูญหาย ฯลฯ ซึ่งนักจัดรายการวิทยุฯ มักยินดีให้บริการ แต่อย่างไรก็ตามนักจัดรายการวิทยุฯ อิศระ ไม่เป็นสื่อในการขอเพลงให้แก่บุคคลอื่น

2.2.1.6 การสร้างความต่อเนื่องในสังคม

นักจัดรายการวิทยุฯ อิศระ มีบทบาทในการสร้างความต่อเนื่องในสังคมในลักษณะดังต่อไปนี้

1) การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน

นักจัดรายการวิทยุฯ อิศระ มีบทบาทในการเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านใน 2 ลักษณะ คือ การเป็นสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ตามที่ชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นขอความร่วมมือ และบทบาทอีกลักษณะหนึ่ง คือ การเป็นสื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัด อันได้แก่ เพลงโคราช ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านเก่าแก่ของจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้ในการเปิดเพลงโคราชเพื่อการอนุรักษ์ดังกล่าว สำหรับนักจัดรายการวิทยุฯ อิศระ ซึ่งมีทุนส่วนตัวจำนวนหนึ่ง เช่น วิษณุ ศรีตอง และ สุภะรักษ์ ศรีตอง ได้จัดทำและจำหน่ายเทปเพลงพื้นบ้านโคราชและเปิดเพลงดังกล่าวในรายการด้วย

2) การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม

นักจัดรายการวิทยุฯ อิศระ มักแทรกการเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคมอย่างสม่ำเสมอ เช่น การแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ การรักษาวัฒนธรรม และ การอนุรักษ์ความเป็นไทย ทั้งนี้ การตระหนักในความสำคัญของบทบาทดังกล่าว ส่วนหนึ่งมีปัจจัยมาจากพื้นความรู้ของนักจัดรายการวิทยุฯ อิศระด้วย เช่น สุภะรักษ์ ศรีตอง ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นจึงมีแนวคิดในการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อให้ความรู้และข้อคิดแก่เยาวชนโดยชัดเจนให้เยาวชนมีสัมมาคารวะ มีความเคารพผู้ใหญ่ นอกจากนี้ ในโอกาสสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่แห่ง

ชาติ นักจัดรายการวิทยุ อิสระ จะขำเตือนให้เด็กและเยาวชนรำลึกถึงพระคุณของบิดามารดา หรือในวันพระจะมีการนำเสนอศีลธรรมสั้น ๆ สำหรับเป็นข้อคิดและเตือนสติในการดำรงชีวิต นักจัดรายการวิทยุ อิสระ บางคนใช้บทเพลงเป็นสื่อในการแทรกข้อคิดที่น่าสนใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของเพลง เช่น เมื่อเปิดเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กถูกทอดทิ้ง นักจัดรายการวิทยุ อิสระได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดจากการหย่าร้างที่ส่งผลกระทบต่อสังคม ฯลฯ

2.2.1.7 การให้ความบันเทิง

การให้ความบันเทิงโดยบทเพลงเป็นบทบาทสำคัญของนักจัดรายการวิทยุ อิสระ เนื่องด้วยนักจัดรายการวิทยุ อิสระ เห็นว่า ความบันเทิงในการฟังเพลงเป็นความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง อย่างไรก็ตาม ในการให้ความบันเทิงนั้นได้แทรกสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วย เช่น เปิดเพลงเก่าเพื่อเป็นการอนุรักรักษ์ และการเปิดเพลงใดก็ตามจะคำนึงถึงความเหมาะสมด้วย โดยจะหลีกเลี่ยงการเสนอเพลงที่มีเนื้อหาไม่ส่งเสริมคุณธรรม หรือทำลายวัฒนธรรมอันดีงาม

นอกจากการเปิดเพลงแล้ว นักจัดรายการวิทยุ อิสระยังให้ความบันเทิงโดยการพูดคุยกับผู้ฟังด้วยรูปแบบสนุกสนาน เสมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกับผู้ฟัง ทั้งนี้ เพื่อสร้างความสนใจ และดึงดูดใจผู้ฟัง มิให้เปลี่ยนไปเปิดรับฟังรายการจากสถานีวิทยุแห่งอื่นหรือเปิดรับสื่ออื่น

2.2.1.8 การให้การศึกษา

นักจัดรายการวิทยุ อิสระ มีบทบาทในการให้ความรู้และชักจูงส่งเสริมในประเด็นปัญหาใกล้ตัวของผู้ฟัง โดยนำเสนอในลักษณะการพูดคุยมิใช่สั่งสอน เช่น การให้ความรู้ถึงโทษของยาเสพติด โดยไม่เน้นไปที่กลุ่มเด็กหรือเยาวชน แต่เน้นให้ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายผู้ใหญ่มากกว่า เพราะเป็นต้นเหตุแห่งปัญหา คือเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายยาเสพติดให้แก่เด็ก

นอกจากนั้น ในการแสดงบทบาทการให้ความรู้และชักจูงส่งเสริม นักจัดรายการวิทยุ อิสระได้แสดงบทบาทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาสติปัญญา

นักจัดรายการวิทยุ อิสระ มีบทบาทในการพัฒนาสติปัญญาของผู้ฟังโดยให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เช่น การให้ความรู้ในลักษณะข้อเตือนสติแก่ผู้ที่ประสงค์จะเดินทางไปทำงานต่างประเทศเพื่อป้องกันการถูกหลอกลวงหรือเอาเปรียบจากบริษัทนายหน้า

2) การแลกเปลี่ยนความรู้

บทบาทในการแลกเปลี่ยนความรู้ของนักจัดรายการวิทยุ อิสระมีในลักษณะการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้โทรศัพท์มาแสดงความคิดเห็น แจ้งข่าวสารหรือฝากข่าวประชาสัมพันธ์ในรายการ แต่ก็พบว่า ยัง

ไม่มีผู้ฟังร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกับนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ หรือระหว่างผู้ฟังกับผู้ฟัง โดยผ่านทางรายการมากนัก

3) การสร้างบุคลิกภาพใหม่แก่ผู้ฟัง

นักจัดรายการวิทยุฯ อีสระมีบทบาทในการช่วยสร้างบุคลิกภาพใหม่แก่ผู้ฟังในบางส่วน เช่น เสนอประโยชน์ของการออกกำลังกาย วิธีการรักษาสุขภาพ การไม่ดื่มเหล้าหรือสูบบุหรี่ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม นักจัดรายการวิทยุฯ อีสระบางคนไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว เพราะไม่แน่ใจว่า ข้อจำกัดด้านคุณลักษณะของสื่อวิทยุกระจายเสียงซึ่งได้ยินเสียงแต่ไม่เห็นภาพ จะสามารถสร้างบุคลิกภาพใหม่ให้ผู้ฟังได้หรือไม่

นอกจากการศึกษาบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ ผู้วิจัยยังได้ศึกษาหน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ ซึ่งแสดงได้ดังตารางที่ 12

บทบาท	หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ	ปัจจัยที่มีอิทธิพล
1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล 2.1 การพัฒนาอาชีพ 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น 2.3 การศึกษา 2.4 สุขภาพอนามัย 3. การให้สถานภาพแก่บุคคล 4. การกำหนดวาระในสังคม 5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม 5.2 การระดมความร่วมมือ 5.3 การให้บริการประชาชน 6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ค้ำจุนในสังคม 7. การให้ความบันเทิง 8. การให้การศึกษา 8.1 การพัฒนาสติปัญญา 8.2 การแลกเปลี่ยนความรู้ 8.3 การสร้างบุคลิกภาพใหม่แก่ผู้ฟัง	1. การวิจารณ์ปัญหาสังคม 2. การให้สถานภาพแก่บุคคล	1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของ 2. การบริหารจัดการ 3. ระบบการควบคุม (ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล) 4. ระบบตลาด 5. ปัจจัยทางสังคม 6. ปัจจัยวัฒนธรรม 7. ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตารางที่ 12 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพล

จากตารางที่ 12 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพล พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ คือ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุมทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล รวมทั้งปัจจัยระบบตลาด ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ มีอิทธิพลให้นักจัดรายการวิทยุฯ อีสระมีบทบาทหลัก คือ การให้ความบันเทิง แต่บทบาทซึ่งทวีความสำคัญขึ้น คือ การให้ความรู้แก่ผู้ฟัง โดยเป็นความรู้ที่

นักจัดรายการวิทยุ อีสระ เห็นว่า เป็นประโยชน์ต่อประชาชน ซึ่งมักเป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น สุขภาพ อาชีพ การพัฒนาท้องถิ่น ประเด็นที่นำเสนอมักเป็นประเด็นที่นักจัดรายการวิทยุ อีสระมีข้อมูลหรือ มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวพอสมควร โดยจะนำเสนอในลักษณะสอดแทรกในรายการ และนักจัดรายการวิทยุ อีสระจะไม่ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการวิจารณ์ปัญหาสังคม ด้วยเกรงผลกระทบต่อตนเองและกระทบต่อเจ้าของสินค้าหรือบริการซึ่งเป็นผู้สนับสนุนรายการ

จากการศึกษาบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ อีสระ พบว่า หน้าที่ที่นักจัดรายการวิทยุ อีสระมิได้ปฏิบัติ มีดังนี้

- 1) การวิจารณ์ปัญหาสังคม นักจัดรายการวิทยุ อีสระจะหลีกเลี่ยงที่จะวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคม หากมีการกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จะนำเสนอในลักษณะการนำประเด็นมาพูดคุย โดยให้กำลังใจแก่ผู้ฟังมากกว่าการวิจารณ์ปัญหานั้น เช่น กล่าวถึงปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำว่า เหตุการณ์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเฉพาะประเทศไทย แต่เกิดขึ้นไปทั่วโลก นอกจากนี้ นักจัดรายการวิทยุ อีสระยังพยายามหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเจ้าของสินค้าหรือบริการที่เป็นผู้สนับสนุนรายการ เช่น ไม่นำเสนอปัญหาน้ำมันแพง ในรายการที่มีการโฆษณาสินค้าประเภทรถจักรยานยนต์ เป็นต้น

สาเหตุที่นักจัดรายการวิทยุ อีสระหลีกเลี่ยงการวิจารณ์ปัญหาสังคม เนื่องจาก ปัจจัยด้านการบริหารจัดการซึ่งแม้จะเป็นระบบทวิภาค และนักจัดรายการวิทยุ อีสระมิได้เป็นบุคลากรประจำของสถานีวิทยุ แต่ยังคงต้องคำนึงกฎระเบียบและนโยบายของสถานีวิทยุ เช่นกัน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุ อีสระไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับนักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐและนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน และอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ นักจัดรายการวิทยุ อีสระไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการวิจารณ์ปัญหาสังคม คือ ปัจจัยทางสังคม ซึ่งนักจัดรายการวิทยุ อีสระ เห็นว่าผู้ฟังไม่ชอบฟังการสั่งสอน และอาจมีทั้งผู้ฟังที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย จึงไม่ทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ เพราะเกรงส่งผลในทางลบต่อตัวนักจัดรายการวิทยุ อีสระ มากกว่าผลในทางบวก

- 2) การให้สถานภาพแก่บุคคล นักจัดรายการวิทยุ อีสระ ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการนำเสนอประวัติบุคคลเด่น ทั้งนี้ อาจเนื่องด้วยเวลาในการจัดรายการที่มีไม่มากนัก และเงื่อนไขจากระบบตลาดเป็นปัจจัยควบคุมให้นักจัดรายการวิทยุ อีสระ ซึ่งซื้อเวลาเองต้องใช้เวลาในการให้ความบันเทิงเป็นสำคัญ

2.2.2 ลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล

จากการศึกษา พบว่า บทบาทหลักของนักจัดรายการวิทยุ อิสระ คือ การให้ความบันเทิง โดยบทบาทในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเป็นเพียงส่วนหนึ่งในรายการเพลง นักจัดรายการวิทยุ อิสระใช้เวลาไม่มากนักในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ โดยจะคำนึงถึงเงื่อนไขของเวลา และให้สัดส่วนความสำคัญกับความบันเทิงเป็นหลัก ถ้ารายการมีเวลาน้อยจะเสนอข่าวสารความรู้ได้ไม่มาก โดยลักษณะการนำเสนอรายการจะใช้รูปแบบการนำเสนอแทรกในรายการมากกว่าการเน้นให้ข้อมูลข่าวสารเพียงประการเดียว

สำหรับแหล่งข้อมูลที่นักจัดรายการวิทยุ อิสระใช้เพื่อนำเสนอในรายการเป็นข้อมูลที่ได้มักมาจากสื่อหนังสือพิมพ์ ข่าวประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานราชการ เช่น เทศบาลนคร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด และสำนักงานพาณิชย์จังหวัด เป็นต้น รวมทั้งนักจัดรายการวิทยุ อิสระ อาจใช้ความสนิทสนมส่วนตัวเพื่อขอข้อมูลที่นำเสนอจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ชุมชนในท้องถิ่น สถาบันการศึกษา เป็นต้น

2.2.3 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุ อิสระเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

บทบาทของนักจัดรายการวิทยุ อิสระ ในปัจจุบันเปลี่ยนไปจากในอดีตพอสมควร กล่าวคือ มีบทบาทในด้านการให้ความรู้ และข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ซึ่งให้เห็นว่านักจัดรายการวิทยุ อิสระมีบทบาทอื่นเพิ่มมากขึ้น นอกเหนือจากการให้ความบันเทิง นอกจากนั้นรูปแบบการนำเสนอได้เปลี่ยนไปจากเดิมที่เป็นรายการเพลงปรับเปลี่ยนมาเป็นรายการพูดคุยข่าวสลับเพลง โดยแทรกความรู้ หรือ ข่าวประชาสัมพันธ์ในรายการ รวมทั้งลักษณะการสื่อสารกับผู้ฟังจากอดีตที่เน้นการตอบจดหมาย และพูดคุยกับผู้ฟัง แต่ปัจจุบันรูปแบบการสื่อสารดังกล่าวมีปริมาณลดลง สำหรับนักจัดรายการวิทยุ อิสระที่มีฐานะพอสมควรจะมีกิจกรรมอื่นเพื่อสังคมด้วย โดยการนำเครื่องอุปโภคและบริโภคไปแจกจ่ายให้กับประชาชนในชนบท หรือร่วมเป็นพิธีกรรับเชิญในงานของชุมชนท้องถิ่น

ปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของบทบาทและรูปแบบการนำเสนอของนักจัดรายการวิทยุ อิสระ ปัจจัยหนึ่ง คือ ปัจจัยทางสังคม คือ กลุ่มผู้ฟังซึ่งไม่ต้องการเพียงความบันเทิงจากการฟังวิทยุ รวมทั้งปัจจัยการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล อันได้แก่ กรอบบรรทัดฐานที่นักจัดรายการวิทยุ อิสระตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทในการให้ความรู้ข้อมูลข่าวสาร เช่น เชาว์รัช ถนอมเล็ก และ จ.ส.อ.ราวี พรหมไชย กำหนดบทบาทของตนเองในอนาคตว่า หากเป็นไปได้ จะนำเสนอรายการสัมภาษณ์โดยเชิญผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาในสังคมมาให้ความรู้ความคิดเห็นที่เป็น

ประโยชน์ เช่น นักวิชาการด้านการศึกษา อาจารย์ ข้าราชการ นักการเมือง ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

2.2.4 ปัญหาในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจส่งผลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ กล่าวคือ ระบบตลาดที่บริษัทผู้รับสัมปทานให้ความสำคัญต่อการเสนอขายเวลาให้ได้มากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพรายการ รวมทั้งใช้กลยุทธ์การตัดราคาขายเวลาให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการในราคาเดียวกับที่ขายให้กับนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ ในขณะที่เดียวกันมีนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระจำนวนมากใช้กลยุทธ์ในการตัดราคากระหว่างนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระด้วยกันเอง ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ อิสระไม่มีความมั่นคงในแง่ของรายได้ และลักษณะการแข่งขันที่ดำเนินอยู่ตลอดเวลาเช่นนี้ ส่งผลให้นักจัดรายการวิทยุฯ อิสระฯ ไม่สามารถมีบทบาทในด้านอื่น ๆ ได้เต็มที่ และมีนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระจำนวนหนึ่งต้องออกจากระบบการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมดังกล่าว

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่นักจัดรายการวิทยุฯ อิสระเห็นว่าส่งผลกระทบต่อการทำงาน คือ ปัญหาด้านเทคนิค เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ในการส่งกระจายเสียงยังไม่ทันสมัย ทำให้ระบบการส่งกระจายเสียงยังไม่กว้างไกล หรือไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ทำให้จำนวนกลุ่มผู้ฟังอยู่ในขอบเขตจำกัด และอาจเปลี่ยนไปเปิดรับสื่ออื่นหรือสถานีวิทยุฯ แห่งอื่นที่มีความชัดเจนในการรับฟังมากกว่า

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ พบว่า โครงสร้างการบริหารจัดการระบบทวิภาคมีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระน้อยกว่านักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ ทั้งนี้ เนื่องจากนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ มิใช่บุคลากรประจำของสถานีวิทยุฯ และชื่อเวลาต่อจากบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน ปัญหาอันเกิดจากระบบการควบคุมภายใต้โครงสร้างดังกล่าวจึงมีไม่มากนัก

แนวทางแก้ไขประการหนึ่งคือ หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุฯ และสถานีวิทยุฯ ที่ได้รับการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุฯ ควรกำหนดให้มีการแข่งขันด้านการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง อย่างเสรี และเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ โดยไม่พิจารณาจำนวนเงินเป็นหลักเกณฑ์สำคัญ แต่ควรคำนึงถึงคุณภาพของรายการ และประโยชน์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้ฟังทุกกลุ่ม ส่วนปัญหาด้านเทคนิค อันได้แก่ เครื่องมือและอุปกรณ์ในการส่งกระจายเสียง สถานีวิทยุฯ ควรปรับปรุงแก้ไขให้มีความทันสมัย และมีคุณภาพในการกระจายเสียงครอบคลุมทุกพื้นที่ในรัศมีของการส่งสัญญาณ

2.3 นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา หมายถึง นักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครราชสีมาที่ปฏิบัติงานภายใต้โครงสร้างระบบบพวิภาค และเป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณาผู้เช่าเวลาต่อจากบริษัทเอกชนที่รับสัมปทานจากสถานีวิทยุฯ ดังนั้น รายได้หลักของนักจัดรายการวิทยุฯ กลุ่มนี้จึงมาจากเงินเดือนประจำจากบริษัทตัวแทนโฆษณาที่สังกัด ซึ่งนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีบทบาท ดังนี้

2.3.1 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา

จากการศึกษา พบว่า บทบาทในฐานะสื่อมวลชนของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณามีลักษณะคล้ายคลึงกับนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน กล่าวคือ มีบทบาทหน้าที่ดังแสดงในตารางที่ 13

นักจัดรายการวิทยุฯ	บทบาท
นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบบพวิภาค : นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การพัฒนาท้องถิ่น 2.2 การศึกษา 2.3 สุขภาพอนามัย 3. การกำหนดวาระในสังคม 4. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม 5. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 5.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 5.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 6. การให้ความบันเทิง 7. การให้การศึกษา

ตารางที่ 13 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา

จากตารางที่ 13 ซึ่งแสดงถึงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.3.1.1 การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม

นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีบทบาทในการรายงานข่าวสารที่น่าสนใจในสังคม นำเสนอในลักษณะของการสรุปประเด็นสำคัญของข่าวที่นักจัดรายการวิทยุได้รับชมจากสื่อโทรทัศน์ หรืออ่านจากหนังสือพิมพ์ มาพูดคุยแทรกในรายการเพลง

2.3.1.2 การให้ข้อมูล

นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีบทบาทในการให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ บ้าง แต่ไม่มากนักเมื่อเทียบกับนักจัดรายการวิทยุ กลุ่มอื่น ทั้งนี้ เพราะเวลาอันมีจำกัดและนโยบายบริษัท ที่ไม่มุ่งเน้นการให้ข่าวสาร นโยบายดังกล่าวของบริษัทฯ เป็นปัจจัยที่ทำให้นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณามีบทบาทในการให้ข้อมูลไม่มากนัก แต่จากความตระหนักในหน้าที่สื่อมวลชน อันเป็นการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ทำให้นักจัดรายการวิทยุเห็นว่า หากมีเวลาเพียงพอจะนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่านักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณามีบทบาทในการให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) การพัฒนาท้องถิ่น

บทบาทในการให้ข้อมูลด้านการพัฒนาท้องถิ่นนั้น นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณาเลือกนำเสนอเฉพาะประเด็นสำคัญ เช่น ความสำคัญของการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ฯลฯ

2) การศึกษา

บทบาทในการให้ข้อมูลด้านการศึกษา นั้น นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณานำเสนอไม่มากนัก โดยประเด็นที่นำมากล่าวถึง เช่น การปฏิรูปการศึกษาและความสำคัญของการศึกษา ฯลฯ หากในประเด็นใดที่มีผู้ฟังโทรศัพท์หรือจดหมายเข้ามาสอบถามแล้วไม่สามารถให้คำตอบได้ นักจัดรายการวิทยุ จะสอบถามผู้รู้ และนำมาอธิบายในรายการภายหลัง

3) สุขภาพอนามัย

นักจัดรายการวิทยุ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณามีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพอนามัยในประเด็นใกล้ตัว และมีความสำคัญต่อประชาชนโดยตรง

เมื่อจัดลำดับข้อมูลที่นักจัดรายการวิทยุ ซึ่งเป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณานำเสนอในรายการ พบว่า บทบาทการให้ข้อมูลด้านการพัฒนาท้องถิ่น นักจัดรายการวิทยุ ซึ่งเป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณานำเสนอมากที่สุด ในขณะที่บทบาทการให้ข้อมูลด้านการศึกษาจะนำเสนอไม่มากนัก

2.3.1.3 การกำหนดวาระในสังคม

นักจัดรายการวิทยุ ซึ่งเป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีบทบาทในการนำเสนอประเด็นปัญหาที่น่าสนใจในสังคมโดยจะนำมาพูดคุยในรายการ ซึ่งมักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวผู้ฟัง

2.3.1.4 การประสานความสัมพันธ์ในสังคม

บทบาทการประสานความสัมพันธ์ในสังคมของนักจัดรายการวิทยุ ซึ่งเป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีลักษณะเป็นการแจ้งข่าวกิจกรรม ความเคลื่อนไหวของหน่วยงานต่าง ๆ ในส่วนท้องถิ่นตามที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง นอกจากนี้นักจัดรายการวิทยุ ซึ่งเป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณามีบทบาทในการเป็นสื่อในแจ้งกิจกรรมของหน่วยงานราชการและชุมชนไปสู่ผู้ฟังแล้ว ด้วยความสนิทสนมและใกล้ชิดจึงเป็นการส่วนตัวระหว่างนักจัดรายการวิทยุ กับผู้ฟัง ในบางโอกาส นักจัดรายการวิทยุ ยังได้รับเชิญเป็นพิธีกรในงานหรือกิจกรรมที่หน่วยงานหรือชุมชนจัดขึ้นด้วย

2.3.1.5 การสร้างความต่อเนื่องในสังคม

นักจัดรายการวิทยุ ซึ่งเป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีบทบาทในการสร้างความต่อเนื่องในสังคมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน
- 2) การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม

การแสดงบทบาทดังกล่าว นักจัดรายการวิทยุ ซึ่งเป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา เลื่อนำเสนอตามโอกาสอันควร แต่พบว่า บทบาทดังกล่าวจะกระทำไม่บ่อยนัก ด้วยเวลาของรายการที่มีจำกัด

2.3.1.6 การให้ความบันเทิง

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีบทบาทในการให้ความบันเทิง โดยนำเสนอเพลงเป็นหลัก ทั้งนี้ เนื่องด้วยปัจจัยหลักที่มีอิทธิพล คือ บริษัทตัวแทนโฆษณาที่ให้ความสำคัญกับระบบตลาด คือเจ้าของสินค้าหรือบริการซึ่งเป็นผู้สนับสนุนรายการ ที่จะพิจารณาการเลือกลงโฆษณาในรายการโดยตัดสินจากความนิยมของผู้ฟัง ซึ่งมาจากความต้องการของผู้ฟังในการฟังรายการวิทยุฯ คือ ความเพลิดเพลินที่ได้รับจากการฟังเพลง ดังนั้น บทบาทซึ่งนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณาเห็นว่าสำคัญที่สุด คือการเสนอเพลงให้เป็นที่ฟังพอใจของผู้ฟัง

2.3.1.7 การให้การศึกษา

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีบทบาทในการให้การศึกษาทางอ้อมแก่ประชาชน และเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความรู้บ้างตามสมควร โดยเฉพาะเมื่อผู้ฟังมีประเด็นปัญหาใดสงสัยก็จะโทรศัพท์เข้ามาสอบถามในรายการ อย่างไรก็ตามบทบาทดังกล่าวปรากฏไม่มากนัก เพราะผู้ฟังมักไม่สอบถามเรื่องราวอื่นนอกจากการขอเพลงและแนะนำรายการ

นอกจากการศึกษาบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา ผู้วิจัยยังได้ศึกษาหน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา ซึ่งแสดงได้ ดังตารางที่ 14

บทบาท	หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ	ปัจจัยที่มีอิทธิพล
1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล 2.1 การพัฒนาท้องถิ่น 2.2 การศึกษา 2.3 สุขภาพอนามัย 3. การกำหนดควาระในสังคม 4. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม 5. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม 5.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 5.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 6. การให้ความบันเทิง 7. การให้การศึกษา	1. การวิจารณ์ปัญหาสังคม 2. การให้สถานภาพแก่บุคคล 3. การระดมความร่วมมือ 4. การสร้างบุคลิกใหม่แก่ผู้ฟัง 5. การสร้างมาตรฐานทางปัญญา 6. การประสานสามัคคี	1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของ 2. การบริหารจัดการ 3. ระบบการควบคุม (ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล) 4. ระบบตลาด 5. ปัจจัยทางสังคม 6. ปัจจัยวัฒนธรรม 7. ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตารางที่ 14 แสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา
หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพล

จากตารางที่ 14 นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา ปฏิบัติงานภายใต้ปัจจัยที่มีอิทธิพลคือ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ระบบตลาด ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณามีบทบาทหลักในการให้ความบันเทิง ในขณะที่บทบาทการให้สาระความรู้มีไม่มากนัก ซึ่งมักนำเสนอตามโอกาสสำคัญและตามเวลาที่เวลาเอื้ออำนวยมากกว่าจะนำเสนอเป็นประจำในรายการ และพยายามไม่ให้เนื้อหาที่นำเสนอมีผลกระทบต่อเจ้าของสินค้าหรือบริการ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ และนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคกลุ่มอื่น นักจัดรายการวิทยุฯ ที่สังกัดบริษัทตัวแทนโฆษณา จะมีบทบาทอื่นนอกเหนือจากบทบาทของการให้ความบันเทิงไม่มากนัก ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ด้วยเงื่อนไขปัจจัยจากบริษัทฯ ที่เน้นการสร้างคามนิยมจากผู้ฟังโดยการให้ความบันเทิงมาก

กว่าการให้ความรู้ข้อมูลข่าวสาร และการปฏิบัติงานที่ไม่จำเป็นต้องอยู่ใต้กรอบบังคับเคร่งครัดจากนโยบายสถานีฯ หรือภายใต้ข้อกำหนดจากการบริหารของรัฐ ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ มิได้ปฏิบัติหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) การวิจารณ์ปัญหาสังคม
- 2) การให้สถานภาพแก่บุคคล
- 3) การระดมความร่วมมือ
- 4) การสร้างบุคลิกภาพใหม่แก่ผู้ฟัง
- 5) การสร้างมาตรฐานทางปัญญา
- 6) การประสานสามัคคี

2.3.2 ลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล

ปัจจัยระบบตลาดได้แก่ เจ้าของสินค้าหรือบริการที่เป็นผู้สนับสนุนรายการ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลให้นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีบทบาทหลักในการให้ความบันเทิง ในขณะที่ปัจจัยการควบคุมส่วนท้องถิ่นคือ จากสถานีฯ มีอิทธิพลไม่มากนัก เพราะนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณาไม่ได้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากสถานีวิทยุฯ โดยตรง จึงทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณามีบทบาทในด้านการให้ความบันเทิงโดยนำเสนอรายการในรูปแบบรายการเพลง

แหล่งข้อมูลที่นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา นำมาใช้ในการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร มักได้รับมาจากหน่วยงานราชการเช่นเดียวกับนักจัดรายการวิทยุฯ กลุ่มอื่น แต่ข่าวสารที่ได้รับมีไม่มากนักเพราะหน่วยงานราชการหรือองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ มักส่งข่าวประชาสัมพันธ์มายังสถานีวิทยุฯ มากกว่าส่งไปยังบริษัทตัวแทนโฆษณาที่นักจัดรายการวิทยุฯ สังกัดอยู่

2.3.3 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา เปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา เมื่อเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในลักษณะของการให้ความรู้และให้ข่าวสารมากขึ้นแต่ไม่มากนัก โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คือ ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ กลุ่มผู้ฟัง ซึ่งมีความต้องการข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งพฤติกรรม การเปิดรับสื่อของกลุ่มผู้ฟังที่เปลี่ยนไปจากเดิม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลรองลงไปคือ ระบบตลาดได้แก่เจ้าของสินค้าหรือบริการที่เป็นผู้สนับสนุนรายการ นอกจากนั้น เทคโนโลยีในการสื่อสารยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน เช่นการสื่อสารจากผู้ฟังมายังนักจัดรายการวิทยุฯ โดยโทรศัพท์เข้ามาร่วมรายการ ทำให้รูปแบบรายการมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมที่เน้นความบันเทิง โดยการเปิดเพลงเพียงประการเดียวเป็นการพูดคุยได้ตอบ ชักถาม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้น

2.3.4 ปัญหาในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณาเห็นว่า ปัญหาในการปฏิบัติงานมีไม่มากนัก เนื่องด้วยการปฏิบัติงานของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา อยู่ในการควบคุมและบริหารงานจากบริษัทตัวแทนโฆษณาโดยตรง จึงไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการควบคุมระดับหน่วยงาน ได้แก่ การควบคุมส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น เช่นเดียวกับนักจัดรายการวิทยุฯ กลุ่มอื่น อีกทั้งไม่จำเป็นต้องอยู่ใต้กรอบจำกัดด้านปัจจัยการตลาดจากผู้สนับสนุนรายการโดยตรง แต่อาจมีอิทธิพลโดยทางอ้อม กรณีที่บริษัทตัวแทนโฆษณาที่นักจัดรายการวิทยุฯ สังกัดอยู่ไม่มีผู้สนับสนุนรายการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานภาพของบริษัทฯ ปัจจัยดังกล่าวทำให้นักจัดรายการฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณามีบทบาทหลักในการให้ความบันเทิงและมีหน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติมากกว่านักจัดรายการฯ กลุ่มอื่น

แนวทางแก้ไขประการหนึ่งคือ บริษัทตัวแทนโฆษณาที่เป็นบริษัทต้นสังกัดควรตระหนักถึงการทำธุรกิจสื่อสารมวลชนอันมีบทบาทสำคัญต่อส่วนรวม มุ่งเน้นการผลิตรายการที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาสังคม โดยการกำหนดนโยบายที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้นักจัดรายการวิทยุฯ ยึดเป็นแนวปฏิบัติ

นอกจากการศึกษาประเด็นบทบาท หน้าที่ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาเชิงเปรียบเทียบบทบาท หน้าที่ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาทั้ง 4 กลุ่ม รายละเอียดดังนี้

3 วิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาท หน้าที่ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

เมื่อพิจารณาบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ทั้ง 4 กลุ่ม สามารถจำแนกลักษณะบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา ภายใต้อิทธิพลที่ได้ดังตารางที่ 15

นักจัดรายการวิทยุฯ	บทบาท	หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ	ปัจจัยที่มีอิทธิพล
นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การพัฒนาอาชีพ 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น 2.3 การศึกษา 2.4 สุขภาพอนามัย 2.5 เทคโนโลยี 3. การให้สถานภาพแก่บุคคล 4. การกำหนดควาระในสังคม 5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม 5.2 การระดมความร่วมมือ 5.3 การให้บริการประชาชน 6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 7. การให้ความบันเทิง 8. การให้การศึกษา <ol style="list-style-type: none"> 8.1 การพัฒนาสติปัญญา 8.2 การสร้างมาตรฐานทางปัญญา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวิจารณ์ปัญหาสังคม 2. การแลกเปลี่ยนความรู้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของ 2. การบริหารจัดการ 3. ระบบการควบคุม (ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล) 4. ปัจจัยทางสังคม 5. ปัจจัยวัฒนธรรม 6. ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์
นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค : นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้ กับบริษัทเอกชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การพัฒนาอาชีพ 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น 2.3 การศึกษา 2.4 สุขภาพอนามัย 2.5 เทคโนโลยี 3. การให้สถานภาพแก่บุคคล 4. การกำหนดควาระในสังคม 5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม 5.2 การระดมความร่วมมือ 5.3 การประสานสามัคคี 5.4 การให้บริการประชาชน 6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 7. การให้ความบันเทิง 8. การให้การศึกษา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวิจารณ์ปัญหาสังคม 2. การแลกเปลี่ยนความรู้ 3. การพัฒนาสติปัญญา 4. การสร้างมาตรฐานทางปัญญา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของ 2. การบริหารจัดการ 3. ระบบการควบคุม (ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล) 4. ระบบตลาด 5. ปัจจัยทางสังคม 6. ปัจจัยวัฒนธรรม 7. ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์

นักจัดรายการวิทยุฯ	บทบาท	หน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ	ปัจจัยที่มีอิทธิพล
นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค : นักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การพัฒนาอาชีพ 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น 2.3 การศึกษา 2.4 สุขภาพอนามัย 3. การให้สถานภาพแก่บุคคล 4. การกำหนดควาระในสังคม 5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม 5.2 การระดมความร่วมมือ 5.3 การให้บริการประชาชน 6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 7. การให้ความบันเทิง 8. การให้การศึกษา <ol style="list-style-type: none"> 8.1 การพัฒนาสติปัญญา 8.2 การแลกเปลี่ยนความรู้ 8.3 สร้างบุคลิกภาพใหม่แก่ผู้ฟัง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวิจารณ์ปัญหาสังคม 2. การให้สถานภาพแก่บุคคล 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของ 2. การบริหารจัดการ 3. ระบบการควบคุม (ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล) 4. ระบบตลาด 5. ปัจจัยทางสังคม 6. ปัจจัยวัฒนธรรม 7. ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์
นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค : นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทน โฆษณา	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม 2. การให้ข้อมูล <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การพัฒนาท้องถิ่น 2.2 การศึกษา 2.3 สุขภาพอนามัย 3. การกำหนดควาระในสังคม 4. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม 5. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม <ol style="list-style-type: none"> 5.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน 5.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม 6. การให้ความบันเทิง 7. การให้การศึกษา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวิจารณ์ปัญหาสังคม 2. การให้สถานภาพแก่บุคคล 3. การระดมความร่วมมือ 4. การสร้างบุคลิกใหม่แก่ผู้ฟัง 5. การสร้างมาตรฐานทางปัญญา 6. การประสานสามัคคี 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของ 2. การบริหารจัดการ 3. ระบบการควบคุม (ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล) 4. ระบบตลาด 5. ปัจจัยทางสังคม 6. ปัจจัยวัฒนธรรม 7. ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตารางที่ 15 แสดงการเปรียบเทียบบทบาท หน้าที่ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ

ในจังหวัดนครราชสีมา

จากตารางที่ 15 แสดงการเปรียบเทียบบทบาท หน้าที่ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจรัยการวิทยา ในจังหวัดนครราชสีมา สามารถกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ นักจรัยการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาท คือ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลทำให้นักจรัยการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐมีบทบาทหลักในการให้ความบันเทิง และบทบาทอื่นๆ เช่น การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม การให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ การให้สถานภาพแก่บุคคล การกำหนดควาระในสังคม ฯลฯ

ในขณะที่นักจรัยการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ได้รับอิทธิพลจากปัจจัย โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุมทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ระบบตลาด ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ มีอิทธิพลทำให้นักจรัยการวิทยา มีบทบาทในการให้ความบันเทิงเป็นหลัก ในขณะที่บทบาทด้านอื่น ๆ เช่น การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม การให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ การให้สถานภาพแก่บุคคล ฯลฯ เป็นบทบาทที่มีความสำคัญรองลงไป แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า นักจรัยการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคให้ความสำคัญกับการแสดงบทบาทที่หลากหลายกว่าในอดีต เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้ การให้สถานภาพแก่บุคคล และการกำหนดควาระในสังคม เป็นต้น

ปัจจัยที่นำไปสู่ความแตกต่างในการแสดงบทบาทระหว่างนักจรัยการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ และนักจรัยการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค คือ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ และระบบการควบคุม กล่าวคือ นักจรัยการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ อยู่ภายใต้กรอบควบคุมอย่างเข้มงวดจากส่วนกลาง คือ กรมประชาสัมพันธ์ซึ่งมอบนโยบายมายังระดับส่วนภูมิภาค คือ สำนักประชาสัมพันธ์เขต และการควบคุมระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นการควบคุมในระดับการปฏิบัติการจากผู้อำนวยการสถานีที่เป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง ด้วยโครงสร้างการบริหารจัดการระบบรัฐ ทำให้นักจรัยการวิทยา มีบทบาทในฐานะสื่อของรัฐที่ต้องเป็นสื่อประชาสัมพันธ์แก่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ให้บริการสังคม ชุมชน และให้ความรู้อันเป็นประโยชน์ และพัฒนาสติปัญญาของกลุ่มผู้ฟัง แต่อย่างไรก็ตามภายใต้โครงสร้างที่รัฐเป็นเจ้าของดังกล่าวที่ยังต้องขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี จึงทำให้นักจรัยการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ไม่มีอิสระในการทำงานอย่างเต็มที่ ในขณะที่นักจรัยการวิทยา ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค แม้จะอยู่ภายใต้การวางนโยบายจากรัฐที่เป็นเจ้าของซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลเช่นกัน แต่เนื่อง

จากบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานมีปัจจัยระบบตลาดเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้จัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคต้องคำนึงถึงนโยบายของบริษัทและผลกำไรในเชิงธุรกิจ ทำให้มีบทบาทหลักในการให้ความบันเทิง

อย่างไรก็ตาม นอกจากอิทธิพลจากปัจจัยโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม และระบบตลาดแล้ว การควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ จริยธรรมและจรรยาบรรณของนักจัดการรายการวิทย์ฯ ในจังหวัดนครราชสีมาที่ตระหนักถึงบทบาทของคนในฐานะสื่อมวลชน รวมถึง ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของนักจัดการรายการวิทย์ฯ ในจังหวัดนครราชสีมาที่อยู่ภายใต้โครงสร้างที่แตกต่างกันทั้ง 2 กลุ่มให้แสดงบทบาทต่าง ๆ

เมื่อเปรียบเทียบบทบาทของนักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทั้ง 2 ระบบ คือ นักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐและนักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค พบว่า บทบาทหลักที่ทั้งสองกลุ่มปฏิบัติเหมือนกัน คือ บทบาทในการให้ความบันเทิง และให้ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ นอกจากนั้นนักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทที่เด่นกว่านักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ในการให้ข้อมูล ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยระบบการควบคุมส่วนท้องถิ่น คือ ระดับสถานีจากผู้อำนวยการสถานีวิทย์ฯ

การศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับหน้าที่ของนักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทั้ง 2 ระบบไม่ได้ปฏิบัติ พบว่า นักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทั้ง 2 ระบบไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการวิจารณ์ปัญหาสังคม เนื่องด้วยปัจจัยจากระบบการควบคุมทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ การควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ที่ทำให้นักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทั้ง 2 ระบบ ระมัดระวังที่จะไม่วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคม ด้วยเกรงว่าจะเป็นการสร้างความแตกแยก หรือความสับสนให้เกิดขึ้นในสังคม

เมื่อเปรียบเทียบนักจัดการรายการวิทย์ฯ ในจังหวัดนครราชสีมาทุกกลุ่ม ในประเด็นที่เกี่ยวกับหน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติพบว่า หน้าที่ที่นักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐไม่ได้ปฏิบัติ ได้แก่ หน้าที่ในการวิจารณ์ปัญหาสังคม และการเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ในขณะที่นักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งนี้ นอกจากปัจจัยการควบคุมของรัฐที่เข้ามามีอิทธิพลต่อบทบาทของนักจัดการรายการวิทย์ฯ ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคแล้ว ยังมีปัจจัยจากระบบเศรษฐกิจและแหล่งรายได้เข้ามามีอิทธิพล ทำให้นักจัดการรายการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้

โครงสร้างระบบทวิภาคต้องละเว้นการปฏิบัติหน้าที่จำนวนมากกว่า กล่าวคือ ระบบตลาด มีอิทธิพลกำหนดให้นักจัดการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดการวิทยุฯ ให้กับบริษัทเอกชนไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการวิจารณ์ปัญหาสังคม การแลกเปลี่ยนความรู้ การพัฒนาสติปัญญา และการสร้างมาตรฐานทางปัญญา ส่วนนักจัดการวิทยุฯ อิสระ มีปัจจัยที่มีอิทธิพล คือ ระบบตลาด และการควบคุมส่วนท้องถิ่น มีอิทธิพลทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่วิจารณ์ปัญหาสังคม และการให้สถานภาพแก่บุคคล ในขณะที่นักจัดการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีหน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ คิดเป็นสัดส่วนมากที่สุดเมื่อเทียบกับนักจัดการวิทยุฯ กลุ่มอื่น ซึ่งหน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติได้แก่ การวิจารณ์ปัญหาสังคม การให้สถานภาพแก่บุคคล การระดมความร่วมมือ การสร้างบุคลิกภาพใหม่แก่ผู้ฟัง การสร้างมาตรฐานทางปัญญา และการประสานสามัคคี ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยระบบตลาด คือ แหล่งรายได้ ซึ่งเป็นเงินเดือนที่ได้รับจากบริษัทตัวแทนโฆษณา เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้นักจัดการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณาต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจของบริษัท จนทำให้นักจัดการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณาต้องให้ความสำคัญกับการเสนอเนื้อหารายการเพลง อันเป็นบทบาทในการให้ความบันเทิงเป็นหลัก จนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ได้มากนัก

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุในจังหวัด นครราชสีมา” นี้ สามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุป

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ ในจังหวัด นครราชสีมา พบว่า นักจัดรายการวิทยุ ปฏิบัติงานในสถานีวิทยุ ที่รัฐเป็นเจ้าของ ทั้งนี้สามารถ จำแนกนักจัดรายการวิทยุ ได้ 2 กลุ่มใหญ่ คือ นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ (state system) และนักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค (dual system)

นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐที่มีการบริหารจัดการโดยรัฐเอง แต่มี ลักษณะในแนวตั้ง นักจัดรายการวิทยุ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีระบบการควบคุมแบบรวมศูนย์อำนาจ (ในรูปแบบของการกำหนดนโยบาย) ไว้ส่วนกลาง และให้ส่วนท้องถิ่นปฏิบัติตาม

นักจัดรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค การบริหารจัดการแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ การบริหารจัดการโดยหน่วยงานของรัฐ และการบริหารจัดการโดยบริษัทเอกชนผู้รับ สัมปทาน มีระบบการควบคุมแบบแยกส่วนระหว่างรัฐที่เป็นเจ้าของกับบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน การควบคุมของรัฐนั้นเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจ (ในรูปแบบของการกำหนดนโยบาย ให้สัมปทาน ฯลฯ) ไว้ส่วนกลาง และให้ส่วนท้องถิ่นปฏิบัติตาม ซึ่งมีลักษณะของการควบคุมแบบ allocative control ในขณะที่การควบคุมจากบริษัทเอกชน จะมีลักษณะการควบคุมเชิงปฏิบัติการ (operative control) โดยมีการควบคุม 2 ลักษณะ คือ การควบคุมแบบเบ็ดเสร็จ และการควบคุมบางส่วน

การควบคุมระดับชาติ ที่เป็นการควบคุมโดยรัฐบาลตามระเบียบต่าง ๆ ของ กกช. เช่น คุณสมบัติของผู้จัดรายการ และผู้ดำเนินรายการ รายการที่จะออกอากาศ การควบคุมการโฆษณาและ บริการธุรกิจ ฯลฯ แต่ก็พบว่า การควบคุมไม่ครอบคลุมทั่วถึง หรือมีข้อยกเว้นสำหรับนักจัดรายการ วิทยุที่ยังไม่ได้รับใบรับรองเป็นผู้ประกาศจากกรมประชาสัมพันธ์ที่อยู่ในระหว่างการขอเข้ารับ การทดสอบหรือรอการทดสอบอีกครั้ง แต่สามารถดำเนินรายการได้

การควบคุมระดับหน่วยงาน โดยภาพรวมของการควบคุม พบว่า การควบคุมของหน่วยงานต้นสังกัด เป็นการควบคุมแบบลำดับชั้นบังคับบัญชา โดยที่การควบคุมจากส่วนกลางของหน่วยงานมีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นระดับที่กำหนดนโยบาย และมีอำนาจในการให้สัมปทาน ส่วนการควบคุมที่มีบทบาทต่อนักจัดรายการวิทยุฯ มากที่สุด คือ การควบคุมระดับท้องถิ่น เพราะเป็นการควบคุมเชิงปฏิบัติการ โดยนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ระดับสถานีจะมีบทบาทควบคุม ส่วนนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค บริษัทเอกชนซึ่งได้รับสัมปทานเวลาจะควบคุมในเชิงธุรกิจ คือ การซื้อขายเวลาด้วย

การควบคุมระดับปัจเจกบุคคลนั้น ทั้งนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐและนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคต่างมีความสำนึกในฐานะสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม และในอีกแง่หนึ่ง ก็ระมัดระวังที่จะไม่ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อคน

ระบบตลาด พบในโครงสร้างที่เป็นระบบทวิภาค โดยหน่วยงานของรัฐที่เป็นต้นสังกัดให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชน บริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานจะทำหน้าที่เป็นผู้ขายเวลาโฆษณาใน 2 ลักษณะคือ การขายให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการโดยตรง และขายผ่านคนกลาง ลักษณะการขายผ่านคนกลางนี้ ยังสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ การซื้อขายผ่านคนกลางที่เป็นบริษัทตัวแทนโฆษณา และการซื้อขายผ่านคนกลางที่เป็นนักจัดรายการวิทยุฯ จากนั้นคนกลางก็ขายต่อให้กับเจ้าของสินค้าหรือบริการ และ สุดท้ายจึงจะถึงผู้ฟังกลุ่มเป้าหมาย

อีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา คือ คิวเพลง ซึ่งเป็นค่าตอบแทนจากการเปิดเพลงโดยบริษัทผู้ผลิตเทปและแผ่นเสียง หรือค่ายเทปมอบให้นักจัดรายการวิทยุฯ เพื่อเปิดเพลงของนักร้องในสังกัดของตน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์เพลงใหม่ของนักร้องในสังกัดบริษัทผู้ผลิตเทปและแผ่นเสียงให้เป็นที่รู้จัก ลักษณะการจ่ายค่าตอบแทนไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวขึ้นอยู่กับนโยบายของบริษัทผู้ผลิตเทปและแผ่นเสียง และสภาพเศรษฐกิจในช่วงนั้น

สื่อคู่แข่ง เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา ทั้งในลักษณะการแข่งขันและเอื้อประโยชน์ต่อกัน กล่าวคือ สื่อคู่แข่งที่มีคุณลักษณะที่ให้ทั้งภาพและเสียง ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ที่มีความน่าสนใจมากกว่าสื่อวิทยุกระจายเสียง ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุฯ ก็ใช้ประโยชน์ด้านเนื้อหาจากสื่ออื่นมานำเสนอแทรกเป็นส่วนหนึ่งของรายการ

ได้ เช่น นำความรู้จากคอลัมน์ในนิตยสาร หนังสือพิมพ์ นำข่าวสารจากสถานีวิทยุโทรทัศน์มานำเสนอแก่ผู้ฟังด้วย

การศึกษาเรื่องแหล่งรายได้ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีรายได้จากงบประมาณแผ่นดิน ส่วนรายได้ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค สามารถจำแนกได้ ดังนี้ คือ นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนมีรายได้ 2 แหล่ง คือ รายได้ที่เป็นเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดิน และรายได้จากการจัดรายการ ซึ่งเป็นค่าจ้างจัดรายการจากบริษัทเอกชน ผู้รับสัมปทาน สำหรับนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ มีรายได้ 2 แหล่ง คือ รายได้ที่เป็นค่าจ้างจัดรายการจากเจ้าของสินค้าหรือบริการ และรายได้จากการขายเวลาโฆษณา และนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีรายได้เป็นเงินเดือนจากบริษัทต้นสังกัด จากการศึกษาพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ทั้ง 3 กลุ่มส่วนหนึ่งมีรายได้พิเศษอื่น ๆ เช่น การพูดสปอตโฆษณา พิธีกร เป็นต้น และบางส่วนยังประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ การทำธุรกิจส่วนตัว เช่น ค้าขาย ซื่อขายที่ดิน เป็นต้น

ปัจจัยทางสังคม อันได้แก่ กลุ่มผู้ฟัง และกลุ่มองค์กร ชุมชน จากการศึกษาพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ มักปรับเปลี่ยนรูปแบบรายการ โดยรับฟังความคิดเห็น ข้อติชมจากคำแนะนำของผู้ฟังที่แนะนำทางจดหมายและโทรศัพท์ โดยนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมมากขึ้นกว่าในอดีต เช่น ให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในรายการโดยแสดงความคิดเห็นทางโทรศัพท์ เป็นต้น บทบาทที่กลุ่มผู้ฟังมีต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอรายการไปจากในอดีต กล่าวคือ ลดการพูดคุยและการสื่อสารโดยการตอบจดหมายผู้ฟังในรายการ มีการสื่อสารทางโทรศัพท์มากขึ้น แต่ยังคงเนื้อหาความบันเทิง และรูปแบบรายการเป็นรายการเพลงเช่นเดิม จากการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรในชุมชนและสถาบันทางสังคม มีบทบาทต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐมากกว่านักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ทั้งนี้ สาเหตุประการหนึ่ง คือ จากรัฐธรรมนูญใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อภาคประชาชนได้มีสิทธิ เสรีภาพ และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการกำหนดความต้องการของตนเอง

ปัจจัยด้านวัฒนธรรม นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้ระบบโครงสร้างทั้ง 2 ระบบต่างตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม โดยนักจัดรายการวิทยุฯ จะนำวัฒนธรรมของชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเสนอแทรกในรายการเมื่อมีโอกาส

ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ อายุการทำงาน และการศึกษา มีนัยสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทั้ง 2 ระบบ โดยเฉพาะปัจจัยด้านอายุการทำงานในวิชาชีพ ทั้งนี้ นักจัดรายการวิทยุฯ ที่มีอายุในการทำงานในวิชาชีพนี้มากจะตระหนักและระมัดระวังในการแสดงบทบาทเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อตนเองและบุคคลอื่น ในด้านของการศึกษาของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาทางด้านนิเทศศาสตร์ ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา มีความเข้าใจในบทบาทในฐานะสื่อมวลชนของตนเองอย่างไม่ลึกซึ้งมากนัก

บทบาท หน้าที่ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา

1. นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ

1.1 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทดังนี้

1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม
2. การให้ข้อมูล
 - 2.1 การพัฒนาอาชีพ
 - 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น
 - 2.3 การศึกษา
 - 2.4 สุขภาพอนามัย
 - 2.5 เทคโนโลยี
3. การให้สถานภาพแก่บุคคล
4. การกำหนดควาระในสังคม
5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม
 - 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ สังคม
 - 5.2 การระดมความร่วมมือ
 - 5.3 การให้บริการประชาชน
6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม

- 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน
- 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม
- 7. การให้ความบันเทิง
- 8. การให้การศึกษา
 - 8.1 การพัฒนาสติปัญญา
 - 8.2 การสร้างมาตรฐานทางปัญญา

โดยหน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ ได้แก่ หน้าที่ในการวิจารณ์ปัญหาสังคม และหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์

1.2 ลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล

การนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ นอกเหนือจากความบันเทิง นักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มักนำเสนอในลักษณะของการพูดคุย หรือการสรุปประเด็นสำคัญมากกว่าใช้วิธีอ่านข่าวจากบทความหรือหนังสือพิมพ์ให้ผู้ฟังทราบ

แหล่งที่มาของข้อมูลในการแสดงบทบาทต่าง ๆ นอกจากนักจัดการการวิทย์ฯ ได้รับข่าวสารประชาสัมพันธ์ตามที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่ส่งมาแล้ว ยังได้มาจากการเปิดรับสื่อประเภทต่าง ๆ ของนักจัดการการวิทย์ฯ อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และวิทยุโทรทัศน์

1.3 บทบาทของนักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐเปรียบเทียบกับระหว่งอดีตกับปัจจุบัน

บทบาทของนักจัดการการวิทย์ฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต โดยเพิ่มบทบาทการให้ความรู้ และข่าวสาร กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับสาระความรู้มากขึ้น ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งแต่เดิม นักจัดการการวิทย์ฯ มีการให้ความรู้อยู่แล้ว แต่รูปแบบจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของรายการเพลง

นอกจากเนื้อหารายการ และรูปแบบรายการที่เปลี่ยนจากรายการเพลงเป็นรายการสารคดี รายการสนทนา รายการสัมภาษณ์แล้ว เนื้อหาที่น่าสนใจก็ได้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ และคำนึงถึงความสำคัญ ที่มีต่อผู้ฟัง รวมทั้งประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับด้วย

1.4 ปัญหาในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ เห็นว่าปัญหาส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ในปัจจุบันมากที่สุด คือ ไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับการค้นหาข่าวสารหรือความรู้มาเสนอผู้ฟัง

2. นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค

2.1 นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการวิทยุฯ ให้กับบริษัทเอกชนมีบทบาท ดังนี้

2.1.1 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน

1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม
2. การให้ข้อมูล
 - 2.1 การพัฒนาอาชีพ
 - 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น
 - 2.3 การศึกษา
 - 2.4 สุขภาพอนามัย
 - 2.5 เทคโนโลยี
3. การให้สถานภาพแก่บุคคล
4. การกำหนดวาระในสังคม
5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม
 - 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม
 - 5.2 การระดมความร่วมมือ
 - 5.3 การให้บริการประชาชน

6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม
 - 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน
 - 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม
7. การให้ความบันเทิง
8. การให้การศึกษ

หน้าที่ที่นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนมิได้ปฏิบัติ ได้แก่ การวิจารณ์ปัญหาสังคม หน้าที่การแลกเปลี่ยนความรู้ หน้าที่การพัฒนาสติปัญญา และหน้าที่การสร้างมาตรฐานทางปัญญา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนที่ได้รับสัมปทาน ได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ระบบตลาด ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์

2.1.2 ลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล

บทบาทหลักของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของสถานีวิทยุฯ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน คือ การให้ความบันเทิง ด้วยเห็นว่า หากผู้ฟังได้รับพึงพอใจในการฟังรายการ จะส่งผลต่อเจ้าของสินค้าหรือบริการซึ่งเป็นผู้สนับสนุนรายการ

แหล่งข้อมูลที่ใช้ คือ หนังสือ ตำรา เอกสารที่มีผู้ส่งมาให้ และจากการค้นคว้าของนักจัดรายการวิทยุฯ เอง แต่แหล่งข้อมูลสำคัญมักได้มาจากหน่วยงานภายนอกหรือจากเอกสารของสถานีวิทยุฯ

2.1.3 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชนเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

ลักษณะการแสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ มีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต กล่าวคือ มีบทบาทในการให้สาระความรู้มากขึ้น ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังมากขึ้น ต่างจากในอดีตซึ่งมีบทบาทเดียว คือ ให้ความบันเทิง รูปแบบการนำเสนอรายการในอดีต คือ เน้นโฆษณาสินค้า พุดคุย

และตอบจดหมายผู้ฟัง แต่ปัจจุบันจะพุดคุยน้อยลง นอกจากรูปแบบการนำเสนอที่เปลี่ยนไป เพลงที่เสนอในรายการได้เปลี่ยนไปตามความนิยมของผู้ฟังด้วย

สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว คือ ปัจจัยด้านเจ้าของสินค้าหรือบริการซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์รายการ และการแข่งขันจากสื่ออื่นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหา และรูปแบบในการนำเสนอเช่นกัน นอกจากนี้ ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ อายุที่เพิ่มขึ้นของนักจัดรายการวิทยุฯ ทำให้ตระหนักว่า ต้องให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์กับผู้ฟังด้วยนอกเหนือจากการให้ความบันเทิง

2.1.4 ปัญหาในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐและจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของสถานีวิทยุฯ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน ส่วนใหญ่ เห็นว่าปัญหาส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ในปัจจุบันมากที่สุด คือ จำนวนบริษัทเจ้าของสินค้าหรือบริการที่เป็นผู้สนับสนุนรายการลดลง ส่งผลกระทบต่อรายได้ เนื่องจากรายได้ส่วนหนึ่งของนักจัดรายการวิทยุฯที่เป็นบุคลากรของสถานีวิทยุฯ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน นอกจากจะมาจากรายได้ที่เป็นเงินเดือนอันได้จากงบประมาณแผ่นดินในฐานะบุคลากรของสถานีวิทยุฯ แล้ว ยังมีรายได้จากการค่าจ้างจัดรายการเป็นรายเดือนด้วย

2.2 นักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ

นักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

2.2.1 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ

1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม
2. การให้ข้อมูล
 - 2.1 การพัฒนาอาชีพ
 - 2.2 การพัฒนาท้องถิ่น
 - 2.3 การศึกษา
 - 2.4 สุขภาพอนามัย
3. การให้สถานภาพแก่บุคคล

4. การกำหนดควาระในสังคม
5. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม
 - 5.1 การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม
 - 5.2 การระดมความร่วมมือ
 - 5.3 การให้บริการประชาชน
6. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม
 - 6.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน
 - 6.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม
7. การให้ความบันเทิง
8. การให้การศึกษา
 - 8.1 การพัฒนาสติปัญญา
 - 8.2 การแลกเปลี่ยนความรู้
 - 8.3 การสร้างบุคลิกภาพใหม่แก่ผู้ฟัง

หน้าที่ที่นักจัดรายการวิทยุฯ อิศระ มิได้ปฏิบัติ ได้แก่ การวิจารณ์ปัญหาสังคม และการให้สถานภาพแก่บุคคล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ อิศระ ได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ระบบตลาด ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์

2.2.2 ลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล

นักจัดรายการวิทยุฯ อิศระนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ โดยใช้เวลาไม่มากนัก ทั้งนี้ นักจัดรายการวิทยุฯ อิศระจะคำนึงถึงเงื่อนไขของเวลา และให้สัดส่วนความสำคัญกับความบันเทิงเป็นหลัก

แหล่งข้อมูลที่นักจัดรายการวิทยุฯ อิศระนำมาใช้ในการจัดรายการได้จากสื่อหนังสือพิมพ์ และข่าวประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานราชการ

2.2.3 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ เปลี่ยนไปจากในอดีตพอสมควร กล่าวคือ เพิ่มข่าวสารความรู้ในรายการเพลงมากขึ้น รูปแบบการนำเสนอเปลี่ยนไปจากเดิมที่เป็นรายการเพลงปรับเปลี่ยนมาเป็นรายการพูดคุยข่าวสลับเพลง โดยแทรกความรู้หรือข่าวประชาสัมพันธ์ในรายการ รวมทั้งลักษณะการสื่อสารกับผู้ฟังเปลี่ยนไปจากเดิมที่เน้นการตอบจดหมายและพูดคุยกับผู้ฟังรายการ มาเป็นมีการตอบจดหมายและพูดคุยน้อย แต่เพิ่มบทบาทอื่น นอกเหนือจากการให้ความบันเทิง นอกจากนี้ หากนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ มีฐานะพอสมควร จะมีกิจกรรมอื่นเพื่อสังคมด้วย

ปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม คือ ความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง ซึ่งไม่ต้องการเพียงความบันเทิงจากการฟังวิทยุ เท่านั้น ดังนั้น นักจัดรายการวิทยุฯ ต้องทันต่อเหตุการณ์มากขึ้น ในขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล คือ นักจัดรายการวิทยุฯ อีสระเอง ตระหนักถึงความสำคัญของข่าวสารความรู้มากขึ้น

2.2.4 ปัญหาในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ

ปัญหาในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ ระบบตลาดที่บริษัทผู้รับสัมปทานให้ความสำคัญต่อการเสนอขายเวลาให้ได้มากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพรายการ รวมทั้งใช้กลยุทธ์การตัดราคา และการตัดราคาระหว่างนักจัดรายการวิทยุฯ ด้วยกันเอง และปัญหาอีกประการหนึ่งในทัศนะของนักจัดรายการวิทยุฯ อีสระ คือ ปัญหาด้านเทคนิค เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ในการส่งกระจายเสียงยังไม่ทันสมัย

2.3 นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา

นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา มีบทบาท ดังนี้

2.3.1 บทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา

1. การแจ้งข่าวสารความเป็นไปของสังคม
2. การให้ข้อมูล
 - 2.1 การพัฒนาท้องถิ่น
 - 2.2 การศึกษา
 - 2.3 สุขภาพอนามัย

3. การกำหนดควาระในสังคม
4. การประสานความสัมพันธ์ในสังคม
5. การสร้างความต่อเนื่องในสังคม
 - 5.1 การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน
 - 5.2 การสนับสนุนและเผยแพร่ค่านิยมที่พึงงามในสังคม
6. การให้ความบันเทิง
7. การให้การศึกษา

หน้าที่ที่นักจรรยาบรรณวิทยา ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณาได้ปฏิบัติ ได้แก่ การวิจารณ์ปัญหาสังคม การให้สถานภาพแก่บุคคล การระดมความร่วมมือ การสร้างบุคลิกภาพใหม่แก่ผู้ฟัง การสร้างมาตรฐานทางปัญญา และการประสานสามัคคี

นักจรรยาบรรณวิทยา ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทน โฆษณา มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาท ได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม ทั้งการควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ระบบตลาด ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์

2.3.2 ลักษณะการนำเสนอรายการ และแหล่งข้อมูล

ปัจจัยจากบริษัทตัวแทนโฆษณา เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลให้นักจรรยาบรรณวิทยา มีบทบาทในการให้ความบันเทิงเป็นหลัก

สำหรับแหล่งข้อมูลที่นักจรรยาบรรณวิทยา ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา นำมาใช้ในการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร มักได้รับมาจากหน่วยงานราชการเช่นเดียวกับนักจรรยาบรรณวิทยากลุ่มอื่น

2.3.3 บทบาทของนักจรรยาบรรณวิทยา ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา เปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

บทบาทของนักจรรยาบรรณวิทยา ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา จากอดีตถึงปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในลักษณะของการเพิ่มการให้ความรู้และการให้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น

กว่าอดีต โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คือ ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ กลุ่มผู้ฟัง ซึ่งมีความต้องการข้อมูลข่าวสาร และพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อเปลี่ยนไปจากเดิม ปัจจัยที่มีอิทธิพลรองลงไปคือ ระบบตลาด ได้แก่ เจ้าของสินค้าหรือบริการที่เป็นผู้สนับสนุนรายการ นอกจากนี้ ความทันสมัยของระบบการส่งกระจายเสียงก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ทำให้รูปแบบรายการมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมที่เน้นความบันเทิง

2.3.4 ปัญหาในการทำหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณา

ปัญหาในการปฏิบัติงานของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณามีไม่มากนัก แต่ปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยทางอ้อม ได้แก่ สถานภาพของบริษัทตัวแทนโฆษณาที่นักจัดรายการวิทยุฯ สังกัดอยู่ กล่าวคือ หากบริษัทฯ ไม่มีผู้สนับสนุนรายการ อาจมีผลต่อความมั่นคงในการประกอบวิชาชีพของนักจัดรายการฯ

กล่าวโดยสรุป นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาท คือ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุมทั้ง 3 ระดับ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ ส่งผลให้นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ มีบทบาทในการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์

ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ยังคงได้รับอิทธิพลจากปัจจัยโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุมทั้ง 3 ระดับ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรม และปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ ทำให้ นักจัดรายการวิทยุฯ มีบทบาทในการให้ความบันเทิงเป็นหลัก ส่วนบทบาทด้านอื่นเป็นเพียงบทบาทรอง โดยปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อบทบาทดังกล่าว คือปัจจัยด้านระบบตลาด ที่ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ ต้องคำนึงถึงการแข่งขันในเชิงธุรกิจ ดังนั้น จึงให้ความสำคัญต่อการให้ความบันเทิง เพื่อรองความนิยมจากผู้ฟัง ส่วนบทบาทอื่น จะเป็นภารกิจในลำดับรองลงไป อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทที่หลากหลายมากกว่าในอดีต เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้ และการสร้างสถานภาพแก่บุคคล ฯลฯ

ปัจจัยที่นำไปสู่ความแตกต่างในการแสดงบทบาทระหว่างนักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้าง 2 ลักษณะ คือ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ กล่าวคือ นักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการระบบรัฐ อยู่ภายใต้กรอบควบคุมอย่างเข้มงวดจากระดับส่วนกลาง คือ กรมประชาสัมพันธ์ซึ่งมอบนโยบายมายังระดับส่วนภูมิภาค คือ สำนักประชาสัมพันธ์เขต และการควบคุมระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นการควบคุมในระดับการปฏิบัติการจากผู้อำนวยการสถานี ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง ประกอบกับต้องขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ด้วยโครงสร้างการบริหารจัดการระบบรัฐ ทำให้นักจรรยาการวิทยา มีบทบาทในฐานะสื่อของรัฐที่ต้องเป็นสื่อประชาสัมพันธ์แก่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ให้บริการสังคม ชุมชน และให้ความรู้อันเป็นประโยชน์ และพัฒนาสติปัญญาของผู้ฟัง ในขณะที่นักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค แม้จะอยู่ภายใต้การวางนโยบายจากรัฐซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลเช่นกัน แต่เนื่องจากบริษัทเอกชนบริหารจัดการ จึงอยู่ภายใต้อิทธิพลจากปัจจัยระบบตลาด ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้บทบาทของนักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคต้องคำนึงถึงแนวโน้มนโยบายของบริษัทและผลในเชิงธุรกิจ ทำให้มีบทบาทในการให้ความบันเทิงเป็นหลัก

เมื่อเปรียบเทียบบทบาทของนักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้าง 2 ระบบ คือ นักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐและนักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค พบว่า บทบาทหลักที่ทั้งสองกลุ่มปฏิบัติเหมือนกัน คือ บทบาทในการให้ความบันเทิง และให้ข้อมูลข่าวสาร โดยการให้ความบันเทิงเป็นบทบาทหลัก ในขณะที่หน้าที่ของนักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทั้ง 2 ระบบไม่ได้ปฏิบัติ คือ การวิจักษ์ปัญหาสังคม เนื่องด้วยปัจจัยจากการควบคุมทั้ง 3 ระดับอันได้แก่ การควบคุมส่วนกลาง การควบคุมส่วนท้องถิ่น และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ที่ทำให้นักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทั้ง 2 ระบบ ตระหนักถึงความเหมาะสมด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมของสื่อมวลชนที่จะไม่สร้างความแตกแยก หรือความสับสนให้เกิดขึ้นในสังคม นอกจากนั้น นักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐ ยังมีบทบาทที่เด่นกว่านักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ในการให้ความรู้ อันเป็นการปฏิบัติตามปัจจัยการควบคุมส่วนท้องถิ่นจากผู้อำนวยการสถานีวิทยา และปัจจัยด้านการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล

เมื่อเปรียบเทียบนักจรรยาการวิทยา ในจังหวัดนครราชสีมาทุกกลุ่ม ในประเด็นที่เกี่ยวกับหน้าที่ที่มีได้ปฏิบัติพบว่า หน้าที่ที่นักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐไม่ได้ปฏิบัติได้แก่ หน้าที่ในการวิจักษ์ปัญหาสังคม และการเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ในขณะที่นักจรรยาการวิทยา ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยการ

ควบคุมของรัฐที่เข้ามามีอิทธิพลต่อบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคแล้ว ยังมีปัจจัยจากระบบเศรษฐกิจและแหล่งรายได้เข้ามามีอิทธิพล ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคต้องละเว้นการปฏิบัติหน้าที่จำนวนมากกว่า ซึ่งนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของรัฐ และจัดรายการให้กับบริษัทเอกชน มีหน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ ได้แก่ หน้าที่ในการวิจารณ์ปัญหาสังคม การแลกเปลี่ยนความรู้ การพัฒนาสติปัญญา และการสร้างมาตรฐานทางปัญญา ส่วนนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ มีหน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติคือ การวิจารณ์ปัญหาสังคม และการให้สถานภาพแก่บุคคล ในขณะที่นักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นบุคลากรของบริษัทตัวแทนโฆษณามีหน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ คิดเป็นสัดส่วนมากที่สุดเมื่อเทียบกับนักจัดรายการวิทยุฯ กลุ่มอื่น ซึ่งหน้าที่ที่ไม่ได้ปฏิบัติ ได้แก่ การวิจารณ์ปัญหาสังคม การให้สถานภาพแก่บุคคล การระดมความร่วมมือ การสร้างบุคลิกภาพใหม่แก่ผู้ฟัง การสร้างมาตรฐานทางปัญญา และการประสานสามัคคี

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา” ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองมาเป็นการวิเคราะห์จากการศึกษาพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ที่ปฏิบัติงานในสถานีวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา มีจำนวน 2 กลุ่มคือ นักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐที่มีการบริหารจัดการโดยรัฐเอง แต่มีลักษณะในแนวคิด นักจัดรายการวิทยุฯ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีระบบการควบคุมแบบรวมศูนย์อำนาจ (ในรูปแบบของการกำหนดนโยบาย) ไว้ส่วนกลาง และให้ส่วนท้องถิ่นปฏิบัติตาม และนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค การบริหารจัดการแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ การบริหารจัดการโดยหน่วยงานของรัฐ และการบริหารจัดการโดยบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน มีระบบการควบคุมแบบแยกส่วนระหว่างรัฐที่เป็นเจ้าของกับบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานการควบคุมของรัฐนั้นเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจ (ในรูปแบบของการกำหนดนโยบาย ให้สัมปทาน ฯลฯ) ไว้ส่วนกลาง และให้ส่วนท้องถิ่นปฏิบัติตาม ซึ่งมีลักษณะของการควบคุมแบบ allocative control ในขณะที่การควบคุมจากบริษัทเอกชน จะมีลักษณะการควบคุมเชิงปฏิบัติการ (operative control) และเนื่องจากภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคที่มีการให้สัมปทานจึงพบว่า มีระบบตลาดเข้ามาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุฯ ซึ่งยืนยันตามแนวคิดของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มีแนวคิดหลัก 3 แนวคือ โครงสร้างเศรษฐกิจของสังคม อุดสาหกรรมสื่อมวลชน และเนื้อหา/ผลผลิตของสื่อมวลชนที่กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองสนใจว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ทั้งนี้ กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองให้ความสนใจในการวิเคราะห์โครงสร้างการเป็นเจ้าของ (ownership) ระบบการควบคุม และระบบตลาดของสื่อ โดยเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจและการเมืองของสังคม ทั้งจากการ

ดำเนินการของสื่อและธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้อง ส่วนการวิเคราะห์ระดับเนื้อหา กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองเชื่อว่าส่วนหนึ่งของเนื้อหาของสารที่สื่อมวลชนนำเสนอจะถูกกำหนดโดยระบบตลาด ผลประโยชน์ของเจ้าของเงินทุนหรือผู้ตัดสินใจระดับนโยบาย และอาจถูกกำหนดโดยผู้รับสารอีกส่วนหนึ่ง

ส่วนแนวคิดของสำนัก Birmingham ที่ปฏิเสธการอธิบายสังคมโดยแบ่งโครงสร้างส่วนล่างและส่วนบนของสังคมที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ (ideal) และพลังผลักดัน (material forces) ออกจากกัน และได้นิยามวัฒนธรรมว่า เป็นทั้งวิถีทาง (means) และคุณค่า/ค่านิยม (value) ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในกลุ่มต่าง ๆ ในลักษณะของการรังสรรค์ประวัติศาสตร์การรวมกลุ่ม ความสัมพันธ์ภายนอกกลุ่ม และมีบทบาทในการบริหารจัดการกับการดำรงอยู่ของกลุ่มคนต่าง ๆ ภายในสังคม จากการศึกษาพบว่า นักจักรายการวิทยุ ที่อยู่ภายใต้ระบบโครงสร้างทั้ง 2 ระบบต่างตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม โดยนักจักรายการวิทยุ จะนำวัฒนธรรมของชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเสนอแทรกในรายการเมื่อมีโอกาส ซึ่งชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมมีบทบาทต่อนักจักรายการวิทยุ

สำหรับทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา นั้น ด้านทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม แนวคิดสำคัญของกลุ่มทฤษฎีนี้ คือ เน้นการสื่อสารในแนวนอน (horizontal) คือระหว่างประชาชนในระดับเดียวกัน มากกว่าการสื่อสารในแนวตั้ง (vertical) โดยเฉพาะจากบนลงล่าง และพยายามต่อต้านการผูกขาดทางธุรกิจของเอกชน และต่อต้านการใช้อำนาจรัฐในลักษณะการรวมศูนย์อำนาจ พร้อมเสนอทางออกที่เหมาะสมที่สุด คือ ต้องหันกลับมาให้ความสำคัญกับความต้องการ ผลประโยชน์ และตอบสนองต่อความคาดหวังทุกด้านของผู้รับสาร โดย McQuail (1994 : 131-132) นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ ได้ระบุหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนตามทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

- พลเมืองทุกคน และชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่ม มีสิทธิ์ที่จะเข้าถึงสื่อมวลชน และมีสิทธิ์ที่จะใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง
- องค์กรของสื่อและเนื้อหาสื่อจะต้องไม่ถูกควบคุมจากหน่วยงานรัฐ
- สื่อจะต้องมีอยู่เพื่อประชาชน มิใช่เพื่อตัวองค์กรเอง มิใช่เพื่อนักวิชาชีพหรือบรรดาลูกค้า (ภาคธุรกิจ) ของสื่อ
- กลุ่ม องค์กร และชุมชนควรจะเป็นเจ้าของสื่อได้เอง

- สื่อขนาดเล็กที่มีลักษณะปฏิสัมพันธ์ (interactive) และเปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วม ย่อมดีกว่าสื่อขนาดใหญ่ที่ดำเนินการโดยนักสื่อสารมวลชนมืออาชีพ และเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว
- การสื่อสารมีความสำคัญเกินกว่าที่จะปล่อยให้อยู่ในมือของนักวิชาชีพสื่อมวลชนเท่านั้น

ส่วนทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา McQuail (1994 : 131) กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนตามแนวคิดทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาไว้ ดังนี้

1. สื่อมวลชนต้องยอมรับและเข้าร่วมดำเนินการในงานพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกับแผนและนโยบายการพัฒนาของสังคมโดยรวม
2. เสรีภาพของสื่อมวลชนจะมีได้ภายใต้ขอบเขตที่กำหนดไว้ว่า ต้องขึ้นอยู่กับลำดับความสำคัญของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและความต้องการการพัฒนาในทุกด้านของสังคม
3. เนื้อหาของสื่อ ต้องให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมและภาษาของชาติเป็นอันดับแรก
4. ข่าวและสารสนเทศของสื่อต้องให้ความสำคัญกับประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกัน โดยเฉพาะประเทศที่อยู่ใกล้ชิดกันทางภูมิศาสตร์
5. ผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อทุกแขนง และทุกระดับชั้นต้องปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกับความรับผิดชอบต่อสังคม
6. เพื่อผลประโยชน์ของประเทศ รัฐมีสิทธิเข้าแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนได้ เช่น การให้ทุนสนับสนุน การเซ็นเซอร์

เมื่อพิจารณาจากหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นกับข้อค้นพบของการวิจัย มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกัน ทั้งนี้เพราะระบบเชิงโครงสร้างของสถานีวิทยุ ที่รัฐเป็นเจ้าของ แต่หากพิจารณาจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยเฉพาะมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักจัดรายการวิทยุฯ ดังนี้

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อลดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิद्यุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้ จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงิน หรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์ หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา 40 คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิद्यุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิद्यุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีและเป็นธรรม

มาตรา 41 พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิद्यุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

มาตรา 58 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้ส่วนเสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือส่วนราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของคนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ

แม้ขณะวิจัย นักจัดรายการวิทยุฯ จำนวนหนึ่งเองยอมรับว่ายังไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่ปรากฏชัดเจนแม้รัฐธรรมนูญจะประกาศใช้มาแล้วตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2540 แต่ก็เชื่อว่าหากผู้มีอำนาจยึดมั่นในเจตนารมณ์ของรัฐธรรมอย่างเคร่งครัด และนักจัดรายการวิทยุฯ เองร่วมกับสื่อมวลชนแขนงอื่น ๆ ร่วมมือกันยกระดับความเป็นวิชาชีพ ย่อมมั่นใจในระดับหนึ่งได้ว่า สื่อมวลชน โดยเฉพาะนักจัดรายการวิทยุฯ จะมีลักษณะและมีบทบาทของสื่อมวลชนตามทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาได้ในลักษณะเฉพาะของสังคมไทย

สำหรับทฤษฎีหน้าที่นิยมนั้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ มีบทบาทในการให้ความบันเทิง ให้ความรู้ และแจ้งข่าวสาร ซึ่งยืนยันแนวคิดดังกล่าวเพียงส่วนหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะนักจัดรายการวิทยุฯ ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มากำหนดเช่น ปัจจัยเชิงโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม และระบบตลาด ฯลฯ การศึกษาจึงพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ไม่มีบทบาท หรือไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อีกส่วนหนึ่ง ได้แก่ การวิจารณ์ปัญหาสังคม การแลกเปลี่ยนความรู้ การพัฒนาสติปัญญา การให้สถานภาพบุคคล การระดมความร่วมมือ ฯลฯ ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพนั้น ข้อค้นพบสามารถยืนยันได้ว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ยึดมั่นในแนวคิดเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพ

จากการศึกษาพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ที่ปฏิบัติงานในสถานีวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา มีจำนวน 2 กลุ่มคือนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบรัฐที่มีการบริหารจัดการโดยรัฐเอง แต่มีลักษณะในแนวตั้ง นักจัดรายการวิทยุฯ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีระบบการควบคุมแบบรวมศูนย์อำนาจ (ในรูปแบบของการกำหนดคนโยบาย) ไว้ส่วนกลางและให้ส่วนท้องถิ่นปฏิบัติตามและนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค การบริหารจัดการแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือการบริหารจัดการโดยหน่วยงานของรัฐ และการบริหารจัดการโดยบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานมีระบบการควบคุมแบบแยกส่วนระหว่างรัฐที่เป็นเจ้าของกับบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานการควบคุมของรัฐนั้นเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจ (ในรูปแบบของการกำหนดคนโยบาย ให้สัมปทาน ฯลฯ) ไว้ส่วนกลาง และให้ส่วนท้องถิ่นปฏิบัติตาม ซึ่งมีลักษณะของการควบคุมแบบ allocative control ในขณะที่การควบคุม

จากบริษัทเอกชนจะมีลักษณะการควบคุมเชิงปฏิบัติการ (operative control) และเนื่องจากภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาคที่มีการให้สัมปทานจึงพบว่า มีระบบตลาดเข้ามาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุ การค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยเชิงโครงสร้างของสถานีวิทยุท้องถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่กำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุ” ของวิรพงษ์ พลนิกรกิจ (2542) ที่พบว่า ปัจจัยโครงสร้างการเป็นเจ้าของ ระบบการควบคุม และระบบตลาด เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การกำหนดรูปแบบ และวิธีการนำเสนอรายการข่าววิทยุกระจายเสียง” ของศรีประภัสสร สุทธิเสวันต์ (2535) ที่พบว่า ปัจจัยที่กำหนดรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการข่าววิทยุ อัน ได้แก่ ผู้ควบคุมนโยบายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง ผู้ผลิตหรือผู้จัดรายการเอง และผู้อุปถัมภ์รายการ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยกำหนดลักษณะการดำเนินรายการสนทนาข่าวทางวิทยุ” ของเติมศักดิ์ จารุปราม (2541) ที่พบว่า ปัจจัยที่กำหนดรูปแบบและวิธีการดำเนินรายการสนทนาทางวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ ผู้ผลิตหรือผู้จัดรายการเอง ระบบอุปถัมภ์ วัฒนธรรมขององค์กร กระแสความสนใจของสื่อและผู้รับสาร และความสามารถเฉพาะตัวของผู้ดำเนินรายการ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างและการจัดผังรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11” ของสุพัทธินทร์ โพธิ์ทองนาค (2541) พบว่า ปัจจัยที่มีบทบาท คือ ปัจจัยการใช้อำนาจของรัฐ ในฐานะผู้ถือครองกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของ (state ownership) มีนโยบายในการควบคุม และกำหนดโครงสร้างขององค์กร ส่งผลต่อภารกิจหน้าที่หลัก การบริหารจัดการรายได้ และนโยบายด้านรายการ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหารายการเพื่อท้องถิ่นของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 12 สุราษฎร์ธานี” ของวิริยะ กลิ่นเสาวคนธ์ (2536) ที่พบว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างการบริหารและนโยบาย เป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 12 สุราษฎร์ธานี สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของข่าวท้องถิ่นที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี” ของนริศรา บัวขาว (2541) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อข้อกำหนดลักษณะเนื้อหาและการแสดงบทบาทของข่าวท้องถิ่นที่นำเสนอทางสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของสื่อที่วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อของรัฐ และปัจจัยด้านนโยบายในการบริหารงานที่มีลักษณะของการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ปัจจัยด้านงบประมาณ และบุคลากรเป็นปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดอุบลราชธานี จึงทำให้รายการไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “คิวเพลง” ของยกจกรีน ปลดเปลื้อง (2536) ที่พบว่า ระบบคิวเพลงทำให้บริษัทเจ้าของรายการเพลงหรือผู้จัดรายการมีรายได้จากค่าคิวเพลง และรายได้จากสปอตโฆษณา แต่ทำให้เปิดเพลงได้ในวงจำกัด ไม่มีอิสระในการนำเสนอรายการ

การศึกษาพบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมา มีบทบาทคือทำให้ความบันเทิง และให้ความรู้ / ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “นักจัดรายการวิทยุฯ กับการเผยแพร่ ข้อมูลทางวิชาการ” ของสุภาณี เวชพงศา (2540) ที่พบว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ส่วนใหญ่เห็นว่า บทบาทที่พึงปรารถนาสำหรับวิชาชีพสื่อมวลชนตามลำดับ คือ การให้ความบันเทิงแก่สังคม ทำหน้าที่เป็นครูให้การศึกษาอบรมแก่ผู้ฟัง การเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการ การแสดงความคิดเห็นส่วนตัว และควรเป็นผู้นำทางความคิดของสังคมได้

ข้อจำกัดในการวิจัย

- 1) ข้อจำกัดจากเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล งานวิจัยนี้ ใช้การเก็บข้อมูลโดยการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จึงทำให้ขาดข้อมูลด้านเนื้อหาของรายการ ทั้งนี้ ด้วยเงื่อนไข เวลาในการดำเนินการวิจัยเป็นปัจจัยที่กำหนดให้การเก็บข้อมูลต้องใช้การสัมภาษณ์เป็นหลัก
- 2) ข้อจำกัดจากการให้ข้อมูลของนักจัดรายการวิทยุฯ เนื่องด้วย การวิจัยนี้สัมภาษณ์นักจัด รายการวิทยุฯ ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ ทำให้นักจัดรายการวิทยุฯ เกรง ข้อมูลที่ให้จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของตน จึงมีนักจัดรายการวิทยุฯ บางคน ปฏิเสธการให้สัมภาษณ์ และนักจัดรายการวิทยุฯ บางคนให้ข้อมูลไม่ครบถ้วนตาม ประเด็นที่กำหนดไว้
- 3) ข้อจำกัดของความไม่สอดคล้องตรงกันของเวลาระหว่างผู้วิจัย และผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่ม ตัวอย่าง ทั้งนี้เพราะนักจัดรายการวิทยุฯ มีอาชีพเสริมนอกจากการเป็นนักจัดรายการ วิทยุฯ โดยเฉพาะนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ ทำให้ไม่สามารถขอเวลาเพื่อสัมภาษณ์ได้ โดยมีจำนวน 2 คน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาโดยวิเคราะห์เนื้อหารายการเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และเป็นการตรวจสอบซ้ำ (double check) เพื่อความมั่นใจและเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับจากการ สัมภาษณ์

- 2) การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษานักจัดการการวิทย์ฯ ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานต่าง ๆ กัน เช่น กลุ่มนักจัดการการวิทย์ฯ ใหม่ หรือนักจัดการการวิทย์ฯ ที่ปฏิบัติงานในช่วง 5-10 ปี เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ และได้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดการการวิทย์ฯ ที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน
- 3) การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษา โดยการสัมภาษณ์ หรือเก็บข้อมูลจากบุคคลซึ่งมีผลต่อการแสดงบทบาทและการทำหน้าที่ของนักจัดการการวิทย์ฯ เช่น หัวหน้าสถานีวิทย์ฯ เจ้าของสินค้าหรือบริการ ผู้บริหารบริษัทตัวแทนโฆษณา ฯลฯ เพื่อให้ได้มุมมองต่อประเด็นปัญหาดังกล่าวกว้างขวางขึ้น
- 4) การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาแนวโน้ม หรือทิศทางการปรับตัว ความคาดหวัง และข้อเสนอแนะของนักจัดการการวิทย์ฯ ที่มีต่อการจัดสรรคลื่นความถี่ฯ และแนวทางการประกอบวิชาชีพนักจัดการการวิทย์ฯ ที่พึงปรารถนาในอนาคต
- 5) การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่และบทบาทและหน้าที่ของนักจัดการการวิทย์ฯ ในภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้ทราบถึงสถานภาพโดยรวมของนักจัดการการวิทย์ฯ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นรูปธรรมชัดเจนสำหรับดำเนินการแก้ไขในระดับมหภาคต่อไป
- 6) การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษานักจัดการการวิทย์ฯ ที่ปฏิบัติงานในทุกสถานีวิทย์ฯ กระจายเสียง โดยเฉพาะสถานีวิทย์ฯ ที่มีโครงสร้างการเป็นเจ้าของที่แตกต่างกัน อาทิ รัฐวิสาหกิจ เช่นองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย เป็นต้น เพื่อให้ทราบถึงบทบาทและหน้าที่ของนักจัดการการวิทย์ฯ ที่ปฏิบัติงานภายใต้ลักษณะโครงสร้างต่าง ๆ
- 7) การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาการใช้ประโยชน์ ความพึงพอใจ และความคาดหวังของผู้ฟังที่มีต่อรายการวิทย์ฯ และนักจัดการการวิทย์ฯ เพื่อนำข้อค้นพบดังกล่าวมาพัฒนาให้รายการวิทย์ฯ มีรูปแบบและเนื้อหารายการตรงกับความต้องการของผู้ฟัง

ข้อเสนอแนะทั่วไป

- 1) สถานีวิทย์ฯ ที่มีลักษณะโครงสร้างระบบรัฐและสถานีวิทย์ฯ ที่มีลักษณะโครงสร้างระบบทวิภาค ควรพิจารณาปรับปรุง แก้ไขการให้ค่าตอบแทนหรือให้สถานภาพแก่นักจัดการการวิทย์ฯ ซึ่งเป็นบุคลากรของรัฐ แต่ปฏิบัติงานในตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราวหรือลูกจ้างประจำ เพราะเกิดความไม่เท่าเทียมกันในด้านค่าตอบแทน และสวัสดิการ ทำให้นักจัดการการวิทย์ฯ ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน
- 2) สถานีวิทย์ฯ ควรให้นักจัดการการวิทย์ฯ มีอิสระจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่าง ๆ เช่น การควบคุมจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะจากรัฐบาล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ทั้งนี้ ให้มีการ

ควบคุมจากทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือ ปังจัยการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ กรอบจรรยาบรรณ และปังจัยควบคุมภายนอก ได้แก่ ปังจัยทางสังคม อาทิ กลุ่มผู้ฟัง องค์กร ชุมชน และสถาบันทางสังคมในท้องถิ่น รวมทั้งการตรวจสอบระหว่าง สื่อมวลชน เป็นกลไกควบคุมบทบาทในฐานะสื่อมวลชนของท้องถิ่น

- 3) สถาบันวิทยุฯ แต่ละแห่ง ควรจัดทำแผนการสำรวจ หรือสอบถามการใช้ประโยชน์ ความพึงพอใจและความต้องการของกลุ่มผู้ฟังอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำผลการสำรวจดังกล่าวมาพัฒนาและกำหนดทิศทางบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ รวมทั้งการดำเนินงานของสถาบันวิทยุฯ ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ชุมชนและสังคมมากขึ้น
- 4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ หรือ ประชุมระหว่างนักจัดรายการวิทยุฯ ผู้บริหารสถานี หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมความคิดต่อปัญหาในการปฏิบัติงาน แสวงหาทางแก้ไข รวมทั้งพัฒนาศักยภาพในการแสดงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุฯ ในฐานะสื่อมวลชนตามความคาดหวังของสังคม
- 5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยมีเป้าหมายเพื่อกระตุ้น และพัฒนาศักยภาพของนักจัดรายการวิทยุฯ ให้มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน และสังคมให้เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง
- 6) สถาบันวิทยุฯ แต่ละแห่งควรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงซ่อมแซมและพัฒนาคุณภาพ อุปกรณ์เครื่องมือในการส่งสัญญาณวิทยุให้สามารถครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายได้
- 7) เนื่องจากสังคมปัจจุบัน เข้าสู่ยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบกับผู้ฟังมีความต้องการข่าวสารมากขึ้น ผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อสารมวลชนทุกแขนงจึงควรใช้เทคโนโลยีดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ ดังนั้น สถาบันวิทยุฯ แต่ละแห่งจึงควรมีอุปกรณ์ที่ให้นักจัดรายการวิทยุฯ สามารถติดตามและค้นหาความรู้ข่าวสารรวมทั้งเทคโนโลยีต่าง ๆ นำเสนอให้ผู้ฟังได้อย่างรวดเร็ว เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์และการติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ต เป็นต้น
- 8) ควรยกเลิกระบบการซื้อ-ขายผ่านคนกลาง ซึ่งกลายเป็นปังจัยจำกัดในการปฏิบัติงานของนักจัดรายการวิทยุฯ ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบทวิภาค โดยเฉพาะนักจัดรายการวิทยุฯ อิสระ เพราะต้องรับภาระต่อค่าเช่าช่วงเวลาที่มียาราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. (2541). **สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ขวัญเรือน กิติวัฒน์. (2526). **วิวัฒนาการสื่อสารมวลชนไทย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2542). **แผนพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคม เพื่อการพัฒนาคนและสังคม (พ.ศ. 2542-2551)**. กรุงเทพฯ.
- ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี. (2541). บทบาทสื่อมวลชนกับการพัฒนาความเป็นประชาสังคม. ใน **กาญจนา แก้วเทพ (บรรณาธิการ). วัฒนธรรม : สื่อสารเพื่อสานสร้าง**, หน้า 184. กรุงเทพฯ: เค.ซี.พรีนซ์ แอนด์ แอค.
- เดิมศักดิ์ จารุปราชม. (2541). **ปัจจัยกำหนดลักษณะการดำเนินรายการสนทนาข่าวทางวิทยุ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธรรมเกียรติ กันอริ. (2541). **พลซัดในฟองคลื่นวิทยุ**. ใน **กาญจนา แก้วเทพ (บรรณาธิการ). วัฒนธรรม : สื่อสารเพื่อสานสร้าง**, หน้า 136. กรุงเทพฯ: เค.ซี.พรีนซ์ แอนด์ แอค.
- นริศรา บัวขาว. (2541). **บทบาทของข่าวท้องถิ่นที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นใน จังหวัดอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา. (2542). **ระหว่างกระจกกับตะเกียง : คุศโลบายสื่อศึกษา แผนที่สู่ศตวรรษที่ 21** บทเรียนจากยุคเศรษฐกิจฟองสบู่จรดยุคปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ประชาสัมพันธ์, กรม. (2541). **ครบรอบ 68 ปี วันวิทยุกระจายเสียง**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- พระธรรมปิฎก. (2537). **มุมมองสองปราชญ์**. กรุงเทพฯ: ลิเบอร์ตีเพรส.
- ยกจริง ปลดเปลื้อง. (2536). **คิวเพลง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิริยะ กลิ่นเสาวคนธ์. (2536). การวิเคราะห์รายการเพื่อท้องถิ่นของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 12 สุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2542). ปัจจัยเชิงโครงสร้างของสถานีวิทยุท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่กำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีประภัสสร สุทธิเสวนต์. (2535). การกำหนดรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการข่าววิทยุกระจายเสียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สายทิพย์ สุกดีพันธ์. (2534). เศรษฐศาสตร์การเมืองของระบบวิทยุกระจายเสียงไทย. วารสารนิเทศศาสตร์ 12. (ฉบับภาคการศึกษาต้น 2534): 19-25.
- สุพัชรินทร์ โพธิ์ทองนาค. (2541). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างและการจัดผังรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาณี เวชพงศา. (2540). นักจัดรายการวิทยุกับการเผยแพร่ข้อมูลวิชาการ. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม: ม.ป.ท.
- อุบลรัตน์ สิริขิวศักดิ์. (2536). สถาบันสื่อสารมวลชนท่ามกลางวิกฤติทางวัฒนธรรม. สรุปผลการประชุมสมัชชาศิลปะวัฒนธรรมไทยเรื่องทิศทางการศิลปะและวัฒนธรรมไทย ในกระแสการพัฒนา 16-17 สิงหาคม 2536 ณ อาคารรัฐสภา กรุงเทพฯ.
- อุบลรัตน์ สิริขิวศักดิ์. (2534). อุตสาหกรรมโฆษณาและผลกระทบที่มีต่อการผลิตข่าวสารและวัฒนธรรม. วารสารนิเทศศาสตร์ 12 (ฉบับภาคการศึกษาต้น 2534): 37-47.
- อุบลรัตน์ สิริขิวศักดิ์. (2542). ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย : โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

McQuail, D. (1994). *Mass communication theory : an introduction*. 3rd ed. London: SAGE Publications.

ภาคผนวก

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

- ชื่อ - นามสกุล
- อายุ
- อายุการทำงาน
 - ตลอดการเป็นนักจัดรายการวิทยุ
 - เฉพาะที่จัดรายการที่นครราชสีมา
- การศึกษา
- ภูมิลำเนา - ที่อยู่ปัจจุบัน (ใน จ.นครราชสีมา หรือ อยู่ต่างจังหวัด)
- สถานภาพ
- ลักษณะการเป็นเจ้าของรายการ (อิสระ / เช่าเวลา / สังกัดบริษัท)
- รายได้จากการจัดรายการ (เงินเดือนจากสถานี / เงินเดือนจากบริษัท / เงินจาก Sponsor / คิวเพลง ฯลฯ)
- สถานีวิทยุฯ ที่จัด
- จำนวนรายการที่จัดในปัจจุบัน
- จำนวนเวลาในการจัดรายการ (ชั่วโมงต่อวัน / สัปดาห์)
- ประกอบอาชีพเสริม / อาชีพอื่นด้วยหรือไม่

2. ข้อมูลเกี่ยวกับรายการ

- สาเหตุที่มาประกอบวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุ
- เข้ามาประกอบวิชาชีพนี้ได้อย่างไร
- รายการที่จัดเป็นรายการประเภทใด (เพลง / ข่าว ฯลฯ)
- ลักษณะการจัดรายการเป็นอย่างไร (พูดสลับเพลง / ตอบจดหมาย – สลับเพลง / ข่าวสลับเพลง ฯลฯ)
- มีเวลาในการเตรียมตัวก่อนการจัดรายการแต่ละครั้งหรือไม่ ถ้าเตรียม ๆ อะไรบ้าง (เพลงที่จะเปิด เนื้อหาที่จะพูด ฯลฯ)

- กลวิธีการสื่อสารกับผู้ฟังเป็นอย่างไร และใช้วิธีการดังกล่าวบ่อยหรือไม่ อย่างไร (อ่านจดหมาย / คู่มือโทรศัพท์ – หน้าไมค์ หรือหลังรายการ)
- จำนวนจดหมายที่ได้รับต่อเดือนมีจำนวนเท่าใด และส่วนใหญ่เป็นจดหมายประเภทใด (เชิงโชค / ขอเพลง / ปรีกษาปัญหา / แนะนำรายการ ฯลฯ)
- เนื้อหาที่นำมาพูดในรายการได้มาจากที่ใด (จากข่าว / จาก sponsor / จากผู้ฟัง / คิดเอง ฯลฯ)
- เนื้อหาที่พูดในรายการมีประเด็นใดบ้าง
- ผู้สนับสนุนรายการได้มาจากไหน (บริษัทกำหนดให้โฆษณาอยู่แล้ว / หาเอง / ทางสินค้า เป็นฝ่ายมาติดต่อ)

3. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนด

ปัจจัยต่อไปนี้ มีผลต่อการจัดรายการบ้างหรือไม่ ทำไม อย่างไร

3.1 โครงสร้างการเป็นเจ้าของ

3.1.1 นโยบายสถานี

(ระหว่างเจ้าหน้าที่สถานี และนักจัดรายการอิสระซึ่งซื้อเวลาจากสถานีโดยตรง มีปัญหาเหมือนกันหรือไม่) เช่น กำหนดเนื้อหาการพูดหรือไม่ ฝากข่าว – ข้อความประชาสัมพันธ์มากนักน้อยแค่ไหน / ควบคุมเข้มงวดหรือไม่ อย่างไร ทำไม

3.1.2 นโยบายบริษัท

ระหว่างเจ้าหน้าที่บริษัท และนักจัดรายการอิสระซึ่งซื้อเวลาบริษัทมีปัญหา เหมือนหรือต่างกันหรือไม่

3.2 ลักษณะการบริหารจัดการ

3.2.1 การบริหารจัดการของสถานี

มีลักษณะอย่างไร และมีผลต่อการจัดรายการหรือไม่ อย่างไร ทำไม

3.2.2 การบริหารจัดการของบริษัท

มีลักษณะอย่างไร และมีผลต่อการจัดรายการหรือไม่ อย่างไร ทำไม

3.3 เศรษฐกิจ / ระบบการตลาด

3.3.1 ผู้สนับสนุนรายการ

มีบทบาท หน้าที่กำหนดเนื้อหารายการที่นำเสนอหรือไม่ อย่างไร ทำไม

3.3.2 คิวเพลง

- มีหรือไม่
- ถ้ามี
 - เดือนหนึ่ง ๆ มีคิวเพลงมากหรือไม่
 - ผู้ให้คิวเพลงเข้ามาติดต่ออย่างไร (ผ่านทางสถานี / ผ่านทางบริษัท / มาพบนักจัดรายการโดยตรง ฯลฯ)
 - การขอให้เปิดเพลงมีข้อกำหนดหรือไม่ อย่างไร มีการเสนอข้อแลกเปลี่ยนหรือไม่ อย่างไร ทำไม

3.3.3 สื่อคู่แข่ง นักจัดรายการเห็นว่าสิ่งต่อไปนี้มีผลต่อการจัดรายการในปัจจุบันบ้างหรือไม่

- สถานีวิทยุอื่น ๆ
- นักจัดรายการจากกรุงเทพฯ (อัดเทปส่งมา / รายการผ่านดาวเทียม) มีผลหรือไม่ อย่างไร ทำไม
- สื่อประเภทอื่น เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ มีผลต่อการจัดรายการหรือไม่ อย่างไร ทำไม

3.4 การควบคุม

3.4.1 ทางการเมือง

- 1) อำนาจจากนักการเมืองระดับประเทศ
 - มีผลหรือไม่ อย่างไร ทำไม
- 2) อำนาจจากนักการเมืองระดับท้องถิ่น
 - มีผลหรือไม่ อย่างไร ทำไม

3.4.2 ระเบียบราชการ / กฎหมาย

- มีบทบาทควบคุมอะไรบ้าง
- เกรงครัดหรือไม่
- ตัวนักจัดรายการเอง เคยคิดระเบียบหรือละเมิดข้อบังคับใดบ้างหรือไม่ (หากเคย เพราะสาเหตุใด เช่น ความไม่รู้ / คิดว่าคนอื่น ๆ ก็ปฏิบัติเช่นนี้ ฯลฯ)

3.5 กระบวนการทางสังคม

3.5.1 ผู้ฟัง / กลุ่มองค์กร / ชุมชน / สถาบันทางสังคม ฯลฯ

- มีส่วนร่วมในรายการอย่างไร และมีมากน้อยเพียงใด
- เข้าามีผลอย่างไร ทำไม
- การนำเสนอเนื้อหาในรายการมาจากความต้องการหรือ คำขอจากผู้ฟังบ้างหรือไม่ ทำไม
- ผู้ฟังในอดีต กับปัจจุบันมีความแตกต่างกันหรือไม่ และถ้าแตกต่าง มีความแตกต่างในด้านใด ทำไม (จำนวน/ การมีส่วนร่วม / การศึกษา / ความต้องการ)

3.5.2 วัฒนธรรมชุมชน

- วัฒนธรรมในท้องถิ่นมีผลในการจัดรายการหรือไม่ อย่างไร ทำไม

ปัจจัยทั้งหมดอันได้แก่ โครงสร้างการเป็นเจ้าของ ลักษณะการบริหารจัดการ ระบบเศรษฐกิจ / ระบบตลาด การควบคุม และกระบวนการทางสังคม มีผลต่อการจัดรายการของท่าน มากน้อยแตกต่างกันอย่างไร ทำไม

4. ข้อมูลเกี่ยวกับการทำหน้าที่สื่อมวลชนตามทฤษฎีบรรทัดฐานนิยม

4.1 ระดับโครงสร้าง

- มีเสรีภาพจากรัฐหรือไม่
- มีหลักประกันด้านสิทธิ เสรีภาพ ก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และ หลังประกาศใช้ ต่างกันหรือไม่ อย่างไร ทำไม

4.2 ระดับปฏิบัติงาน

- เวลาจัดรายการ มีกฎระเบียบ และแนวทางด้านวิชาชีพและมีจรรยาบรรณเป็นกรอบกำหนดหรือไม่ อย่างไร ทำไม

4.3 ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

- เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด วิธีการมีส่วนร่วมทำอย่างไร
- ประเด็นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด เกี่ยวข้องกับเรื่องใด ทำไม

4.4 ทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา

- ได้ให้ข้อมูลข่าวสารในด้านต่อไปนี้มาก หรือน้อยเพียงใด อย่างไร ทำไม
 - ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น
 - การพัฒนาอาชีพ
 - การศึกษา
 - สุขภาพอนามัย
 - ข่าวสารด้านเทคโนโลยี
 - และอื่น ๆ

5. ข้อมูลเกี่ยวกับการทำหน้าที่สื่อมวลชนตามทฤษฎีหน้าที่นิยาม

ได้ทำหน้าที่ต่อไปนี้หรือไม่ อย่างไร ทำไม

5.1 ให้ข้อมูลข่าวสาร

- แจ้งข่าวสาร ความเป็นไปของสังคม
- เผยแพร่นวัตกรรม ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น
- ให้สถานภาพแก่บุคคล เช่น สัมภาษณ์บุคคลที่มีความเด่นในด้านใดด้านหนึ่ง
- กำหนดวาระทางสังคม เช่น ยกประเด็นปัญหาสินค้าแพง น้ำมันขึ้นราคา

5.2 ประสานความสัมพันธ์

- วิจารณ์ปัญหาสังคม
- สนับสนุนกลุ่มคน หรือบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ในด้านความรู้ คุณธรรม ความกล้าหาญ
- ให้ความรู้
- หล่อหลอมหรือขัดเกลาสังคม
- ประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

5.3 สร้างความต่อเนื่อง

- เผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน และวัฒนธรรมของชาติ
- สนับสนุน และเผยแพร่ค่านิยมที่ดีงามในสังคม

5.4 ให้ความบันเทิง

5.5 ระดมความร่วมมือ

- เป็นสื่อรณรงค์ในด้านต่าง ๆ เช่น การเมืองการปกครอง กิจกรรมสาธารณะ

6. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นอื่น ๆ

- 6.1 ตัวนักจัดรายการเองมีความรู้เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร และ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ มากน้อยเพียงใด
- 6.2 คิดว่าทั้ง 2 พระราชบัญญัตินี้มีความสำคัญ / มีบทบาทหรือไม่ต่อการปฏิบัติหน้าที่นักจัดรายการวิทยุฯ
- 6.3 คิดว่า ตอนนี้อยู่อะไรที่เป็นปัญหาที่สุดในการจัดรายการวิทยุฯ
- 6.4 ลักษณะการจัดรายการของตัวนักจัดรายการฯ เอง จากอดีตถึงปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปบ้างหรือไม่ หรือยังคงเหมือนเดิม ถ้าเปลี่ยน มีปัจจัยอะไรทำให้เปลี่ยน
- 6.5 ในอนาคต มีแนวโน้มจะปรับรูปแบบการจัดรายการหรือไม่ เพราะอะไร
- 6.6 ในฐานะผู้ปฏิบัติงานในแวดวงนี้มาเป็นเวลานาน มองแนวโน้มของวงการวิทยุกระจายเสียงในทศวรรษหน้าว่าน่าจะมีทิศทางไปอย่างไร
- 6.7 คิดว่า นักจัดรายการวิทยุฯ ที่สมควรมีคุณสมบัติอย่างไร

รายชื่อสถานีวิทยุฯ และนักจัดรายการวิทยุฯ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

รายชื่อสถานีวิทยุฯ

สถานีวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาที่ศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 7 สถานี ได้แก่

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดนครราชสีมา
2. สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 2 (ทภ.2) จังหวัดนครราชสีมา
3. สถานีวิทยุประจำถิ่น (วปถ.3) จังหวัดนครราชสีมา
4. สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ (ทอ.03) จังหวัดนครราชสีมา
5. สถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์ (สวพ.2) จังหวัดนครราชสีมา
6. สถานีวิทยุกระจายเสียงของกรมอู่ศูนย์มวิทยา (สอศ.) จังหวัดนครราชสีมา
7. สถานีวิทยุกระจายเสียงราชคำริสัมพันธ์ (รส.) จังหวัดนครราชสีมา

รายชื่อนักจัดรายการวิทยุฯ

นักจัดรายการวิทยุฯ ในจังหวัดนครราชสีมาที่ศึกษาทั้งสิ้น 84 คน ในจำนวนดังกล่าว มีนักจัดรายการวิทยุฯ ที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่องใน จังหวัดนครราชสีมา เป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 26 ดังมีรายชื่อ ต่อไปนี้

1) วีระวรรณ	กลัดเพ็ชร
2) ธัญญารัตน์	โรจนหัสติน
3) วิภา	รัตนะ
4) สนองศักดิ์	จันทร์สวัสดิ์
5) เตือนใจ	โพธิ์สูง
6) มานิตย์	มหาสิทธิ์
7) อรุณี	รัตนพุก
8) ชมกฤษ	ขาวจันทร์
9) สุพรรณชญา	ศิลป์ชัย
10) สุกสวัสดิ์	สามใจ
11) พ.อ.อ.ประยูร	สุขปาน
12) จิระศักดิ์	เกษมุตติ
13) รัชณี	เกียรติยศ
14) มัณฑนา	แก้วกุล
15) นที	เทอดไทย
16) สมศักดิ์	เอกบัว
17) รุ่งอรุณ	กริษาเวช
18) สุภะรักษ์	ศรีทอง
19) วิษณุ	ศรีทอง
20) เขาว์รัช	ถนอมเล็ก
21) จ.ส.อ.ราวี	พรมไชย
22) ปราณี	สีเสนา

ประวัตินักวิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ นาย วีรพงษ์ พลนิกรกิจ
 ที่อยู่ปัจจุบัน 111 ถนนมหาวิทยาลัย ตำบลสุรนารี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
 สถานที่ทำงาน สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ (นิเทศศาสตร์) สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม
 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
 30000
 โทรศัพท์ 0-4422-4205, 0-4422-4207-8

ประวัติการศึกษา

ระดับการศึกษา	วุฒิการศึกษา	สถาบันการศึกษา	ปีที่จบการศึกษา
ปริญญาตรี	ศิลปศาสตรบัณฑิต	สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม (สาขานิเทศศาสตร์)	2540
ปริญญาโท	นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	2542

ผลงานทางวิชาการ

1. “ปัจจัยเชิงโครงสร้างของสถานีวิทยท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่กำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุ” วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. “สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้” ทุนการวิจัยและจัดพิมพ์โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (เดือน/ปีที่พิมพ์ : พฤษภาคม 2543) (นักวิจัย)

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ นางสาวหนึ่งหทัย ขอผลกลาง
 ที่อยู่ปัจจุบัน 111 ถนนมหาวิทยาลัย ตำบลสุรนารี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
 สถานที่ทำงาน สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ (นิเทศศาสตร์) สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม
 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
 30000
 โทรศัพท์ 0-4422-4339, 0-4422-4205, 0-4422-4207-8

ประวัติการศึกษา

ระดับการศึกษา	วุฒิการศึกษา	สถาบันการศึกษา	ปีที่จบการศึกษา
	ปริญญาตรี	วารสารศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (สาขาสื่อสารมวลชน)	2536
	ปริญญาโท	นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	2541

ผลงานทางวิชาการ

“พัฒนาการของการศึกษาและฝึกอบรมด้านนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย”
วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย